

Ansikt til ansikt over en kopp te:

Tea Time-kampanjen og
møtet med norske muslimer

Torill Sørsandmo

Masteroppgave i Sosialantropologi

Sosialantropologisk Institutt
UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2013

© Torill Sørsandmo

2013

Ansikt til ansikt over en kopp te: Tea Time-kampanjen og møtet med norske muslimer

Torill Sørsandmo

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: OK Printshop, Solli Plass, Oslo.

Sammendrag

Denne studien bygger på et feltarbeid i Oslo med fokus på holdningskampanjen Tea Time, i regi av Antirasistisk senter. Kampanjen har samlet norske muslimer, etnisk norske og ikke-muslimer til en kopp te og prat om det man måtte ønske. Studien tar utgangspunkt i enkeltindivider som på ulike måter har vært tilknyttet Tea Time. Hverdagslivet og møtet med *de andre* er kontekst for Tea Time, og er to overordnede temaer som på ulike måter diskuteres i studien. Avhandlingen ligger i krysningspunktet mellom norske muslimer som inviterende part, og etnisk norske, ikke-muslimer som besøkende. Tea Time arrangerte både store, offentlige teselskaper og små teselskaper i private norsk-muslimske hjem. Både de store og små teselskapene er i fokus og det empiriske materialet underbygger forskjellene mellom teselskapene. Mens de store teselskapene viser at det er lite interaksjon mellom besøkende og inviterende og på sin måte understreker forskjellene mellom partene, åpner de små teselskapene opp for samtale og opplevelsen av det 'ekte' og 'genuine', som deltakere har beskrevet. De store teselskapene skaper lite samtale mellom inviterende og besøkende, mens samtalene ved de små teselskapene fokuserer på de 'vanlige ting' og deltakere opplever å finne likhetstrekk i hverandres hverdagsligheter.

Studien belyser årsakene og motivasjonen for deltakelse blant samtalepartnere og informanter. Mens noen norske muslimer viser til en plikt ved å delta, har flere etnisk norske og ikke-muslimer vist til nysgjerrighet og ønsket om å stifte vennskap som motiverende faktorer. Eksotifisering av det ukjente vil også diskuteres som mulig motivasjon. Studien ser også på 22. juli 2011 og hvilken innvirkning terroren har hatt på deltakelse da Tea Time opplevde økt pågang blant Oslos befolkning i etterkant av terrorhandlingene.

Oslo beskrives av samtalepartnere for å være en delt by og avhandlingen starter med det rutinepregede hverdagslivet og bevegelsene i landskapet Oslo. Jeg argumenterer for at Tea Time skaper nye bevegelser blant deltakere, ved at deltakerne bryter med rutinepreget bevegelse i det de trer over dørstokken og inn i norske muslimers hjem. Deltakelse i Tea Time resulterer i møter med *de andre* og er en arena for dypere kontekstualisering av mennesker og områder av Oslo. Ansikt-til-ansikt-møter kan generere innsikt og økt kunnskap om fremmede andre. Studien stiller med andre ord spørsmål ved relasjonene som skapes ved de store og små Tea Time-settingene.

Forord

Det er noe helt unikt, det å gjøre feltarbeid. Jeg er imponert over at man bare kan ringe noen, oppsøke et menneske og bli tatt inn i varmen. Å invitere hjem en person du kun har snakket med over e-post, for deretter å gi av deg selv helt og fullt, gir meg sannelig troen på menneskeheten. Kanskje jeg bare har vært heldig, men jeg er ikke så sikker på det. Jeg håper med denne avhandlingen at jeg kan gi noe tilbake, om enn ikke annet enn cirka hundre sider med tekst. Men teksten hadde ikke kommet på papiret uten alle dere jeg har møtt, snakket med og laget mat sammen med. Dere vet hvem dere er og jeg er dere skyldig en solid takk. Så tusen takk! Dere har alle lært meg mye. Nå må jeg lage myntete på egenhånd!

Foruten alle mine samtalepartnere og øvrige informanter, har den flotte gjengen i sjette og syvende etasje vært til ufattelig stor hjelp. Takk for alle tilbakemeldinger, gjennomlesinger, kaffepauser og uvitenskapelig prat! Dere er virkelig flotte folk og jeg vet, selv om jeg for øyeblikket er lei lesesalen, at jeg kommer til å savne alt. Det hadde ikke vært det samme uten dere. Kollokvie-gjengen har gitt meg uvurderlig tilbakemelding og konstruktiv kritikk. Tusen takk! Odilia. Du er min store inspirasjon. Takk skal du ha! Mamma sier jeg er skyldig deg en flaske vin. Janne, takk for teknisk ekspertise.

Jeg må takke Cecilie Øien, min veileder på 1. året. Tusen takk for all hjelp, kritisk lesing og dytt i riktig retning. En tusen takk må jeg også gi til veileder Arnd Schneider som loset meg gjennom 2. året og trodde på mine teoretiske valg, hvor merkelige de enn var. Prisen for tålmodighet går herved til deg! En takk går også til Halvard Vike for betydningsfull lesing og tilbakemelding. Du reddet meg i siste liten!

Jeg må også benytte muligheten til å takke Antirasistisk Senter som gav meg noe å skrive om og alltid var behjelpelig når jeg trengte det. Takk til Islamsk Råd for intervju og innsikt, Minotenk for samtale og inspirasjon og reklamebyrået Dinamo for at dere skapte en kampanje dere kan være stolte av!

Alle der hjemme, takk for heiarop! Takk mamma, for at du alltid tar telefonen. Takk for korrektur og for at du alltid er der når jeg trenger hjelp. Villy, takk for IT-support. Gabi, din tålmodighet har nådd nye høyder. Du er kvinnen i mitt liv.

Torill Sørsandmo

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	V
Forord.....	VII
Innholdsfortegnelse	IX
Kapittel 1 - Introduksjon.....	1
Problemstilling	3
Holdningskampanjen Tea Time	3
Sted, felt og tematikk	5
Sentral begrepsbruk	7
Innhold og struktur	12
Kapittel 2 – Metodiske betraktninger	15
Når er man på feltarbeid?.....	15
Selve datainnsamlingen	16
Utvalg og tilgang	18
Begreper, innflytelse og posisjonering.....	20
Noen ord om kjønn	22
Noen tanker om deltakelse og observasjon	23
Samtalepartnere, informanter og etiske betraktninger.....	24
Kapittel 3 – Bevegelse i det hverdagslige	27
Margit.....	27
Maria.....	28
Hverdag og bevegelse i landskapet Oslo	30
Det 'ekstraordinære' og usynlige grenser	33
På kryss og tvers i Oslo.....	35
Sammendrag.....	38
Kapittel 4 – Kunstig fremstilling og samtale	39
Skuespill, kulisser og det fiktive	40
Utførelse og ønsket virkning.....	44
Jeg, vi og de andre	47
Samtalen og likhet i det trivielle	49
Samtalen og muligheten for dialog	53
Sammendrag.....	57
Kapittel 5 – Motivasjon og effekt av å drikke te	59
Det eksotiske andre.....	61
<i>Dawa</i> og plikten ved å invitere hjem	63

Det 'ekte', hjemmet og effekten av likheter i samtale	65
22.07.11, fordommer og fellesskap	70
Forståelse og positive inntrykk.....	74
Sammendrag	76
Kapittel 6 - Avslutning	79
Bevegelse og det 'ekstraordinære'	79
Ansikt-til-ansikt og det naturlige fiktive.....	80
Samtalen og det 'ekte'.....	80
Det eksotiske andre, <i>dawa</i> og fellesskap	81
Forståelse og nyansert kunnskap.....	82
Litteraturliste	85

Kapittel 1 - Introduksjon

T-banen er fullpakket av mennesker som skal hjem fra jobb eller skole. Sekker og baker presser meg inn i et hjørne hvor jeg står kilt fast, til banen stopper på Jernbanetorget. Etter ti-femten sekunder får jeg puste fritt og kan endelig åle meg ned på et ledig sete. Overfor meg sitter det en mann lettere henslengt på setet inntil vinduet. Han makter ikke holde øynene åpne og hodet faller frem. Mannen skvetter, tar hodet opp, men det faller straks tilbake i en tilsynelatende ubehagelig posisjon. Ellingsrud-banen kjører avgårde og vi suser gjennom tunnelen, på full fart østover. Vi er kommet til Tøyen stasjon og jeg kikker ut av vinduet. På perrongen på motsatt side står det en gjeng med unge gutter. De er trolig rundt 16 år, med sine lange smale kropp og store, skøyeraktige glis. Buksene henger så vidt på og de har store høretelefoner enten rundt halsen eller utenpå lua.

T-banen fylles igjen opp. Flere passasjerer titter ut i luften, og tankene deres ser ut til å være et annet sted. En dame møter blikket mitt før vi begge raskt ser en annen vei. Det sitter to små jenter som holder hverandres hender noen seter lengre frem i vogna. Begge har små sekker på ryggene og korte, krusete musefletter med fargerike strikk i. Kan hende det er moren som står ved siden av. Hun har et langt sort sjal som dekker hele kroppen, utenom ansiktet. Nede ved føttene kan jeg skimte en Rema 1000-pose, gjemt under sjalet. Jentene utfører en klappe-lek mens de kniser og synger lavt om hverandre. Den minste jenta har et smykke laget av store rosa perle-figurer.

Banen smyger seg videre og snart er vi ute av tunnelene. Ut av vinduet til venstre kan man se en iøynefallende stor moské, utsmykket med kalligrafisk skrevne ord fra Koranen. Litt bortenfor står det karakteristiske bygget til Ikea som ikke er vanskelig å få øye på. De ti siste minuttene av turen er vi igjen inne i tunnelene og stopper etterhvert på Furuset. Sort – og gråhvite nyanser fyller opp veggene inne på stasjonen. De fleste i vognen går av, men det sitter fortsatt en og annen person alene, noen familier og en liten gjeng ungdommer. Da vi til slutt kommer til endestasjonen beveger alle reisende seg ut av banen og opp trappene mot heisen. Noen småløper og smetter inn i heisen før dørene lukkes. Jeg kommer opp på bakkenivå. Utenfor t-banestasjonen møter jeg kiwi-butikken på venstre side og en kolonial-butikk på høyre. Det står blomster i bøtter med håndskrevne priser. Noen av vinduene i en av bygningene er dekorert med malte bilder av dyr og en utklipt sol med tannløst smil. Boligblokkene er jevnt fordelt på de små åsene som strekker seg i alle retninger. Ved siden av

banen er det små hytte-hus godt omkranset av trær og tett skog. Her er det mennesker med hijab, turban eller blonde lokker. Mennesker med hund, uten hund eller trillende på en barnevogn. Et mylder av små veier snirkler seg mellom hytte-husene og ned mot fotballbanen hvor de møter en større vei.

T-banen kan også ta en med vestover, til Frognerseteren. Turen går opp tidvis bratte skinner som snor seg mellom bemerkelsesverdig mange hvite hus. Hjemmene varierer i størrelse. Noen hus er store villaer, mens andre er av mer beskjeden størrelse. I blant endrer landskapet seg og fylles på med noen blokker her og der. Husene holdes adskilt av private hager og hekker. T-banen har kommet seg et stykke på vei og vognene har klatret nokså høyt opp. Jeg kan nå se helt til Oslofjorden, forbi sentrum. På venstre siden kan jeg titte ned på en fotballbane hvor små mennesker løper rundt, tilsynelatende tilfeldig.

Også på denne t-baneturen er vognene fylt opp med barnevogner, noen hunder og gamle og unge mennesker. De fleste sitter i stillhet, men noen prater i telefonen eller leser Aftenposten. En kvinne diskuterer, trolig med sin ektemann, om hva han skal kjøpe inn til middag. Det er mennesker med løpesko og treningstights som sitter helt fremst på setene, fortsatt med ryggsekken på. Små barn forteller om dagen i barnehagen før de klistrer ansiktet på ruta og ser utover Oslo. En gutt løper frem og tilbake i ene vogna og slenger seg i de oransje stolpene, mens foreldrene, etter alt å dømme, ser en annen vei. T-banen stopper ved Holmenkollen og flere japanere, i tillegg til noen etnisk norske, går av. Inne i vogna er det bare passasjerer i treningstøy og joggesko. Nå er ikke lenge til vi når toppen og endestasjonen.

Denne beskrivelsen er hentet fra feltnotatene, skrevet etter t-baneturer i feltet Oslo. Blant samtalepartnere og informanter er det vanlig å skille mellom østkanten og vestkanten av byen. Akerselva som renner i midten, fra Maridalsvannet i nord, gjennom sentrum ned til Bjørvika i sør, skiller disse ofte unyanserte områdene. Vest for sentrum bor det flere etnisk norske enn mennesker med minoritetsbakgrunn. Østover vil det være motsatt (se også Viggo Vestel 2004:18). Flere av mine samtalepartnere og informanter hevder byen er mer eller mindre delt eller kommer til å bli det. Ukjente steder en selv ikke bor i eller ikke har erfart, kan lett bli objekt for stereotype forestillinger om stedet, og menneskene som bor der (Roger D. Abrahams 2005:135-136).

Det er en empirisk realitet at samtalepartnere og informanter benytter seg av begrepsparene *oss* og *de andre*. Gjennom en innsikt i livene til flere norske muslimer, etnisk norske og ikke-muslimer, vil jeg anvende begrepsparet som en rød tråd i avhandlingen. Det er i skillet mellom *oss* og *de andre* at teen serveres. T-baneturene beskrevet innledningsvis

beskriver mennesker og landskap i to forskjellige områder av Oslo. En kan se tendenser til forskjell blant passasjerene og landskapet, avhengig om turen går øst – eller vestover. Men det er heller ingen klare skiller.

Problemstilling

På grunn av kampanjens evne til å samle mennesker i kategoriene norsk muslim, etnisk norsk og ikke-muslim sammen over en kopp te, har min overordnede problemstilling vært hvordan teselskapene har utartet seg i ulike settinger. Mer spesifikt har jeg forsket på hvordan relasjonene mellom deltakere dannes og hvorvidt det er forskjeller i relasjoner som dannes ved større arrangement enn ved små, private teselskap. Hva samtaler man om under teselskaper med fremmede mennesker? Spørsmålet er nært knyttet opp til hva som har motivert mennesker til å delta. Jeg har også stilt spørsmål ved måten deltakerne snakker om hverandre gjennom dikotomiske begrepsapparatet *jeg, vi/oss* og *de andre* og hvordan bevegelse i byen Oslo kan sees i lys av dette begrepsapparatet.

Holdningskampanjen Tea Time

Tea Time-kampanjen, i regi av Antirasistisk Senter (ARS), oppfordrer norske muslimer til å invitere ikke-muslimer til en kopp te, *”rett og slett for å bli litt bedre kjent”* (Tea Time, 2011). Kampanjen ønsket å nå ut til etnisk norske og ikke-muslimer for på den måten å avlive noen myter og enkle ideer om norske muslimer. Grunntanken var at norske muslimer skulle invitere naboer i oppgangen og at kampanjen skulle foregå på et mer privat plan enn det tilsynelatende har gjort. Antirasistisk Senter har i stedet fått en enorm mengde e-post og telefoner fra etnisk norske og ikke-muslimer som har hatt lyst på en invitasjon fra norske muslimer. Siden starten av Tea Time i mars 2011, har det nå blitt arrangert store og små teselskaper i flere av de større byene på Vestlandet, i Tromsø og i noen av byene rundt Oslo. Kampanjen vil avsluttes i løpet av sommeren 2013. Det er estimert at det har blitt arrangert cirka 3500 teselskaper siden kampanjen startet.

En av reklame-aktørene sier følgende om kampanjen: *”[...] om det blir tjue selskaper eller to tusen, det er helt sekundært, fordi poenget er bare å lage en kampanje hvor det etterlatte inntrykket er at nå har jeg sett mange muslimer som [...] åpnet hjemmet sitt og som sa at de hadde lyst til å bli kjent”*. ARS sendte en søknad til det dugnadsbaserte konseptet Reklame for Alvor som Kreativt Forum står bak. Søknaden fokuserte på unge muslimer i

Norge og hvordan de som alle andre mennesker, har et krav om å bli behandlet likt. Daværende leder i ARS, Kari Helene Partapuoli, argumenterte i søknaden for at hvis man skal oppnå et velfungerende samfunn, må man søke å bygge videre på enkle, grunnleggende verdier. Et velfungerende samfunn kan man oppnå ved å møtes som enkeltmennesker. ARS og Reklamebyrået Dinamo jobbet videre sammen og samarbeidet resulterte i kampanjen man kunne se på tv, radio, kino og plakater rundt om i Oslo. Reklamebyrået Dinamo tok utgangspunkt i søknaden ARS sendte inn, og en undersøkelse som viste at etnisk norske og ikke-muslimer som kjente norske muslimer hadde færre fordommer.

[...] det man ofte sliter med da i alt kampanjearbeid det er jo at folk ikke bryr seg om reklame eller kampanjer. Det er ikke så interessant. Folk er jo opptatt av sine egne liv. [...] Det er litt det der med at vi skulle prøve å skille oss ut fra andre kampanjer, som sikkert kom til å bare påvise fordommer, og litt i at vi tenkte at vi må finne noen som har en egeninteresse i saken til å være motor" (Reklame-aktør for Tea Time).

ARS og Dinamo mente at kampanjen ville gi deltakere muligheten til å se bak debatter og medieoppslag. I tillegg håpet de at Tea Time ville skape skiftninger i offentlige debatter gjennom økt nyansering av norske muslimer. Nøkkelen ble de norske muslimenes deltakelse. Ved at de tok del og nærmest utfordret etnisk norske og ikke-muslimer til å komme og drikke te, ble kampanjen ektefølt. I reklamefilmen sier en av de inviterende at *"de er velkommen hos oss. [... Men] Det kan hende at de ikke tør å komme"* (Tea Time – 60 sekunder 2011). ARS forventet å arrangere noen hundre teselskaper og kampanjen skulle egentlig vare én uke i mars 2011.

Antirasistisk senter er en uavhengig stiftelse som jobber mot rasisme og diskriminering. Deres visjon er kulturelt mangfold og et rettferdig samfunn. Stiftelsen er med jevne mellomrom synlig i tilknytning til politiske debatter. Spesielt i forhold til innvandring og papirløse har stiftelsen vært mye synlig og har noen ganger blitt betegnet som en vakthund, med pressen som sitt viktigste talerør. Mens andre prosjekter gjennomført av senteret i stor grad kun har blitt uttrykt gjennom budskap på postere og reklame, har Tea Time derimot mobilisert til handling blant vanlige mennesker.¹

På grunn av responsen fra befolkningen (spesielt i Oslo) har noen norske muslimer hatt over 20 teselskaper i hjemmet sitt. 16 måneder (juli 2012) etter kampanjestart, mottok senteret fortsatt henvendelser fra etnisk norske og ikke-muslimer som ville drikke te. I september 2011 bevilget Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) 700 000 kroner til Tea Time. IMDi begrunnet støtten ved å vise til Tea Time som en metode for å endre

¹ Informasjonen har kommet frem gjennom intervjuer med talspersoner i Antirasistisk senter.

holdninger blant befolkningen nasjonalt (Regjeringen.no 2011). I nyttårstalen fra Hans Majestet Kongen i 2011 ble Tea Time-kampanjen trukket frem. I tillegg til at kampanjen var et verktøy for å lære noe nytt om andre, var det også en "[...] *anledning til å bryne oss på hverandre. Det må vi våge. Da blir samtalen en enda viktigere vei videre*" (Kongehuset, 2011). Dronning Sonja og kronprinsesse Mette-Marit har i tillegg vært på teselskap. 20. mars 2013 sendte NRK en dokumentar om Tea Time-kampanjen.

Dinamo og ARS mener mediene har vært et kjærkomment bidrag til å informere den norske befolkningen om kampanjen. Tv og radio har selvsagt gjort mye av jobben, i tillegg til aviser, magasiner og plakater. ARS og Dinamo er både forundret over og fornøyd med effekten facebook har hatt som informasjonsverktøy. I august måned 2011 var den månedlige bruken av facebook-siden til Tea Time oppe i 39 327 brukere. I løpet av samme måned hadde siden 2,3 millioner sidevisninger og per dags dato (januar 2012) er det 25 247 såkalte "likes".

I perioden da jeg hadde feltarbeid var det mye fokus på minoriteter og etnisk norske sitt forhold til minoriteter. Rettsaken mot Anders Behring Breivik pågikk og mange samtaler jeg hadde med informanter, kom inn på 22. juli. Etter terroraksjonen fikk Tea Time-kampanjen en enorm oppblomstring blant etnisk norske. Man kan ikke med sikkerhet si at 22. juli var grunnen til kampanjens popularitet, men flere av informantene tror det og én sa at "*da ble det enda viktigere å faktisk vite og kjenne noen med en annen bakgrunn. Og det ble enda viktigere å støtte opp under det flerkulturelle*".

Sted, felt og tematikk

Jeg har gjort forskning i et felt hvor jeg selv har bodd i flere år og feltet har ikke hatt en klar lokalitet. Jeg har studert mennesker som har vært tilknyttet kampanjen Tea Time og møtt, samtalt og deltatt sammen med dem, på utallige steder i Oslo. Jeg låner Donna Haraways (1988) begrep *webbed connections*, fordi det illustrerer hvordan feltet har synliggjort seg for meg (Haraway 1988:585; se også Gupta og Ferguson 1997:38-39). Ved å trekke en rød tråd mellom menneskene og områdene, vil det danne seg et nett av koblinger, et spindelvev, hvor alle menneskene deler deltakelsen i Tea Time og interessen for minoritet-majoritet-diskursen. Det er også mulig å vise til feltet som multisituert (George Marcus 1995) ved at feltet inneholder flere små steder, eller områder for samvær i og utenfor en Tea Time-setting.

Byen Oslo er mer enn hva sentrum har å vise. 454 kvadratkilometer gjør Oslo til den største byen i Norge. Den strekker seg langt både øst og vest med Nordmarka på toppen. Innenfor byens grenser bor det over 600 000 mennesker, godt fordelt i øst, vest og i

bykjernen. Feltarbeidet har tatt meg med på kryss og tvers av bykartet og jeg har oppsøkt steder jeg ikke kjente til. Jeg har vært på besøk hos mennesker som kjenner alle i oppgangen der de bor. Naboene passer barna om noe skulle skje. Andre har aldri snakket med naboene sine og ville nok aldri latt barna være igjen hos en av dem. Det er også de som kjenner noen naboer, men som likevel er mer private enn andre. De ulike livene utspilles både i øst og vest og det er ikke klare skiller på om flere kjenner naboen sin om de bor lenger øst enn vest.

Jeg har beveget meg inn i stuer og hjem som er like forskjellige som menneskene er. Likevel er de også overraskende like. Pyntegjenstander er oppstilt på hyller og bord. Det er bøker i hyllene og blomster i vaser. Noen hjem er innredet med mye hvitt, andre har panel på vegger og gulv. Det henger bilder på veggene og alle hjem har en tv. Noen har to stuer, andre én. I ett hjem er det rosemaling som dekorerer skap, mens andre har gått for enkel eik eller furu.

Ved flere anledninger har kampanjen brakt meg til ulike arenaer for sosial omgang. Det har oftest vært på kjøpesentere, hvor Tea Time har arrangert teselskaper. Noen arrangement har blitt arrangert av organisasjoner, hvor Tea Time har hjulpet til. Slike store teselskap er vanligvis arrangert etter ønske fra en gruppe mennesker eller en organisasjon. Lokalene er vanligvis rundt 60-80 kvm og blir alltid dekorert med tøy eller veggpyrd som pynter opp på veggene. Det er mye gull, hvitt og sterke farger som rødt eller grønt.

Feltet har også inneholdt kafeer, restauranter, trikker og kontor-besøk. På grunn av de mange små møtestedene i sentrum av Oslo og omkringliggende steder, er det vanskelig å avgrense feltet til ett lokalt område. En annen mulighet er å se på feltet tematisk for på den måten bedre forstå sammenhengen mellom stuene, kafeene og området mellom. Jeg har fulgt en tematikk som strekker seg over hele byen. Forholdet mellom norsk muslim og etnisk norsk er noe alle har en mening om. Tankene uttrykkes ofte i form av debatter om integrering og innvandring, gjerne i ulike forum og nettaviser. Relasjonen mellom etnisk norske og norsk muslim er også utgangspunktet for Tea Time-kampanjen som ønsker å skape en personlig arena og et møte mellom partene.

Per 1.1.2012 var andel innvandrere og norskfødte med innvandrere-foreldre i Frogner bydel² 24, 3 prosent. I bydelen gamle Oslo, hvor Grønland og deler av Tøyen ligger, er andelen 37, 4 prosent. Med andre ord er det ikke markante skiller på kulturell bakgrunn blant befolkningen i sentrum av Oslo. Om man derimot studerer tallene fra Vestre Aker

2 Majorstuen er en del av Frogner bydel.

(Holmenkollen og Frognerseteren) og Alna bydel (Ellingsrud), ligger Vestre Aker på 15,1 prosent og Alna bydel på 47,3 prosent (*Fakta om Oslo*, 2012).

Innvandring og integrering er tema som regelmessig tas opp i norske aviser, kronikker og debattinnlegg på Internett. Det kan være lett å få et ensidig fokus på slike problemstillinger om man kun søker informasjon i denne typen kilder (Simonsen 2007:317); Eriksen og Vestel 2012:19). I tillegg vil det ut av en slik debatt ofte oppstå opposisjoner. En side som ikke ønsker flere innvandrere eller som mener at den minoriteten som er her, gjør en dårlig jobb for å passe inn i landet og til å tilegne seg norske verdier og levesett. Man frykter å miste de gode, norske verdiene (Øivind Fuglerud 2007:7; Eriksen og Vestel, 2012:19). En annen protest svarer med positivitet omkring minoriteter og skylden for en eventuell ”mislykket” integrering blir lagt på det mer fjerne maktapparatet staten og den generelle majoritet, de såkalte "nordmenn". I gråsonen av debattene finner man de menneskene som det blir snakket om og hvor de fleste ikke tar del i diskusjonene. Vanlige mennesker med ulik bakgrunn. Noen har sikkert sterke meninger om det som blir diskutert. Kanskje er det de selv det blir snakket om fordi de er norske muslimer eller etnisk norsk.

ARS og Dinamo har forklart hvordan kampanjen ble til ved at norske muslimer i 2010 ble nevnt oftere i nyhetene enn klimaendringene og Jens Stoltenberg. Det er en utbredt forestilling om etnisk norskes frykt for innvandrere og muslimer spesielt.

Integreringsbarometeret 2010 som Integrerings – og mangfoldighetsdirektoratet (IMDi) har gitt ut, viser at befolkningen er forholdsvis delt når det kommer til hvorvidt Norge skal slippe inn flere innvandrere. Mange forholder seg skeptisk til integreringen i Norge, er positive til innvandring, men ønsker ikke at det skal opprettes asylmottak i nærheten av en selv. Om man ser på rangeringen av kriterier for integrering, kommer norskkunnskaper og selvforsørging høyest på henholdsvis 77 og 72 prosent. Å ha norske venner kommer langt ned på rangeringen med 14 prosent (*Integreringsbarometeret 2010* 2011:8-13,16).

Nedenfor redegjør og diskuterer jeg den vitenskapsteoretiske begrepsbruken som anvendes i analysen av det empiriske materialet, før jeg avslutter kapitlet med en forklaring av videre innhold og struktur i oppgaven.

Sentral begrepsbruk

Å *kategorisere* innebærer å rydde opp i eller gjøre forståelig en kompleks verden, og er noe alle gjør for å skape en mer håndgripelig oversikt. Noen trekk og karakterer fremheves fremfor andre, som vil nedtones. Prosessen baseres på forskjeller og overordnede likheter

(Marianne Rugkåsa 2012:22; Thomas Hylland Eriksen og Torunn A. Sajjad 2011:55).

Religion og etnisitet er et grunnleggende utgangspunkt for kategorisering og Marianne Rugkåsa (2012) sier det er et empirisk spørsmål hvordan det blir utført og hva man velger å legge vekt på (2012:23). Det er derfor slik at kategorier er konstruksjoner og produkter skapt av mennesker, og kan derfor også plukkes fra hverandre (Annick Prieur 2007:30).

Stereotypier er varianter av kategorisering. En stereotyp er forenklet, beskrivende og skapt av noen overfor noen andre, med antatte kulturelle trekk. En stereotyp er vanligvis fordomsfull (Sajjad og Eriksen 2011:56).

”Innvandrere”, ”minoritet”, ”muslim”, ”nordmann” og ”norske” er begreper og kategorier det er vanskelig å forholde seg til fordi de bærer med seg unyanserte forskjeller (Marianne Gullestad 2002:43,50). Alle disse begrepene er kategorier man har innført for å bedre kunne identifisere og snakke om en gruppe av den norske befolkningen. Men som sagt, de er unyansert og basert på hvordan *vi*, etnisk norske eller majoritet (som også er en problematisk kategori) oppfatter andre mennesker som har en annen bakgrunn enn vår. Begrepene viser hvem som har definisjonsmakten (Christine M. Jacobsen 2002:20; Gullestad 2002:43). Slike kategorier, begreper og problematikken rundt, ser jeg også nærmere på i kapittel to, i forhold til den metodiske tilnærmingen i feltet.

Begrepet *norsk muslim* bruker jeg for å vise til muslimer bosatt i Norge og som inviterer på te. Begrepet er hentet fra kampanjen, hvor ARS har brukt det aktivt i reklame og annonsering av teselskap, men også på hjemmesiden og på Tea Times egen facebook-side. Begrepet blir også brukt av de norske muslimene jeg har møtt gjennom Tea Time. Begrepet norsk muslim er paradoksalt ved at det viser til tilhørighet, samtidig som det er religiøst determinerende. Innenfor kategorien *muslim* finnes det mennesker med vidt forskjellig bakgrunn og nivå av religiøs praksis. De kan være født og oppvokst i Egypt, Syria, Somalia, USA, England eller Norge, men slik informasjon faller bort i begrepet. Det kan også være at de praktiserer lite etter hva som blir anbefalt i Koranen (Jacobsen 2002:13). Ordet *norsk* i begrepet viser til at de bor i Norge og/eller har norsk statsborgerskap.

Etnisk norsk derimot, viser helt spesifikt til opprinnelsesland og den etniske tilhørigheten, men ikke til noen religiøs tilknytning, som kristendom eller islam. Begrepet dukket opp i løpet av feltarbeidsperioden, i samtaler med de jeg ble kjent med. *Ikke-muslim* har blitt brukt av kampanjen for å vise til mennesker som norske muslimer inviterer. På den måten er ikke kampanjen kun for norske muslimer og etnisk norske, men til et bredt spekter av interesserte. ARS har ikke brukt etnisk norsk offentlig, men jeg velger å tolke det som at det er etnisk norske kampanjen er rettet mot. Det kan begrunnes i at etnisk norske går inn

under majoritets-kategorien, som var målgruppen for kampanjen. Det innsamlede datamaterialet tilsier at det er forholdet mellom norske muslimer og etnisk norske som er problemstillingen og målet med kampanjen. Jeg kunne brukt ”nordmenn” for å vise til etnisk norske, eller majoriteten. Det ble mye brukt i den dagligtale blant samtalepartnere. Begrepet går også igjen i den regionale etnografien, men jeg vil hevde begrepet ”nordmenn” mangler informasjon om hvem kategorien viser til. En kan argumentere for at minoriteter med norsk statsborgerskap også er ”nordmenn”.

Til tross for problemstillingene omkring begrepene velger jeg å bruke etnisk norsk, norsk muslim og ikke-muslim i min oppgave. Ikke-muslim vil jeg bruke fordi noen av mine samtalepartnere ikke er etnisk norsk, men heller ikke norske muslimer. De har heller ikke invitert, men vært på besøk. Problemstillinger omkring etnisk norsk og norsk muslim som begrep, er en del av det oppgaven handler om. Kampanjen er ment å vise til bredde og forskjeller innad en kategori, nemlig muslimer i Norge. Likevel bruker de et samlende begrep (det norske spesifiserer det i en viss grad) som skaper kontrast til etnisk norske. Det er *de andre*, de *vi* etnisk norske ikke er, som vi skal møte og ”bli litt bedre kjent med” (Tea Time 2011).

Innenfor kategorisering har man fra postkoloniale analyser (Rugkåsa 2012:24; Edward Said 2003) et kjent differensiert forhold mellom *oss* og *de andre*. Hvem snakker man om når man sier *oss* og hvem går i så fall inn under kategorien *de andre*? Mine informanter og samtalepartnere brukte *oss* for å beskrive seg som gruppe, i motsetning til *de andre*. Dette *oss* kunne da være de norske muslimene jeg snakket med eller det kunne være etnisk norske og ikke-muslimer. Alle snakket om seg selv og et *oss* eller *vi* overfor noe annet eller spesifikt *de andre*. Eriksen og Sajjad viser til det etniske og at *de andre* ofte blir benevnt som etniske, mens *vi*, majoriteten, ikke er det (2011:52).

Gullestad viser i sin bok *Det norske sett med nye øyne. Kritisk analyse av norsk innvandringdebatt* (2002) hva hun legger i begrepene *oss/vi/de andre*. Hun er kritisk til *oss*, majoriteten, tar utgangspunkt i *de andre*, minoriteten og skaper en kritisk analyse av innvandrings – og integreringsdebatten i Norge. På den måten gjør Gullestad (2002:17) et skille ved å ta utgangspunkt i etnisk opprinnelse og et hierarkisk maktforhold mellom minoritet og majoritet. Begrepene viser til et kategorisk skille, hvor forskjellen(e) mellom kategoriene er det som avgjør om du faller i den ene eller andre kategorien. En annen gruppe, *de andre*, besitter kvalifikasjoner eller identiteter som kategorien *vi* ikke vedkjenner ved seg selv (2002:270-272).

Definisjonen bygger på et maktforhold hvor kategorien *de andre* er den underlegne. Jeg vil se bort fra maktspektet, til tross for at jeg ser relevansen i forhold til den kritiske analysen Gullestad (2002) gjør, og den hegemoniske definisjonsmakten som ligger ved begrepsapparatet. Blant mine samtalepartnere, ble begrepene brukt flittig også om man tilhørte minoritetsgruppen. Ved å skrelle begrepet *oss* for maktkonnotasjonen overfor et annet eller *de andre*, vil man lettere kunne bruke det om man er norsk muslim, etnisk norsk eller ikke-muslim. Jeg har valgt å utelate maktspektet i studien, dels av hensyn til å begrense avhandlingens omfang, og dels begrunnet i aspektets kompleksitet. Dette betyr likevel ikke at jeg ikke mener maktspektet også er en del av det totale bildet.

Antropologen Peter Mason (1990) ser på annerledesheter (otherness, alterity) og hva som egentlig ligger i begrepet. Mason skriver at annerledeshetene er det som er eksternt og fjernt for en selv (1990:2). Dette står nært til *det eksotiske*, som han også skriver om, hvor annerledeshetene og det eksotiske smelter sammen, og *de andre* er bæreren av det eksotiske, eller rettere sagt, er objekt for eksotifisering gjort av et selv/person (Mason 1996:146). Det eksotiske vil jeg nærmere inn på i kapittel fem. Jeg vil også inkorporere det imaginære og stereotype, som Debra L. Merskin (2011:31) skriver om. *Vi/de andre* finnes i det binære begrepsapparatet minoritet/majoritet i norsk retorikk. Likevel vil jeg poengtere at begrepene i seg selv er nøytrale, og at den enkelte bruker av begrepene vil tilføre *oss/de andre* identitet og mening (se også Jacobsen 2011:193). På den måten kan alle bruke begrepene i alle situasjoner hvor man identifiserer seg med én gruppe og distanserer seg fra en annen.

Det dikotomiserte forholdet *oss* og *de andre* har man så å si gått bort fra i sosialantropologien, spesielt innenfor forskning rettet mot minoriteter i Norden. Andre har valgt å sette anførselstegn ved dem, slik at leseren alltid blir minnet på at så enkelt er det egentlig ikke (se Gullestad 2002:50) Jeg har valgt å sette begrepene i kursiv. I artikkelen *Kunnskap for hvem?* argumenterer Marianne Gullestad (2003) for at Inger-Lise Liens bok *Ordet som stempler djevlene: Holdninger blant pakistanere og nordmenn* (1997), gir et forenklet syn på et komplekst sosialt bilde. Lien skriver om pakistanere på den ene siden og ”nordmenn” på den andre (i Gullestad 2003). Gullestad mener den todelte kategoriseringen som Lien gjør, bidrar til en opprettholdelse av et homogent og feilaktig skille (Gullestad, 2003:256). Jeg vil si meg enig med Gullestad når det kommer til at stiliseringen kan skade forståelsen av den faktiske komplekse virkelighet. Likevel velger også jeg å bruke dikotomiseringer som *oss* og *de andre*. Årsaken er at i det emiske språket lever dikotomien i beste velgående. Så å si alle samtalepartnere og informanter ordla seg gjennom disse begrepene. Til tross for at jeg selv alltid havnet enten i *oss/vi*-kategorien eller *dere*-kategorien

i feltet, har jeg i studien etterstrebet å plassere meg i midten av dikotomiene (se også Jacobsen 2002:20).

Som jeg har skrevet ovenfor, avhenger dikotomiseringen *oss/de andre av forskjeller*. Men forskjeller kan være så mangt. Hva som ligger i forskjellene avhenger den som ser, men i det tematiske feltet som denne oppgaven tilhører, er forskjellene først og fremst avhengig om det er minoritet eller majoritet man snakker om.

Mangfold gir positive konnotasjoner og blir gjerne brukt når man ønsker å fokusere på det verdifulle ved den flerkulturelle befolkningen. Forskjellene vil komme i skyggen av mangfoldet og er derfor to ulike begrep, som i følge Eriksen (2007) bærer på ulike distinksjoner. Mangfoldet i hans øyne er nøytrale uttrykk i moralske, estetiske og politiske variasjoner. Forskjell vil derfor være kulturelle variasjoner hvor det moralske blir satt spørsmålsteget ved, hvor det kan skapes konflikt på bakgrunn av variasjonene og hvor fellesskapet kan svekkes, på tvers av etnisk opprinnelse eller trosretning. Forskjell vil kunne være kilde til bekymring, mens mangfoldet er berikende (Eriksen 2007:114).

Med andre ord er forskjell et usikkert begrep, fordi det både kan vise til noe positivt, men også bringe med seg noe negativt og sånn sett står på et vippepunkt. Likevel velger jeg å bruke begrepet, ettersom forskjell åpner opp for grader av variasjon. Selv om forskjell ser ut til å være mindre positivt enn mangfold, vil jeg hevde at forskjell rett og slett er et ærligere begrep enn mangfold, som virker å bære en politisk aura (se også Back og Sinha 2010).

Den største forskjellen i denne avhandlingen og i holdningskampanjen for øvrig, er det religiøse elementet. Norske muslimer inviterer ikke-muslimer på te. Man kan si at islam både er springbrettet for deltakelse i Tea Time, men også den indirekte årsaken til at Tea Time ble skapt. Denne mest åpenbare forskjellen åpner opp for ytterligere forskjeller mellom etnisk norske, ikke-muslimer og norske muslimer. Det kan blant annet være matvaner, måter å kle seg (eksempelvis hijab) og deler av et verdisystem. Forskjellen i religion eller det å tilhøre en religion kan være grobunn for en dikotomisert *vi/de andre*-tankegang (se også Rugkåsa 2012:25; Jacobsen 2002:13). Når jeg bruker ordet forskjell i avhandlingen viser jeg til det religiøse aspektet og andre underliggende forskjeller, som beskrevet ovenfor. En av samtalepartnerne sa at ”*det er religion som kanskje er forskjellen. Men jeg er norsk*”.

Selv om forskjell er utgangspunktet for kampanjen og det komparative kjernepunktet for analysen i avhandlingen, vil *likhet* også være tilstedeværende. Ett av målene for kampanjen var å endre det offentlige, medierte fokuset på forskjeller, ved å heller fokusere på likheter. Når jeg viser til likhet, er det først og fremst likhet (sameness) i form av hverdagslige rutiner, interesser og dagligdagse problemstillinger, og ikke faktiske likheter i levekår og

sosio-økonomiske forhold. På den måten er det trolig mer likt det Gullestad (1989) kaller likhetstrekk enn faktiske likheter (1989:117). Jeg velger likevel å bruke ordet likhet og likheter, fordi det er mer åpent og passende til analysene jeg gjør på bakgrunn av det empiriske materialet. Både forskjeller og likheter er såkalte selvfølgeligheter når det kommer til hva de faktisk innebærer og betyr.

Et annet ord som trolig ikke blir gitt særlig oppmerksomhet er *hverdagslivet*. Marianne Gullestad (2002, 1989) viser til hverdagslivet som bevegelser mellom de steder man oppholder seg i løpet av en dag. Det er et rutinepreget mønster med start og slutt i hjemmet (2002:234). Hverdagslivet viser til de vanlige ting man gjennomfører, for å få hverdagen til å gå opp. Hverdagslivet, slik jeg velger å bruke det, ”er *samfunnet sett i tverrsnitt, med tyngdepunkt i enkeltmennesket og i hjemmet*” (Gullestad 1989:24).

Begrepene som brukes i avhandlingen, som norsk muslim og etnisk norsk, tegnesettes ikke. Begreper som jeg føler er noe mer problematiske og/eller skal understrekes av ulik årsak, vil settes i kursiv. Emiske begreper, hentet fra empirien, settes i kursiv med apostrofer slik som *'ekte'* og *'trekant'*-bevegelse for å nevne noen.

Innhold og struktur

Da feltarbeidet nærmet seg slutten var det tre norske muslimer som mente at jeg burde være kritisk til kampanjen. Én av kvinnene mente Tea Time var kunstig fordi så mange teselskap ble arrangert ved hjelp av ARS. Hun mente det ville vært bedre om kampanjen ble gjennomført slik den var ment; altså ved å invitere andre utenom senterets hjelp. En av de andre sa at reklame og annonsering i forkant av større teselskaper ikke var godt nok og at det derfor ikke kom så mange etnisk norske og ikke-muslimer som de hadde håpet på. Det kunstige, arrangerte, ser jeg nærmere på i kapittel fire, men da i forhold til hvordan mennesker representerer seg selv og/eller gruppen de er sammen med. Likevel vil jeg ikke fokusere mye på kritikk av Tea Time. Jeg skal analysere teselskapene slik de har blitt gjennomført ut fra det samtalepartnere og informanter har fortalt og jeg selv har observert. Jeg vil også se nærmere på enkeltindivider jeg har blitt kjent med gjennom Tea Time og på den måten si noe mer generelt om forholdet mellom etnisk norske, ikke-muslimer og norske muslimer i Oslo.

Avhandlingen er delt inn i seks kapitler, hvor samtlige kapitler bygger på hverandre og det empiriske materialet. Foruten kapittel to og avslutningen, vil alle kapitler innledes med en empirisk vignett. Kapittel to er en redegjørelse og diskusjon av min metodiske innfallsvinkel. Gjennomføringen av feltarbeid og datainnsamling redegjøres for. Mine opplevelser av å gjøre

feltarbeid i en by hvor jeg selv bor, og hvilke problemstillinger jeg har møtt på underveis vil belyses. Samtalepartnere som går igjen i avhandlingen, blir presentert.

Kapittel tre er det første av tre analysekapitler og vil innlede med to samtalepartnere, Margit og Maria, gjennom en skildring av disse kvinnenes hverdagsliv. Skildringene er skrevet utfra samtaler og interaksjoner jeg har hatt med kvinnene. En hypotese om hverdagslivets rutiner fra en av samtalepartnerne presenteres. Hypotesen kaller jeg 'trekant'-bevegelsen. Empirien som benyttes, støttes ved bruk av hovedsakelig Tim Ingolds (2000) teori omkring landskapet og Gullestads (2002) teori om hverdagslivet. Jeg vil diskutere bevegelsene i landskapet Oslo og hverdagen slik den fortoner seg for noen samtalepartnere. Jeg ønsker å få frem det naturlige ved forskjeller, og hvordan bevegelse i landskapet spiller inn på forskjellenes tilstedeværelse.

Kapittel fire er det andre analysekapitlet og går nærmere inn på Tea Time og teselskapene. Dikotomien *oss/de andre* kommer spesielt til uttrykk ved de store teselskapene, hvor det dramaturgiske man finner hos Erving Goffman (1992) skal underbygge og belyse todelingen ytterligere. Ved å se på de store teselskapene som *skuespill*, diskuterer jeg representasjonen av deltakere. Analysen beveger seg til de private, små teselskapene og her vil man se en brytning. Jeg argumenterer for at endringen er et resultat av *triviell samtale* og en følelse av å oppleve noe 'ekte' og 'genuint'. I analysen benytter jeg meg også av Helge Svares (2008) filosofiske innfallsvinkel på samtale og dialog og Martin Bubers (2004) tenkning om relasjoner.

Kapittel fem fokuserer på motivasjon for å delta på Tea Time og mulig effekt av deltakelsen. I motivasjonene finnes til dels motstridende årsaksforklaringer. Ved bruk av Peter Mason (1991, 1996) introduserer jeg *det eksotiske andre* og *eksotifisering* som mulig årsaksforklaring på deltakelse fra etnisk norsk og ikke-muslimsk side. Norsk-muslimsk deltakelse analyseres hovedsakelig i lys av Jacobsen (2011) og Anna M. McGinty (2012). Nysgjerrighet og opplevelsen av det 'ekte' drøftes. Jeg ser nærmere på hva det 'ekte' er, blant annet ved bruk av Gullestads (1989, 2002) teorier omkring hjemmet og likhet. Deltakelse som en *solidarisk* handling vil belyses. Jeg vil drøfte hvorvidt 22. juli kan være årsaksforklarende for den høye andelen deltakere. Kapitlet avsluttes med Elijah Andersons (2004) og Cicilie Fagerlids (2012) forskning på endring i relasjoner gjennom ansikt-til-ansikt-møter.

Det sjette og siste kapitlet gir et overblikk og noen oppsummerende betraktninger. Jeg vil også vurdere mitt bidrag til forskningen i landskapet Oslo og hvordan Tea Time-kampanjen har åpnet opp for et særskilt felt for å studere både norske muslimer, etnisk norske og ikke-muslimer, deres hverdagsliv og tanker om hverandre.

Kapittel 2 – Metodiske betraktninger

"Mennesket holder fremmede på en avstand mellom syv-komma-seks og tre-komma-seks meter, mens nære mennesker holder vi på en avstand mellom en-komma-tjue og null-komma-førtiseks meter. Grensen mellom kjærlighet og likegyldighet er på sitt høyeste syv-komma-førtien meter. Å akseptere, være komfortabel med, at et annet menneskets proksimitet til deg øker, betyr en endring i forholdet mellom dere" (Warsan Ismail, Klisjé kolon åpenhet, 2012:6).

I deltagende observasjon som metode, er ett av målene å etterstrebe sannhet i det man beskriver og teoretiserer, ved hjelp av sine funn. Deltakelse i ulike roller innad i en setting er viktig, og å kunne observere andre mennesker utføre sine roller. En bør også ha fokus på kontekst, både for den enkelte hendelse, men også den større settingen. I tillegg bør forskeren være oppmerksom på sin egen innvirkning på feltet, både hva det gjelder tilgang, men også hva forskeren tar med seg inn i feltet. Det kan være alt fra kjønn og alder til ideer og forståelsesrammer (Alex Stewart 1998:18-28). Sitatet, av Warsan Ismail, viser til en endring i relasjoner mellom mennesker. Det kan være at proksimiteten mellom meg og de jeg møtte i feltet økte, men det var også en endring i proksimitet mellom besøkende og inviterende ved teselskapene. Før jeg går inn på datainnsamlingen og mine metodiske betraktninger i forhold til posisjonering, innflytelse på felt og deltagelse, vil jeg drøfte det å gjøre forskning i kjente omgivelser hvor jeg som forsker bor.

Når er man på feltarbeid?

I den norske fagkretsen ble det for noen år siden debattert hvorvidt man ville miste det særegne ved sosialantropologisk forskning når man skulle gjøre feltarbeid i ens egen region eller by (Signe Howell 2001). Feltet var ikke langt inn i Amazonas tette jungel, men kjente trakter i egen by/region. Det ble fryktet at om forskeren ikke opplevde kultursjokket (Nielsen 1996; Gupta og Ferguson 1997:12-13), muligens ville gå glipp av essensielle overraskelser, og underliggende detaljer ble tatt for gitt. I tillegg så man en økt bruk av intervjubasert datainnsamling og det kunne tilsynelatende se ut til at den deltagende observasjonen forvitret (Rugkåsa og Thorsen 2003:12). Kathinka Frøystad (2003) var én av bidragsyterne til å nyansere debatten og nære et håp om at det er legitimt å si at man har gjort et ordentlig feltarbeid, selv om man ikke reiste til Stillehavsøyene eller bodde i bushen i Kenya (Frøystad 2003:38-39).

Da jeg begynte på feltarbeidet opplevde jeg noen av disse problemstillingene omkring deltagelse og observasjon flere ganger, men er et tema jeg skal se nærmere på senere i

kapitlet. Først vil jeg bringe inn en relatert problemstilling som jeg føler ikke er blitt diskutert i like stor grad, kanskje ikke i det hele tatt. Under feltarbeidet bodde jeg i samme kollektiv som jeg har gjort i flere år. Det var et trygt og konstant element i en ellers ny, uforutsigbar og til dels forvirrende hverdag som forsker. Jeg følte at jeg ikke var på feltarbeid når jeg var hjemme i kollektivet, kun når jeg skulle møte samtalepartnere eller andre informanter. Jeg deltok ikke i samtalene hjemme på samme måte som jeg ville når jeg var i "feltet" og hadde "antropolog-brillene" på. Det tok en stund før jeg innså at jeg egentlig aldri var utenfor "feltet" og at mine aller nærmeste kunne være gode kilder for ideer og mulige sparre-partnere. I tillegg åpnet det opp for å betrakte mine bevegelser i byen mye mer og t-baner, trikker, kafeer og butikker ble en del av min hverdag også i feltet.

Selve datainnsamlingen

Jeg startet feltarbeidet med å intervjuer formelle parter omkring kampanjen. Intervjuene har vært semi-strukturelle og jeg brukte diktafon og notatbok, sistnevnte for å notere eventuelle tilleggsspørsmål eller ting som ble sagt som satte i gang en tankeprosess hos meg. Det første intervjuet ble gjort med ledelsen på Antirasistisk Senter. Jeg fikk et innblikk i arbeidet de gjør og generell bakgrunnsinformasjon rundt Tea Time-kampanjen. Jeg hadde gjort klart en del spørsmål, men intervjuet var preget av lett samtale og mye ble tatt på sparket. Jeg fikk kontaktinformasjon til personer som jobbet med reklamen og utarbeidelsen av kampanjen, men også andre mennesker som kunne gi meg viktig informasjon relatert til kampanjen og annet arbeid omkring norske muslimer. Jeg tok kontakt med reklamebyrået Dinamo som stod bak kampanjen og gjennomførte to formelle intervju med de ansvarlige. Det var svært interessant å høre deres tanker om kampanjen, hvordan de så for seg at det skulle gå og hvordan de kom opp med ideen om å drikke te. I etterkant av intervjuene har jeg også fått tilgang til dokumenter vedrørende kampanjen, både fra etableringen av kampanjen – fra idé til teselskap – men også planer og pressemeldinger. Kort tid etter hvert intervju transkriberte jeg lydopptakene. Det har gitt meg mulighet til å finkjemme det som har blitt sagt og ofte gitt meg nye spørsmål til de neste intervjuene, men også til andre generelle samtaler.

Gjennom gruppen som arbeidet med selve kampanjen, møtte jeg deltakere, og noen ble mine samtalepartnere. Jeg ønsket å komme i kontakt med flere deltakere, både norske muslimer og etnisk norske og ble oppmuntret til å ta kontakt på facebook. Kampanjen har en egen side på nettstedet og jeg la inn en melding som alle med tilknytning til siden ville se. Jeg skrev at jeg jobbet med en masteroppgave om Tea Time og ønsket å komme i kontakt med

deltakere. Jeg fikk ingen respons. Igjen tok jeg kontakt med kampanje-gruppen og etter hvert gav de meg kontaktinformasjon til et tilfeldig utvalg av deltakere. De fleste jeg tok kontakt med gjennom e-post kunne ikke møte meg. Jeg svarte med å sende korte spørsmål omkring kampanjen og fikk svar på det jeg lurte på. Noen av dem jeg ringte ble i etterkant informanter, men også per telefon var det mange som ikke hadde tid eller aldri tok telefonen. Etter noen lister med kontakter var gjennomgått, måtte jeg innse at mengden informanter ikke ville øke og jeg måtte i stedet fokusere på de som hadde sagt seg villig til å møte meg. Jeg ble også kjent med noen gjennom informantenes nettverk.

Tea Time-kampanjen arrangerte med jevne mellomrom større teselskap som var åpent for alle å delta på. Et eksempel er teselskapet som ble holdt på Henie Onstad Kunstsenter. I forkant av selve dagen snakket jeg og mine informanter mye om det. Hva man forventet å se av typer mennesker, hvordan det ville gå og lignende tematikk. Jeg spurte flere ganger om jeg kunne hjelpe til med det tekniske, men fikk som svar at det skulle jeg ikke tenke på. Min oppgave var å forske. Jeg måtte forklare at en del av forskningen var å hjelpe til og delta på tilsvarende lik linje med dem. Resultatet ble at jeg vasket glass, hjalp til med å holde området ryddig, snakket med besøkende og så på utstillingene sammen med de andre. Jeg tenkte at det måtte da være mer jeg kunne gjøre for å delta, men i løpet av seks måneders feltarbeid har ikke deltakelsen vært så veldig mye mer. Jeg har lært meg å lage litt somalisk mat, skrelle jams og drukket veldig mye te. Og jeg har deltatt i samtaler på samme måte som dem jeg har snakket med. Vi har diskutert og filosofert sammen (Rysst 2008:46). Arrangementene har gitt meg muligheten til å studere interaksjon og samhandlingsforløp mellom norske muslimer, ikke-muslimer og etnisk norske i en unik setting. Da har jeg også gått rundt og pratet litt med mennesker som har møtt opp og tatt notater underveis. Jeg har sett på hvor mange etnisk norske, ikke-muslimer og norske muslimer som har møtt opp og hvordan interaksjonen mellom partene har vært. Sammen med noen av dem jeg har blitt kjent med, har vi deltatt på andre arrangementer og debatter. Det har gitt meg et innblikk i hvordan tema som innvandring og integrering drøftes i sosiale settinger (se også Rugkåsa 2012:18).

Jeg begynte tidlig å møte samtalepartnere på privat basis, hvor det ofte kun var oss to. Samtalen kunne inneholde mye forskjellig og samtalepartneren snakket vanligvis mest. Av og til la jeg inn noen spørsmål, men samtalene fløt fritt. Noen tema var for eksempel familien, jobb, skole, religion og etnisitet. Ofte var det slik at norske muslimer snakket om etnisk norske og etnisk norske om norske muslimer. Ved noen anledninger var vi flere som pratet sammen. Da var det gjerne den besøkende gjennom kampanjen som satt sammen med en

norsk muslim og meg. Det kunne også være kollegaer på en samtalepartners jobb som satt sammen og snakket om tilfeldige tema.

Observasjonen kom naturlig ved de store arrangementene og på mange måter vil jeg si at alle som deltok i disse settingene observerte i stor grad, selv om jeg hadde et annet utgangspunkt for fokus. Interaksjon mellom etnisk norske og norske muslimer var ett fokus, men også forholdet innad de enkelte etniske gruppene var et utgangspunkt for mye observasjon. Ved samtaler, matlaging og andre hendelser studerte jeg den andre parten i interaksjon med meg eller andre som var tilstede. Jeg vil i tillegg påstå at observasjon i stor grad var konstant under feltarbeidet. Jeg reiste mye rundt omkring i Oslo og iakttok menneskers interaksjon med andre på t-baner, kafeer og ute på gata. Under et feltarbeid vil jeg si at man trer inn i en mer oppmerksom, nysgjerrig rolle enn den man er inne i til vanlig.

Kathinka Frøystad (2003) viser til hvordan forskning i hjemlige trakter gjør at mange er redde for en såkalt "hjemmeblindhet". Man frykter å ikke oppnå den analytiske distansen til det/de man studerer. Etersom man kan de usagte, kulturelle kodene i stor grad, vil man muligens gå glipp av viktige, elementære situasjoner eller stille seg spørrende til det underbevisste (Nielsen 1996). Jeg har fokusert på å holde fast på naiviteten, som Frøystad mener er nøkkelen til et godt feltarbeid i hjemlige egne (Frøystad 2003:50). Jeg har konsentrert meg om å være kritisk til meg selv i feltet ved å stille meg spørrende til elementer jeg har kjennskap til, men man kan aldri være sikker på om man er "naiv" nok. I samvær med de norske muslimene tror jeg det var lettere for meg å være fremmed for kulturelle koder og usagte regler. Min kunnskap om islam, muslimer og mine samtalepartners liv i Oslo var ikke så stor som jeg trodde i startfasen. Når jeg var sammen med etnisk norske var dette annerledes og jeg måtte minne meg selv på at jeg ikke skulle ta ting for gitt. Det var i noen situasjoner lett å glemme at jeg var på feltarbeid og ikke på kaffebesøk hos venninner.

Utvalg og tilgang

Mitt utvalg av mennesker skiller jeg mellom avhengig av hvor godt jeg har blitt kjent med dem og hvor mye vi har møttes. Når jeg bruker begrepet *informanter*, henviser jeg til mer formelle relasjoner, da gjerne mennesker jeg kun har intervjuet eller hatt e-post-korrespondanse med. Når jeg bruker begrepet *samtalepartner*, er dette mennesker som jeg har fått en nærere relasjon til. Vi har møttes jevnlig og deltatt på ulike arrangement sammen og/eller samtalt hjemme hos den enkelte. Jeg ønsket i utgangspunktet å få et balansert nettverk av etnisk norske og norske muslimer, men det har som sagt ikke latt seg gjøre. Av

den grunn har jeg hatt flest samtalepartnere som er norske muslimer. De var rett og slett lettere å komme i kontakt med. Det er i alt fem norske muslimer som jeg kategoriserer som samtalepartnere. Av de etnisk norske er det tre personer som er samtalepartnere, hvorav to av de ikke er født i Norge, men er ikke-muslimer. I forhold til den teoretiske analysen, som jeg kommer tilbake til senere, er det viktig å understreke at analysen tar utgangspunkt i utvalget informanter og samtalepartnere jeg har opparbeidet meg. Jeg kan ikke snakke for alle norske muslimer og etnisk norske eller ikke-muslimer, men vil anta andre kan kjenne seg igjen i det jeg skriver.

Å finne et utvalg norske muslimer gikk fint og jeg ble kjent med flere enn etnisk norske. Nesten samtlige etnisk norske jeg tok kontakt med, hadde det for travelt til å møte meg. Mari Rysst (2008) viser til Gullestad (1989,1997) og hvordan det kan være vanskelig å gjøre forskning, spesielt i private hjem, siden etnisk norske er reserverte av natur (i Rysst 2008:42). Jeg prøvde å komme i kontakt med flere frem til i midten av april. Da innså jeg at jeg måtte slå meg til ro med det utvalget av informanter og samtalepartnere jeg hadde.

I metodelitteraturen påpekes verdien av å følge informanter i ulike settinger og kontekster (Gupta og Ferguson 1997:37) og noen setter arbeidsplassen høyt, antakeligvis fordi informanter generelt anvender mye av tiden sin på jobben, har et sosialt nettverk og bruker andre ferdigheter enn man ville på privat basis (Nielsen 1996:165). Jeg beveget meg til tider i kontorlokalene hos Antirasistisk Senter, men det var ofte av praktiske årsaker (hente informasjon, papirer etc.). For meg føltes det unaturlig å bli med informantene mine på jobb, mens de jobbet. Det er noe annet å møtes i kantinen på jobben. I urbane landskap kan det i tillegg være vanskelig å oppnå slik tilgang. Gjør man feltarbeid i en institusjon vil det åpne opp for tilgang ved det aktuelle stedet (arbeidsplass), men trolig ikke i private hjem (1996:202-203). Alle formelle intervju jeg gjennomførte, ble gjort ved informantenes arbeidsplass.

På grunn av mangel på en arena hvor jeg bare kunne møtt opp og håpet på å treffe informanter, var mitt felt fragmentert. Som regel møtte jeg samtalepartnerne mine i helgene og på ettermiddags – og kveldstid i ukedagene. For hver gang vi møttes hadde jeg i forkant sendt tekstmelding eller ringt den enkelte for å avtale møtet. På den måten var det kun opp til meg å vedlikeholde relasjonene. Noen ganger sendte jeg tekstmelding kun for å høre hvordan det gikk og vise at jeg ikke hadde "glemt" dem. Av og til snakket jeg med samtalepartnere gjennom facebook.

Når jeg var sammen med samtalepartnere, om vi snakket bare oss to eller var i en større gruppe, tok jeg aldri notater i deres nærvær. Av og til, om jeg var flere timer sammen

med informanter og samtalepartnere, kunne jeg av og til snike meg bort og skrible ned noen setninger av det jeg brant inne med. Hvis jeg tok t-banen eller annen kollektivtransport når jeg skulle hjem, skrev jeg alltid ned stikkord og små tekster. Om jeg husket direkte sitater, kom de også ned på papiret. Om jeg ikke hadde noe spesielt å gjøre dagen etterpå, kunne jeg sette av flere timer til å skrive ut stikkordene til lange, sammenhengende tekster (se også Gupta og Ferguson 1997:12). Av og til eksperimenterte jeg med skrivestiler, men endte som regel opp med det som kom naturlig. Jeg var fascinert over hvor mye jeg husket, men også over hvor fort detaljer forsvant. Nå, når jeg leser feltnotatene, kommer jeg på nye elementer jeg ikke kom på da notatene ble skrevet. Under formelle intervju tok jeg av og til små notater, gjerne spørsmål, men for det meste prøvde jeg å fokusere på personen som snakket og lytte nøye til det som ble fortalt.

I det følgende belyser jeg posisjonering og innflytelse på felt. Jeg skal også se nærmere på noen refleksjoner over deltakelse og observasjon, før kapitlet avsluttes med en utdypende presentasjon av samtalepartnere og informanter.

Begreper, innflytelse og posisjonering

Man bringer med seg "bagasje" av ulik art inn i feltet, og i samvær med informanter og samtalepartnere. En viss innvirkning vil man som forsker og person alltid ha på de man interagerer med (Stewart, 1998:31) Frykten for at jeg skulle virke inn på feltet og mine samtalepartnere har vært med meg gjennom hele perioden. Det er trolig begrenset hvor stor innvirkning man egentlig har som forsker, men det har vært en problemstilling jeg har tenkt på flere ganger. Problematikken ligger nært knyttet opp til denne "hjemmeblindheten" og jeg forklarer hvordan begrepsbruken i forhold til ulik tematikk innenfor innvandring og integrering ofte har ført til at jeg har stilt meg spørrende til min innvirkning og "hjemlige" uvitenhet. Når jeg her snakker om innvirkning mener jeg ikke at jeg påvirker mine samtalepartnere og informanter med min forståelse av hva begrepene betyr. Jeg mener tvert i mot at min underliggende tolkning av disse begrepene er med å forme min forståelse og tolkning av andres oppfatning av begreper (Gregory Bateson, 2000:128-133). Med andre ord har det noen ganger vært vanskelig å skille mellom emiske og etiske forståelser av begreper.

Jeg har vokst opp i en tid hvor kommentarer og synspunkt på det noe uklare begrepet innvandrere har hatt jevnlig tilstedeværelse i det sosiale felt, for ikke å snakke om i tabloider og på internett. Det har gjort at mitt "folkelige ordforråd" er deretter. Man plukker om begreper som nordmann, innvandrer, minoritet, muslim og kultur, og gjør seg opp tanker om

hva de betyr. Når jeg da er i samtale og den andre parten snakker om eksempelvis kultur eller innvandrere, så vil jeg ha én forståelse av hva begrepene innebærer og den jeg snakker med vil ha en annen. Gjennom den mulige "hjemmeblindheten" kan det hende jeg tar for gitt at de jeg snakker med sitter med samme oppfatning som meg. Min frykt for akkurat denne fallgruven gjorde at jeg av og til spurte hva mine samtalepartnere la i slike ord. Svarene jeg fikk var noen ganger litt vage og usikre. En jente jeg snakket med sa at når hun leste om innvandrere i avisen så leste hun om seg selv. Det til tross for at hun var født og oppvokst i Norge, mens foreldrene var født i utlandet. Svarene kunne gi meg spennende datamateriale.

Det er med andre ord ikke gitt at den teoretisk riktige definisjonen på et begrep nødvendigvis er den riktige i en gitt feltarbeid-situasjon eller for en informant (se også Geertz 1973:14). I tillegg er det lett å glemme at tematikken jeg har beveget meg inn i er noe jeg selv har hatt meninger om. Disse problemstillingene er også knyttet opp til posisjonering i feltet.

Min egen posisjonering i feltet har variert, men min rolle som forsker har vært tydeligere enn jeg opprinnelig trodde den ville bli. Jeg prøvde å posisjonere meg som deltaker og lik de jeg var sammen med. Likevel har trolig tidsbegrensningen på feltarbeidet og kampanjens tilstedeværelse farget samhandlingen jeg har hatt med mine samtalepartnere og min forsker-rolle har blitt mer synlig. Jeg mener at kampanjen har skapt et klart skille mellom etnisk norsk og norsk muslim ved at den ene inviterer, den andre kommer på besøk. Jeg har ofte følt at jeg ikke har passet inn i noen av de kategoriene, både fordi jeg ikke har tatt del på samme måte som etnisk norske, men også fordi jeg har kommet inn i kampanjen med et mål om å studere den. Man kan si at jeg har vært en tredje part. I tillegg har jeg ved en rekke tilstelninger og samtaler ofte vært den eneste etnisk norske blant norske muslimer, og da skiller man seg ut. De fleste jeg har blitt kjent med har ikke forstått hvorfor akkurat de har vært interessante for meg, og jeg har ofte følt at de har prøvd å gi meg svar som de tror jeg har ønsket. Det samme kan sies om samtaleemnene vi har hatt ved at det ofte har blitt snakket om temaer som har med innvandring, integrering og forholdet mellom minoritet og majoritet.

På grunn av forsker-rollen har jeg følt et klart skille mellom meg og samtalepartnere jeg har hatt. Jeg har ofte blitt spurt om hvordan det går med oppgaven og man har pratet mye om skolegang. Noen samtalepartnere har med jevne mellomrom spurt meg hvorvidt jeg har fått den informasjonen jeg trenger. I tillegg har det vært vanskelig å forklare andre hva målet med feltarbeidet var og hva jeg ønsket å tilegne meg av datamateriale og innsikt. Jeg har ikke blitt "adoptert" inn i noen familie (se Briggs, 1970) og det har heller ikke vært noe mål, men jeg har vært en person mennesker har åpnet seg for og vært fortrolige med. Av den grunn vil jeg si at jeg for noen har vært en venn og samtalepartner.

Her er det viktig å trekke inn at det var forskjell i mitt samvær med etnisk norske og norske muslimer. Når jeg var sammen med etnisk norske samtalepartnere, gjorde vi ikke noe spesielt. Vi snakket og spiste sammen. Snakket vi om norske muslimer titulerte samtalepartnerne de norske muslimene som *de* i forhold til *oss*, hvor jeg var en del av *oss*. Når jeg var sammen med norske muslimer, var det flere faktorer som gjorde at jeg lettere (om man kan si det) kunne ta på meg de ”antropologiske brillene”. Gjennom enkle faktorer som hijab og min egen nysgjerrighet, ble jeg mer observant på hendelser og ting som ble sagt enn når jeg var sammen med etnisk norske. Dessuten, når jeg snakket med mine norsk muslimske samtalepartnere om relasjonen til etnisk norske, ble jeg satt i kategorien *dere* og de var *vi*.

Noen ord om kjønn

Utvalget av informanter og samtalepartnere er svært kjønnnet. Det er et klart flertall av kvinner, og det til tross for at jeg flere ganger har prøvd å få kontakt med mannlige deltakere, norsk muslim og etnisk norsk. I forhold til de norske muslimene jeg ble kjent med, inkorporerte de i et nettverk som, i de settingene jeg møtte dem i, ikke hadde sosial omgang med menn. Jeg vet at svært mange teselskaper som har vært arrangert, har funnet sted hjemme hos en norsk muslimsk familie hvor mannen har vært tilstede. Ved de større Tea Time-arrangementene har det også vært mannlige deltakere, men jeg har ikke kommet i prat med dem i noen større grad, annet enn å veksle høflighetsfraser. Jeg har møtt noen ektemenn, men valgt å se bort fra de som mulige samtalepartnere på grunn av etiske vurderinger omkring anonymiseringen av kvinnene. På én måte ville det vært interessant for mitt datamateriale om jeg hadde hatt mer informasjon og kunnskap om menns forståelse og forhold til etnisk norske eller norske muslimer. Det er tendenser til at norsk muslimske menn faller utenfor når det kommer til forskning rundt norske muslimers hverdag i Oslo, og Europa for så vidt (Ewing 2008).

I stedet har jeg fått et innblikk i kvinnes sfære, det være seg etnisk norske og norske muslimer. Jeg kan ikke unngå å røre ved en tanke som for noen er sjåvinistisk og gammeldags, men jeg undrer på hvorvidt hjemmet i stor grad fortsatt er kvinnes domene. Det kan være grunnen til at utvalget av informanter og samtalepartnere nesten bare er kvinner. Årsakene kan være flere, som at jeg selv er kvinne og derfor lettere får kontakt med kvinner. En annen årsak kan være at kvinner kan tenkes å være mer interessert i å delta på Tea Time. Dette er problemstillinger jeg ikke har tatt opp med samtalepartnere og informanter.

Noen tanker om deltakelse og observasjon

Harry F. Wolcott (2008) skriver hvordan forskere finner det vanskelig å vite hvordan man skal oppføre seg når man gjør forskning. Skal man stille seg opp i et hjørne og betrakte eller kaste seg inn i dansen med de man studerer? Wolcott hevder videre at man, som en generell regel, kun trenger å delta i den grad man får tilgang til informasjonen og kunnskapen man søker (2008:51). Men hvordan vet man at man har oppnådd nok kunnskap og innsikt, og i så fall hvorvidt man har funnet det rette og sanne? Selv følte jeg at ved å hjelpe til og lage mat sammen med samtalepartnerne mine, kom jeg litt nærmere og kanskje ble det lettere for de jeg var sammen med å forholde seg til meg (se Rysst 2008:46). Jeg ble ikke bare en nysgjerrig masterstudent, men fikk muligheten til å vise interesse gjennom handling og gi noe tilbake, selv om det kanskje var ubetydelig lite som sådan. Finn S. Nielsen sier at *"feltarbeideren når frem til det «ordløse» ved å bevege seg gjennom slike gjensidig kommunikative, refleksive rom, og merke seg hvordan de stadige skiftingene påvirker og påvirkes av det som skjer"* (1996:163). Jeg tenker at min gjentatte deltakelse ved forskjellige settinger, samtaler og sosiale hendelser gjorde at jeg for noen beveget meg fra å være kun forsker til å også være en samtalepartner og en man kunne betro seg til.

Det er spesielle hendelser i feltarbeidet som skiller seg ut i forhold til å komme nær mine samtalepartnere. Unni Wikan (2012) beskriver begrepet *resonans* som å føle og erkjenne det en annen beskriver eller forteller. Det å vise empati og et ønske om å sette seg inn i en annen persons situasjon (2012: 60-61,77; se også Vestel 2004:27). Ved flere anledninger når jeg lyttet til det samtalepartnerne mine fortalte, norske muslimer, ikke-muslimer og etnisk norske, kunne jeg sette meg inn i deres situasjon og hendelsesforløp de snakket om. Vi kunne dele erfaringer og betraktninger og jeg følte at jeg forstod. Det var to hendelser hvor to kvinner, Maria og Margit, fortalte om henholdsvis religiøs tro og musikk. Begge fikk en ro og varme i ansiktet da de fortalte. Trekkene mildnet og jeg ble overrasket over å være vitne til en slik forandring i et annet menneskets ansikt og væremåte. Kvinnene er skildret i kapittel tre.

Å observere vil jeg si man alltid gjør. Forskjellen ligger i hvorvidt man observerer med utgangspunktet å faktisk observere eller indirekte, gjennom sansene som man aldri kan slå av. Beskrivelsen jeg gir av Maria og Margit i neste kapittel, hvordan kvinnene endret karakter og trekk, for ikke å snakke om stemningen i rommet, var ikke noe jeg gikk inn for å studere. Det er noe jeg husker i ettertid (se Wolcott 2008:49; Wikan 1996:10). Ved én anledning tok jeg del i et arrangement på Henie Onstad Kunstsenter, som ligger vest for sentrum. Det skilte seg markant ut fra de andre arrangementene, delvis på grunn de norsk-

muslimske deltakernes spenning rundt det å gjennomføre Tea Time blant '*litt finere folk*' enn de hadde vært vant til på de andre tilstelningene, men også på grunn av beliggenheten. Senteret lå ved vannet og er et sted turgåere stikker innom i helgene. Å følge jentene dit var interessant siden jeg fikk se dem i en ny setting, i tillegg til at endringen fremprovoserte ytringer og tanker om stedet og andre mennesker (Stewart, 1998, 27).

Samtalepartnere, informanter og etiske betraktninger

Feltet jeg har beveget meg i, har strukket seg over større geografiske områder, men likevel omhandlet mennesker som på ulike måter har vært tilknyttet Tea Time-kampanjen. Med hensyn til etiske vurderinger, har jeg gitt alle informanter og samtalepartnere pseudonymer og slik anonymisert menneskene som blir skrevet om i avhandlingen. Der hvor jeg har brukt informantens virkelige navn, har det blitt klarert og godkjent av den det gjelder. På grunn av tilknytningen alle har til Tea Time, har jeg av hensyn til den enkeltes anonymitet, utelatt konfidensiell informasjon og opplysning som eventuelt vil kunne gjenkjennes og spores tilbake til den enkelte. Det kan være at leseren gjerne skulle hatt mer detaljert informasjon om personene jeg viser til, men det har jeg altså valgt å utelate.

Katrine Fangen (2004) viser til *intern konfidensialitet* og i likhet med henne, har også jeg gitt noen samtalepartnere en annen identitet som følge av det konfidensielle (2004:160). Det innebærer at jeg har gitt samtlige samtalepartnere nye yrker og i stor grad utelatt all informasjon om andre familiemedlemmer, spesielt ektefeller og samboere. Alt jeg har brukt av sitater og/eller skrevet om den enkelte, har jeg gitt dem det gjelder tilgang til. Da har det gitt personen mulighet til å godkjenne og eventuelt komme med tilbakemeldinger. Jeg har i alt femten informanter og åtte samtalepartnere. Nedenfor vil jeg beskrive noen samtalepartnere, foruten to kvinner som gis større plass innledningsvis i kapittel tre.

Første gangen jeg møtte Cecilie ble jeg slått av hennes rolige og bestemte fremtoning. Hun var lett å snakke med og samtalen beveget seg fra det ene temaet til det andre. Cecilie er høyt utdannet og har jobbet flere år i en lederstilling. Hun er i førtiårene og har levd mange av sine år i utlandet, men har nå bosatt seg i bykjernen av Oslo sammen med sin mann. Hennes første leveår og barndom fant riktignok sted i Sverige, men mann og jobb har brakt henne over landegrensen. Hun tror etnisk norske og svensker er ganske like, i alle fall når det kommer til viktigheten av et pent hjem. Hennes eget hjem bærer preg av en interesse for litteratur og hygge. Hun meldte seg på Tea Time fordi hun og mannen savnet kontakt og vennskap med en norsk-muslimsk familie, noe de hadde da de bodde i utlandet. Da vi snakket

om familie, viser det seg at Cecilie, i likhet med så mange andre, har barn fra tidligere ekteskap, som nå er godt voksne med egne liv. Hun synes det er spennende hvor forskjellige de er, barna hennes.

En av de norske muslimene jeg ble godt kjent med, er Fadime. Hun var student da vi ble kjent og politisk aktiv. Hun er i midten av tyveårene, bor hjemme og har levd hele sitt liv i Oslo, samtidig som hun føler en sterk tilhørighet til foreldrenes opprinnelsesland. Hver gang jeg har møtt henne har hun vært kledd i sterke farger og hijaben har alltid matchet resten av antrekket. Fadime er ikke redd for å ytre egne meninger, også når det kommer til dagsaktuelle debatter og diskurser. Selv om hun er født i Norge, føler hun at hun leser om seg selv når det står om ”innvandrere” i avisene. Hun identifiserer seg mer med den gruppen enn majoriteten. Fadime er lei av alt maset om hijab og kan ikke forstå hva problemet med plagget er. Hun tror andre ønsker å vedlikeholde synet om at muslimske kvinner undertrykkes. Om fokuset på muslimske kvinners undertrykkelse holdes ved like, slipper man å fokusere på seg selv. Dette er makt, eller misbruk av makt, sier hun og smiler.

Weriye er en annen norsk muslim jeg har fått gleden av å bli litt kjent med. Weriye er i midten av trettiårene, gift, har barn og jobber fulltid. Hun inviterte meg og en annen etnisk norsk hjem til seg og sammen laget vi mat. Besøket hos henne blir skildret i kapittel fem. Hun er utadvendt og sosial og mener man må komme seg ut blant mennesker for å integreres i samfunnet.

Jamila møtte jeg kun én gang, men det var til gjengjeld på et teselskap hun selv arrangerte, og hvor jeg fikk være ”flue på veggen” da det også var invitert en familie. Hun er norsk muslim, men født i et annet land. Jamila er i slutten av trettiårene, er gift og har en datter.

Nuura er norsk muslim, født og oppvokst i Norge. Hun er i slutten av tyveårene, har samboer og jobber som farmasøyt. Hun har deltatt på ett av de større Tea Time-arrangementene, i tillegg til å selv invitere etnisk norske og ikke-muslimere på te.

I neste kapittel skildres Margit og Marias hverdager, før jeg ser nærmere på hverdagslivets bevegelser og brudd i rutine gjennom deltakelse i Tea Time.

Kapittel 3 – Bevegelse i det hverdagslige

Tea Time har åpnet opp for å lære noe man visste lite eller ingenting om fra før. Kampanjen har også gitt norske muslimer en unik mulighet til å endre og skape bredde i synet etnisk norske og ikke-muslimer har om norske muslimer. To kvinner jeg har blitt kjent med gjennom kampanjen blir beskrevet nedenfor i to større empiriske vignetter. Empirien illustrerer hverdagen slik den kan fortone seg i livene til Margit og Maria. Noen elementer i kvinnenes hverdag utmerker seg mer enn andre. Disse elementene kan forstås som å strukturere dagene inn i et rutinepreget mønster for bevegelse i landskapet Oslo.

Margit

Hun er i syttiårene og livet som psykolog har hun lagt bak seg. Likevel får Margit iblant en melding eller telefon fra noen av sine tidligere klienter. Noen ganger vil de bare møtes, andre ganger trenger de råd. Av en venninne ble det sagt at Margit godt kan være streng, men også varm og omsorgsfull. Nå er det noen år siden hun pensjonerte seg og hverdagen har på en måte roet seg, til tross for at hun flere ganger i uka stikker innom universitetet og går på forelesninger. Hun interesserer seg for religion og har lest Koranen flere ganger. Likevel er ikke Margit spesielt glad i å lese bøker. Hver morgen finkjemmer hun heller avisene, helst med en kopp te til. Radioen kan også gjerne stå på. Hun sitter med avisene en stund før hun etterhvert rusler ned til Majorstuen, som ligger nord-vest for sentrum. Der kan det hende hun har en lunsj-avtale med gamle kollegaer eller venner. Margit kjenner mange. Hun har en kafé hun liker best og kan godt sitte alene en stund. Likevel blir hun fort lei av mangelen på aktiviteter. Hun liker å holde seg i form og drar ofte på treningsstudio eller i bassenget, som heller ikke er særlig langt unna Majorstuen. Mosjon er viktig for henne, spesielt siden hoften de siste årene har blitt så stiv.

Selv om bøker ikke er favoritten blant lesestoff, får hun mye ut av forelesningene og det er også fint å samtale med andre medstudenter. Slike samtaler kan vanligvis resultere i gode diskusjoner. Margit liker best å være hjemme, gjerne før 18.00 slik at hun rekker Dagsrevyen. Da kan hun høre mer om de nyhetene hun leste om på morgenen. Kunnskap er viktig. Det handler om å vite og derfor leser hun ikke VG eller Dagbladet, forteller Margit. Hun ser helst nyhetene på NRK, ikke TV2. NRK har tyngden, slik som eksempelvis Morgenbladet eller Dagsavisen. VG og Dagbladet er et resultat av dårlig journalistikk, mener hun. Skulle man finne på å lese VG, bør man spe på med eksempelvis Klassekampen og muligens Vårt Land. Da får man litt mer bredde i det man tar inn.

Margit lager sjelden middag. Etter at mannen døde har det blitt slik. Nå lager hun ordentlig middag de gangene hun har gjester. Da vil hun heller ikke ha hjelp på kjøkkenet. Hun vil ha kontrollen og gjøre alt selv, men liker at det da er noen ved siden av som hun kan prate med. Hun vil absolutt ikke gå glipp av en god samtale.

Når hun er ferdig å se nyhetene setter hun vanligvis på opera, rimelig høyt. Da gjør hun helst ingenting, bare lytter eller koper, som hun kaller det. Når stykket er ferdig setter hun det samme på igjen og igjen. Slik kan hun sitte i flere timer. Det kan hende hun stryker klær eller noe, for hun trenger ikke konsentrere seg om selve strykingen. På den måten mister hun ikke fokuset på musikken. Margit liker å reise og kan følge et spesielt opera-stykke til ulike byer i verden. New York, Berlin, London og Zürich. Hun er ikke veldig imponert over operaen i Bjørvika. Den mangler stasen og lysekronene, gullet og pynten. Hun synes det er fascinerende hvor ulikt et operastykke kan tolkes, avhengig av hvem og hvor det settes opp. Om stykket er moderne tolket eller det blir brukt mer klassiske rekvisitter. Margit kan også følge en bestemt sanger eller skuespiller. Men hun blir ikke lenge borte når hun reiser. Én uke eller en helg er lenge nok. Når hun legger seg setter hun også på opera. Ikke like høyt, men ikke så veldig lavt heller.

På t-banen hender det hun ser an medpassasjerene for en mulig samtale, men så mange sitter med mobilen eller slike lesebrett, som visstnok er det nyeste. "Nordmenn stresser sånn, mens innvandrerne står mer i ro. De er mer stille". Hun husker godt den gangen hun kom i prat med en mørkhudet mann på t-banen. Han hadde satt sånn pris på samtalen at han hadde tatt t-banen lengre enn han skulle, bare for å prate med Margit. Da hun gikk av tok han en annen t-bane tilbake. Hun handler grønnsakene sine på Grønland, et område i sentrum av Oslo. Når hun har handlet tar hun vanligvis trappen ned til t-banen. Hun tror nok de selger narkotika, de utenlandske guttene som står der, men de hjelper henne å bære matvarene når hun spør.

Maria

Maria står opp tidlig hver dag og starter alltid dagene med en kopp kaffe. Det er stille og rolig. Hun vasker seg og litt over halv seks tar Maria frem bønneteppe. Frokosten kommer på bordet etter hvert, og hun og barna spiser. Barna skal på skolen. Familien har ikke bil så de benytter seg av kollektivtransporten for å komme seg dit de skal. For Maria tar det cirka en halvtime å komme seg til jobben. Hun jobber i sentrum og ser mye positivt med beliggenheten. På jobben omgås hun gode kollegaer. Det kan hende dagen blir hektisk med

møter og telefoner som skal besvares. Maria har et møte med mulige samarbeidspartnere, så hun låser kontoret og går ut i gata igjen. Trikken kjører akkurat forbi og det bråker følt av hjulene som treffer skinnene. Hun haster over veien og rekker bussen som tar henne til møtet.

Telefonen ringer. Det er en ung jente som trenger råd. Hun sliter med et fag på skolen. Jenta studerer språk, noe Maria er glad i. De blir enige om å møtes til helgen slik at de kan sette seg ned å se på problemet i fred og ro. Klokken nærmer seg 12 og ved lunsjtider kan det hende hun får tid til å legge frem bønneteppet på kontoret. Det er viktig at hun klarer å roe ned tempoet slik at hun kan konsentrere seg. Å be en bønn i arbeidstiden kan gi henne mye. Om hun ikke får tid til å be på jobb, gjør hun opp for seg når hun kommer hjem. Hun ber fem ganger om dagen, men en muslim står nokså fritt til å be når han eller hun vil. For mennesker med arbeid som krever mye og ikke gir anledning for å be, kan man ta det på kvelden. Om man ikke har gitt bønn til Gud hele dagen kan det bli tungt å be så mange ganger på én kveld. Å be til Allah krever konsentrasjon og fokus.

Maria setter stor pris på jobben sin. Hun har hatt andre jobber, både i Oslo og i landet hun vokste opp i, men noe har vært vikariat og ikke fulle stillinger. For henne er det å jobbe viktig for å bli kjent med andre mennesker og skape relasjoner. Om man blir sittende hjemme vil man få en usosial hverdag og nettverket vil bli smalt. Da hun kom til Norge måtte hun lære seg norsk og for henne var det ingen annen måte å gjøre det på enn å komme seg ut blant folk, prate med dem og slik plukke opp nye ord. Det er mange år siden hun var i denne situasjonen, men opplevelsen av det ukjente og nye ga henne mye. Hun kunne valgt å ikke fokusere på språket eller det å få seg jobb, men hun ønsket å være et godt eksempel for barna sine og i årene som kom jobbet hun veldig hardt for å komme dit hun er i dag. Det har gitt henne et stort nettverk av venner, bekjente og erfaringer hun ikke ville vært foruten. Hun er en optimist.

Maria har ingen stor familie i Norge. Noen av søsknene hennes bor spredt på tvers av landegrensene og foreldrene bor i hjemlandet. Men hun har barna og nære venner som hun kan kalle bror og søster. I helgene kan hun ha det hyggelig sammen med dem. Når det er fredag hender det hun tar seg tid til å gå til en moské i nærheten av jobben. Da møter hun opp sammen med andre venner og bekjente og de ber sammen. Det er fint å kunne gå til et fellesskap med nære venner man kan stole på. Om man trenger råd eller veiledning kan en få det her. Kvinner tenker med følelser, mens menn er mer realistisk i tankegangen, så det kan noen ganger være klokt å hente råd fra mannlige venner, mener Maria. Ved en fredagsbønn vil imamen ta opp samfunnsmessige spørsmål og knytte det opp mot Koranen. Selve bønnen

varer i tretti minutter. På lørdagene er det vanligvis aktiviteter i moskeen. Da er Maria med og hjelper til. Barna er også med på dette og det er en fin tid for samvær og hygge.

Når klokken nærmer seg fire drar Maria hjem fra jobb. Hun begynner på middagen og en etter en kommer barna hjem. Middag er veldig viktig for henne og hun ønsker at alle samler seg for måltidet. Da kan barna fortelle om dagen sin og hun blir oppdatert på hvordan det går på skolen og hva de har gjort. Etter middag skal en av ungene på håndball-trening, mens den andre skal møte venner. Noen dager må middagen utsettes for at alle skal få spist sammen. Maria ser alltid nyhetene, om hun har tid. Hun sjekker mailer og svarer før hun tar frem bønneteppet og ber. Noen ganger, om barna er hjemme, kan de sette seg sammen og Maria leser fra Koranen. Barna gjentar det som blir lest opp og de prater om hva det betyr. Det er en tradisjon hun har med hjemmefra.

For flere år siden var Maria ved et veiskille i livet sitt. Hun vurderte å flytte tilbake til sine foreldre, men ønsket også å stå på egne bein og ble derfor værende i Oslo. Nå, når hun drar hjem på besøk, kjenner hun hvor mye hun savner storfamilien. Familie er noe helt spesielt. Likevel gleder hun seg til å komme tilbake til Oslo og hverdagen der. Det er blitt hennes hjem. Hun liker tempoet og mylderet av mennesker.

En informant sa ved en anledning at Antirasistisk Senter var en *katalysator* for å kunne drikke te med en fremmed, men man kan også se på kampanjen som en *katalysator* for bevegelse i fremmede og ukjente steder og derfor et brudd med de daglige rutiner. Jeg vil redegjøre for bevegelse i landskapet først og tar utgangspunkt i Tim Ingolds (2000) teori omkring landskap. Videre setter jeg landskapet og bevegelse opp mot hverdagsliv og diskuterer hvordan deltakelse i Tea Time bryter med et rutinepreget bevegelsesmønster.

Hverdag og bevegelse i landskapet Oslo

"The landscape is the world as it is known to those who dwell therein, who inhabit its places and journey along the paths connecting them" (Ingold 2000:193). Landskapet, eller omgivelsene, skal her forstås som det som blir til i relasjon til mennesker, alt levende, objekter og tid. Relasjonen er gjensidig ved at landskapet virker inn på menneskenes liv, men likeså virker menneskene inn på landskapet. Det er ikke naturen per se man ser når man er ute og går. Det er mer enn trær og skog, vann og snø. Det er trikkeskinner, boligblokker, søppel, butikker, mennesker og tid. Det vi beveger oss rundt i er et resultat av menneskene som bor der, men menneskene er også et resultat av det som omgir oss. Temporaliteten ligger i landskapet og blir aktivt innprentet i landskapet og mennesket som beveger seg (Ingold

2000:199; se også Kirsten Danielsen et al. 2004). Det er lett å tenke at omgivelsene derfor er noe vi tar utgangspunkt i og virker inn på, men landskapet og menneskers aktivitet i tid (taskscape) skjer samtidig, og ikke på bekostning av det andre. Bevegelse virker derfor inn på landskapet, men bevegelsene en selv gjør reagerer også på inntrykk man tar inn som lukt, lyd og syn (2000:194-200). Michel De Certeau (1984) hevder at å bevege seg artikulere landskapets struktur (1984:98). Jeg vil trekke ut bevegelsene eller forflytningen mennesker gjør i landskapet som viktig i forhold til Tea Time og deltakernes hverdagsliv.

Hverdagslivet omfavner både det private og intime hjemmet i tillegg til det offentlige, det som er utenfor inngangsdøren. Det er rutineene, de repetitive delene av dagene, som utgjør hverdagslivet. Arbeid eller skole er aktiviteter de fleste fyller hverdagen med, og forekommer i den offentlige, systembaserte delen av hverdagen (Gullestad 1989:24-29). Det er i hverdagslivet man møter mennesker som er forskjellige fra en selv og hvor kunnskap produseres. Beskrivelsene av Margit og Marias hverdag er ulike i forhold til hverandre, men det starter og slutter hjemme hos den enkelte. I løpet av en dag vil de bevege seg fra hjemmet, ut i landskapet og tilbake til hjemmet. De fleste bevegelsene de foretar, har de gjort utallige ganger før. Hvilken effekt vil Tea Time ha på deltakernes bevegelser i landskapet? Før jeg går nærmere inn på deltakelsen i Tea Time i forhold til bevegelse, vil jeg se nærmere på rutine. Her vil jeg trekke inn et lite utdrag fra feltnotatene, som i og for seg er springbrettet for kapitlet.

Cecilie har akkurat fortalt om morens opplevelser og hvordan man alltid er skeptisk til fremmede mennesker, uansett etnisk eller religiøs bakgrunn. Vi sitter halvveis vendt mot hverandre i hver vår romslige stol med en kopp te. Hun forteller om jobben sin og hvor stor del av hverdagen den tar. Cecilie vurderer sin egen hverdag og hvordan dagene er svært preget av rutine. Hun tegner opp en trekant i luften og forklarer hvordan hvert hjørne representerer hovedpunktene i løpet av en dag. Ett hjørne symboliserer hjemmet, mens de to andre er jobben og matbutikken. Det kan også være en firkant, hvor det fjerde hjørnet er barna og aktiviteten som følger med. Inne i denne trekanten, eller firkanten, beveger man seg i hverdagen, sier Cecilie. Man vil også ha noen utstikkere som å gå på kino, reise bort, gå på kafé, men slike aktiviteter hører ikke til i hverdagen. De er mer ekstraordinære enn jobb og henting av barna i barnehagen.

'Trekanten' som Cecilie forklarte, gjorde at jeg måtte tenke på mine egne bevegelser i hverdagen og jeg kjente meg veldig igjen i det hun sa. Jeg vil påstå at 'trekant'-bevegelsen er gjeldende for de fleste fordi den spenner over svært generelle og grunnleggende elementer i hverdagen. Faysal, en av informantene, beskrev en hverdag veldig lik ideen til Cecilie.

”Vi våkner i syv-tiden, dusjer og gjør oss klare. Gjør barna klare til skole. Frokost, smøring av matpakke, også kjøres barna på skolen, enten av meg eller kona. [...] Så er det jobb, prøver å presse inn en treningsøkt før man reiser hjem og ja, handler på vei hjem kanskje. [...] Lager middag, hjelper til med lekser, barnas fritidsaktiviteter, rydde hjemme. [...] Ser barne-tv og sånne ting. Nyheter og så er det kveldsmat og legge-rutiner. [...] Virker som hver dag er en reprise av dagen før egentlig”.

I løpet av en dag forflytter Faysal seg innenfor de tre punktene Cecilie forklarer er ytterpunktene for hverdagslivets rutinepregede bevegelser. Om vi ser tilbake til Margit, kan det ved første øyekast se ut til at Margits faste rutiner først og fremst finner sted innenfor hjemmet. Men hun har også en favoritt-kafé som hun ofte går til og hun trener også jevnlig. Margit må dessuten rekke hjem til Dagsrevyen som begynner klokken 19.00. Men hun er pensjonert, har ikke barn og mannen har gått bort. Maria er sånn sett i en annen fase i livet og fyller hverdagen med jobb, aktiviteter med barna, forpliktelser og deltakelse i moské, trening og matlaging. Både Faysal, Margit og Maria beveger seg over større områder av Oslo i løpet av en dag. Ved å sette *'trekant'*-bevegelsen sammen med Ingold (2000) sin tese omkring landskapet, vil jeg argumentere for at den rutinerte bevegelsen i samme område av landskapet over tid skaper et inntrykk av området og det man opplever i bevegelsene.

'Trekant'-bevegelsen er lik de *daglige runder* som Marianne Gullestad (2002:234,311) viser til, men hun fokuserer i større grad på hvordan *rundene* skaper et organisatorisk grunnlag og et ”eget samfunn” overfor det større, politiske samfunnet. Jeg fokuserer på inntrykket og kunnskapen man tar inn gjennom bevegelse i områder.

Alle mennesker man møter på butikken, studerer på t-banen eller snakker med når man henter barna i barnehagen, virker inn på forståelsen av stedet man bor i og menneskene som hører til der. Gjennom erfaring av noe, et objekt eller sted, vil begge deler endre seg: Ens kunnskap om objekt/sted og derfor også objekt/sted i seg selv (Hans-Georg Gadamer 1993:354-355). Med andre ord vil det man erfarer, bli en del av forståelsen. Hverdagen og dens *'trekant'*-bevegelse vil derfor utgjøre konteksten for deltakelsen i et teselskap. Om en person kommer til et nytt område han/hun aldri har vært før, vil man trekke på tidligere erfaring. Man forstår med andre ord ett sted utfra *kunnskap* og opplevelse av andre steder (Christopher Tilley 1994:19).

Etter at jeg og en samtalepartner hadde vært ute og spist i sentrum, gikk vi sammen til t-banestasjonen. Vi stod ved et knutepunkt og måtte enten gå til høyre eller venstre, avhengig av om vi skulle øst –eller vestover. Hun antok at jeg skulle vestover og derfor måtte gå til høyre og avsluttet derfor samtalen, før hun selv gikk mot venstre. Hun tok ikke feil, men

hendelsen understreker hvordan man ubevisst plasserer andre mennesker basert på tilegnet kunnskap. Kunnskap om sitt eget og andre mennesker og steder, er drivkraft for det velkjente og ukjente ved at det skaper et skille mellom der man selv bor og de stedene man ikke bor eller ferdes i. På en og samme tid er det velkjente både *situert i sted*, men også *flytende* og *bevegelige* fordi det følger menneskene som forflytter seg. Det er kunnskap om andre mennesker og steder som virker inn på hvor og hvordan man plasserer andre mennesker. Det er både en tanke om mennesker, men også om stedene. Jeg vil argumentere for at det *'ekstraordinære'* kan være utslagsgivende for at man krysser en usynlig grense og sånn sett bryter ut av den hverdagslige *'trekant'*-bevegelsen.

Det ser ut til at Margit ofte går ut av sin *'trekant'*-bevegelse og gjør noe *'ekstraordinært'*. Det avhenger selvsagt av sesongen, men Margit reiser ofte til utlandet for å gå på opera. Hun reiser vanligvis alene og tar gjerne kontakt med fremmede for en samtale. Eksemplet i innledningen, hvor hun pratet med en passasjer på t-banen, underbygger Margit som kontaktsøkende. Hun fortalte også om en tur hun hadde til London. Da ble hun kjent med en yngre mann som fortalte henne om en kammermusikk-festival. Det hele endte med at Margit dro på festivalen mannen anbefalte og hun koste seg stort. Men Margit er også et eksempel på hvordan *'ekstraordinær'* bevegelse i landskapet gir mulighet til ansikt-til-ansikt-møter. En annen samtalepartner, sa noe lignende da vi snakket om kontakt med andre mennesker. I forhold til de som ikke klarer å integrere seg sa hun at *"de sitter bare inne. Men en gang må de komme ut og da går det mye bedre"*. Man må ut i landskapet for å kunne bli kjent med andre.

Det *'ekstraordinære'* og usynlige grenser

Deltakelse i Tea Time bryter på så måte med *'trekant'*-bevegelsen, ved at deltakelsen går inn under det *'ekstraordinære'* som Cecilie snakket om. Man går ut av den hverdagslige *'trekanten'* og beveger seg derfor ut av sitt rutinepregede mønster. Man setter seg på t-banen og går kanskje ikke av på Jernbanetorget, som man vanligvis ville gjort. Man suser forbi Grønland, Tøyen, Carl Berner og Økern. Etter 20-30 minutter er man på et nytt sted, et nytt landskap på sett og vis. Selv om Ingold (2000) hevder landskapet i seg selv ikke har fysiske grenser, tolker jeg ham som å si at erfaring og tid hos mennesker likevel skaper grenser i form av mur og gjerder. Jeg tror også han mener at konnotasjoner og mening som tillegges steder i landskapet, sammen vil kunne produsere usynlige grenser som landskapet derfor kan minne mennesket på når man beveger seg rundt omkring (2000:192). Om man så reiser til et område

av landskapet Oslo man ikke har vært i før, vil man bevege seg over en grense som er skapt gjennom meningsdannelse basert på kunnskap, eller mangel på det. Min deltakelse gjennom Tea Time gjorde også at jeg selv beveget meg forbi det kjente landskapet og inn i områder hvor jeg aldri hadde vært før. Jeg hadde ingen kroppsliggjort erfaring om stedene eller menneskene som bodde der, annet enn det jeg hadde lest og hørt.

'Trekanten' som illustrerer hverdagen, kan også strekke seg over flere områder. Det kan være at man må reise langt for å komme til jobben for eksempel. Her er det viktig å understreke at Tea Time trolig ikke har resultert i bevegelse i ukjent landskap for samtlige deltakere. For flere av de norske muslimene jeg møtte, var deler av arrangementene de deltok i, gjennomført i sentrum hvor flere jobber til vanlig. Men for mitt eget utvalg informanter og samtalepartnere har de fleste også beveget seg i mer ukjente områder enn de vanligvis ferdes i. Dessuten er hjemmene til de norske muslimene ukjent terreng for alle fremmede besøkende. Et eksempel på bevegelse i ukjent terreng, eller et terreng hvor de norske muslimene hadde gjort seg opp ideer om hvordan det ville være, er eksempelet fra et teselskap på Henie Onstad Kunstsenter (HOK).

Noen dager før selve gjennomføringen av teselskapet på HOK, snakket jeg med noen av de norske muslimene som skulle delta. De fortalte at de var spente på hvordan teselskapet kom til å forløpe, denne gangen med *"litt finere folk"*. Hvorfor var det en større begivenhet å servere te på et kunstsenter vest for sentrum enn på et kjøpesenter sørøst for sentrum? Det kan være at de norsk-muslimske jentene ikke hadde vært så langt vest for sentrum før, men det kan jeg ikke vite sikkert. HOK ligger nokså langt unna sentrum og kan av den grunn være et sted de ikke tilbringer mye av sin hverdag i. Forflytningen jentene gjorde innebar å bevege seg over usynlige grenser mellom øst og vest. At de mente det var *"litt finere folk"* som kom til å være på HOK, kan si noe om deres forhåndskunnskap om stedet de skulle til. Det kan også være at jentene hadde eksotiske ideer om hvordan det ville være på kunstsenteret, fremfor det mindre annerledes kjøpesenteret, hvor det ble arrangert teselskap. Deres mangelfulle kunnskap gjorde arrangementet på kunstsenteret til noe mer enn arrangementet som ble gjennomført på kjøpesenteret.

Det var lite kommunikasjon mellom partene som deltok og skillet mellom besøkende og de norske muslimene tilstede var svært synlig. Med utgangspunkt i forskjellene mellom norske muslimer og besøkende, ble dikotomien *oss* og *de andre* muntlig praktisert (særlig i etterkant) av de norske muslimene. Man kan derfor si at det var to grupperinger tilstede hvor de besøkende var én, de norske muslimene en annen. Sistnevnte brakte med seg sin hverdagslige forståelse inn i det andre området, samtidig som de besøkende kan sies å

betrakte de norske muslimene ut fra sitt ståsted og forståelsen de satt med av *de andre* besøkende. Eksemplet fra HOK kommer jeg tilbake til i kapittel fire og dikotomiseringen vil jeg også se nærmere på både i kapittel fire og fem.

På kryss og tvers i Oslo

I beskrivelsene av t-baneturene i kapittel en, så man hvordan passasjerene som fylte vognene, på en måte ”passet inn” i forhold til hvor t-banen skulle ende opp eller reise fra. Om man ser for seg t-baneturen til Frognerseteren og at de fleste ombord er turkledde, stresskoffertbærende eller bare pent kledd, vil en person med slitte klær, bustete hår og tiggerkopp skille seg ut. Kanskje vil de andre passasjerene anslå at han/hun kun er med på turen for å tigge. For han/hun har vel ingenting å gjøre i området rundt Frognerseteren? Jeg smører noe på her, samtidig som jeg tror man kan kjenne seg igjen i denne situasjonen. Når en person reiser fra ett område til et annet, er han eller hun også bærer av dette området og vil ta det med seg inn i andre områder. Tiggeren på t-banen til Frognerseteren bærer med seg et hverdagsliv og den personen som kaster et blikk i hans eller hennes retning, vil utfra sitt hverdagsliv og *'trekant'*-bevegelse, i tillegg til kunnskap om andre områder, kategorisere tiggeren til hvor han/hun hører til og hvorfor tiggeren ikke passer inn på akkurat denne t-baneturen.

Sentrum av Oslo er en smeltedigel av flere menneskers hverdagslige og *'ekstraordinære'* bevegelser, men er også et område i seg selv. Her finner man særtrekk man ikke finner like mye av andre steder, som den mer eller mindre konstante mengden mennesker som beveger seg rundt henholdsvis fra et A til et B. Eller det økende antallet tiggere som sitter rundt omkring. Trekkspill -og saksofontoner overdøves med jevne mellomrom av trikker som suser forbi. Alt er motstridende i sentrum. Om man sier at det er mer av noe enn noe annet, vil det være lett å finne et motargument. Det er her alt møtes. De fleste beboerne innenfor hvert enkelt område, vil bevege seg innenfor sentrum. Det er til sentrum togene kommer, turistene tar sine første steg i hovedstaden og man kan kjøpe billig kebab etter en fuktig kveld på byen. Oslo er ikke en stor by og avstandene er derfor små. Man kan gå fra Majorstuen til Grünerløkka på 30-40 minutter, ta t-banen fra ytterpunktene Holmenkollen i vest til Ellingsrud i øst på drøye 50 minutter. I løpet av den distansen har man likevel beveget seg gjennom mange og ulike områder, hvor det bor forskjellige mennesker med svært variert bakgrunn og hverdag.

En informant sa at han mente Tea Time var en form for sensasjon. Noe som er veldig stort en stund, før det sakte, men sikkert dabber av og forsvinner og alt blir igjen som før. Han

mente at man må omgås forskjellige mennesker over tid, slik han gjør ved å bo midt i smørøyet av østkanten hvor det bor mennesker med svært variert etnisk tilhørighet. Tea Time som kampanje vil etter hvert forsvinne, men ideen kan muligens ha slått rot i deler av befolkningen. Holdningskampanjen har skapt en ny arena for sosiale samkvem med mennesker man ikke har møtt før. Mennesker som er forskjellige, men som ønsker å bli kjent med hverandre. Det kan hende de to personene fremmed for hverandre også bor i ulike områder av byen. Det kan som sagt også være at forståelsen for den andres bosted er ukjent og man ender opp med å bevege seg i fremmede områder.

Jeg vil påstå at Tea Time har blitt utslagsgivende for brudd med rutiner, hvor deltakere, særlig etnisk norske og ikke-muslimer, beveger seg over grensene som skiller det kjente fra det ukjente ved at de trer over dørstokken til norske muslimer. Ikke bare har de beveget seg i et nytt område, men de har kanskje aldri vært i et norsk-muslimsk hjem før. En informant som hadde vært på teselskap hjemme hos en norsk muslim sa at *”husfruen laget te til alle mens vi stod rundt og så på, og det var imponerende og spennende å se dette tradisjonelle ritualet”*. Eksemplet viser tydelig hvordan det er noe ekstra, det å komme hjem til en norsk muslim. Det er spennende, opplevelserikt og nytt.

Som vi ser i neste kapittel, finner noen deltakere likhetstrekk i hverdagslige problemstillinger, interesser og tanker. Men de bringer også med seg en forståelse av hverandre ut fra erfaring og/eller mangel på erfaring. Christopher Tilley (1994:18) beskriver sted som kontekstuell ved at mennesker tar utgangspunkt i sted når man erfarer, utfører handlinger og beveger seg. Man kan derfor si at Tea Time-deltakere tar med seg forståelsen av områder utfra sin *’trekant’*-bevegelse, konteksten de lever i til vanlig, inn i den *’ekstraordinære’* teselskap-settingen.

Et velkjent område slik jeg ser det, vil være den delen av landskapet Oslo som man har mest kunnskap om og beveget seg mest i. På den måten vil jeg si at alle mennesker har sitt eget lille areal de lever i og erfarer til daglig. Margit beveger seg mye mellom hjemmet og Majorstuen, hvor hennes favorittkafé ligger, i tillegg til butikker og annet hun måtte trenge. Men da hun var yngre og hadde jobb nede i sentrum av Oslo, ville hennes daglige *’trekant’*-bevegelse strukket seg lengre. Det betyr ikke at hun ikke reiser ned til sentrum nå, men da vil forflytningen være mer *’ekstraordinær’* enn før. Marias daglige rutinerbevegelser i Oslo strekker seg over store områder. Det *’ekstraordinære’* hun gjør, vil i stor grad fortsatt skje innenfor det daglige området hennes, men åpner opp for at hun likevel kan møte nye mennesker.

Personer som ikke kjenner hverandre og den andres areal, vil trolig se på området og livet der i større og vagere skala og antakeligvis inkorporere et større område inn i en annens hverdagsareal enn den som bor der selv vil gjøre. Det er enklere å være spesifikk om sitt eget enn om andres. "[...] *places themselves may be said to acquire a history, sedimented layers of meaning by virtue of the actions and events that take place in them*" (Tilley 1994:27). Av den grunn vil den kunnskapen man har opparbeidet seg om et annet område, være i fokus når man krysser grensen og beveger seg inn i det nye, ukjente området.

En informant sa følgende om frykten for de ukjente områdene av Oslo: "*Det er situasjoner hvor man liksom heller føler seg tryggere på interrail enn å dra til Grønland, ikke sant. Det er noen sånne absurde situasjoner. Oslo er veldig delt, som mange storbyer er*". Grønland er et område i sentrum av Oslo. I området Margit bor er det mest etnisk norske, men også noen mennesker med asiatisk opprinnelse. "*Små menn i fine dresser*", som Margit sa. Hun trodde ikke det var noen norske muslimer der. Weriye, en annen samtalepartner, ble sjokkert da jeg fortalte at jeg ikke kjente noen i oppgangen der jeg bor. Hun kan sove med døren ulåst og levere barna til naboen uten problemer. Det er bare "innvandrere" i trappeoppgangen hennes. "*Pakistanere, marokkanere, somaliere og tsjetsjenere*". De lager også mat til hverandre. Også Weriye mener Oslo er en delt by og hun frykter delingen er farlig for fremtiden i Oslo. Hun tror på å komme seg ut blant mennesker og snakke sammen. Man skal ikke være redd for å prate om politikk eller religion, mener Weriye. Av den grunn meldte hun seg på Tea Time.

Gjennom deltakelsen i Tea Time har deltakere fått flere og nye ansikter og personligheter som man vil kunne identifisere og kontekstualisere med et område. '*Trekant*'-bevegelsen har for flere blitt brutt og man har lært noe nytt, vist interesse og pratet med fremmede mennesker. I tillegg til de private, små teselskapene, har det ved flere anledninger blitt arrangert teselskap i moskeer rundt om i Oslo, i tillegg til Henie Onstad Kunstsenter, biblioteker og ulike kjøpesentre. Muligheten til å komme til et område eller spesifikt sted hvor man vil kunne oppleve ansikt-til-ansikt-møter og enkel samtale, hevder Elijah Anderson (2004) kan gi de delaktige mer sofistikert sosial intelligens og bredere medmenneskelig kunnskap om mennesker som er forskjellige fra en selv. "*This kind of exposure to a multitude of people engaging in everyday behavior often humanizes abstract strangers in the minds of these observers*" (Anderson 2004:28). De som er forskjellige fra en selv, blir litt mindre fremmede, samtidig som de fortsatt er forskjellige. Derfor kan det være at man oftere må gjennomføre det '*ekstraordinære*', som utgår fra den hverdagslige '*trekant*'-bevegelsen, og oppsøke deler av Oslo man ikke ferdes i til vanlig.

Sammendrag

Cecilie, en samtalepartner, introduserte meg for de rutinepregede punktene, eller hjørnene i en trekant hvor hvert hjørne representerte hovedpunktene i den daglige bevegelsen. *'Trekanten'* viser med andre ord til hverdagen. Jeg introduserte Maria og Margit, to kvinner som lever forskjellige liv, er i ulike faser av livet og interessert i andre mennesker. Denne interessen praktiserer de på forskjellige måter. De to kvinnene har hverdagslige rutiner, selv om deres *'trekant'*-bevegelse strekker seg over ulike områder av landskapet Oslo. Det *'ekstraordinære'* hos dem begge, gjør at de stadig møter nye mennesker.

Jeg har argumentert for at landskapet inneholder velkjente og ukjente områder eller steder, for bevegelse. Innenfor *'trekanten'* beveger man seg i velkjente områder, mens de *'ekstraordinære'* bevegelsene kan gjøre at man bryter med den rutinerte hverdagen og åpner opp for å bevege seg i ukjente områder. Man krysser en usynlig grense som går mellom det velkjente og ukjente. Det velkjente er det vanlige, det ukjente inngår i det *eksotiske* ved at man ikke kjenner det like godt. Eksotifisering av andre mennesker og steder er drivkraft for det velkjente og ukjente ved at det skaper et skille mellom der man selv bor og de stedene man ikke bor eller ferdes i til vanlig. Det eksotiske andre kommer jeg tilbake til i kapittel fem.

I neste kapittel er fokuset lagt på teselskapene. Kapitlet starter med en empirisk vignett fra HOK, før jeg går nærmere inn på gjennomføringen av noen teselskaper og samtalens funksjon. Hva snakker man om over en kopp te og hvordan kommer forskjellene mellom deltakerne til uttrykk i en Tea Time-setting?

Kapittel 4 – Kunstig fremstilling og samtale

Utdraget nedenfor er fra et større teselskap Tea Time arrangerte på Henie Onstad Kunstsenter (HOK). Jeg vil argumentere for at relasjonene og inntrykkene besøkende fikk av de norske muslimene tilstede i den 'ekstraordinære' settingen, til en viss grad var fiktive. "Det eneste alle som inviterer har felles er en muslimsk bakgrunn, og et ønske om å vise et bredere bilde av norske muslimer enn det som ellers får plass i mediene" (Tea Time 2011). Hvordan man ønsker å bli sett av andre ligger som et bakteppe for hele kampanjen.

Henie Onstad Kunstsenter ønsker å bringe kunsten inn i en uformell Tea Time-setting og vil at teselskapet skal se ut som en gatefest. Det settes ut lave bord og stoler i små grupper med tente stearinlys og tre høye bord langs en vegg der teen skal serveres. Disse bordene pyntes med hvite duker, små buketter med mynteblad, sølvfat fylt med dadler og levende lys. Te-glassene står samlet og gir farge til serveringsbordet med sine sterke nyanser av grønt, rosa og blått. Det blir lagt ut noen marokkanske smykker som dekor. Små glassbeholdere med rosevann settes frem og røkelsen tennes etterhvert. Med dempet belysning og stearinlys som blafrer lett er det en rolig og behagelig stemning i lokalet. Bak bordene står noen Tea Time-jenter, pyntet med fargesterke hijaber og kjoler, høye hæler og varme smil, klare til å servere te til alle som måtte ha lyst på. Det meste av kommunikasjon mellom besøkende og norske muslimer utspilles i de øyeblikkene hvor te serveres de besøkende. Noen samtaler varer lengre enn andre, men det er ingen som går over fem-ti minutter, så vidt jeg kan se. Det er ikke mange som setter seg ved de små bordene som er satt frem for anledningen. De fleste besøkende som kommer får et glass fersk te, blir fortalt hva kampanjen går ut på, takker for teen og går videre i et rolig tempo for å se på utstillingen. Noen få tar også med seg glasset med te og setter seg ved bordene tilhørende kafeen som ligger syv-åtte meter unna, litt lengre inn i lokalet.

Kuratoren kommer bort og setter seg ned sammen med meg og Nuura og samtalen dreier raskt inn på hodeplagget Nuura har på seg. Kuratoren forteller om en dansk fotograf som har tatt portretter av kvinner og menn iført et gammelt, tradisjonelt dansk hodeplagg som var vanlig for lenge siden. Hun fisker opp iPhonen og viser oss noen av bildene. Hodeplaggene ser ut som en blanding av niqab, turban og hijab i jordlige nyanser av brunt, grønt og sort. Kuratoren spør Nuura om hun noen gang har fått reaksjoner for å bære sjal. Nuura er stille en liten stund, smiler og forteller at hun kommer fra en liten bygd og har aldri opplevd noen sterke reaksjoner, utenom en gang hun var på butikken og en dame hadde sagt

til Nuura at det var synd på henne som måtte bære sjal. Nuura hadde syntes hele situasjonen var ubehagelig.

Norsk-muslimske deltakere er satt i en posisjon hvor de er fokuset for samværet, og er gitt muligheten til å utforme "nye" forståelser av dem selv i etnisk norske og ikke-muslimers øyne. Da jeg ble kjent med kampanjen og fikk informasjon fra informanter og samtalepartnere, trodde jeg likhet stod veldig sterkt i alle de ulike Tea Time-settingene. I ettertid er jeg overrasket over hvor lett mine norske verdier trolig har farget måten jeg har fokusert på kampanjen og samværet mellom etnisk norsk og norsk muslim. Jeg tror ikke likhet som verdi er et utgangspunkt for de ulike Tea Time-settingene, men heller et resultat. Det er et skille mellom likhet som motiv for sosial samhandling og likhet som sluttresultat (Vike et al. 2001:16).

Før og under et teselskap er fokuset snarere lagt på forskjell og ulikhet mellom etnisk norsk, ikke-muslim og norsk muslim. Ønsket om å samle partene med utgangspunktet å la etnisk norske og ikke-muslimer bli kjent med det som skiller de fra norske muslimer, setter etter min mening forskjellene i fokus. Jeg vil derfor argumentere for at samtalen som oppstår ved de private teselskapene, åpner opp for likhet, til tross for at utgangspunktet for teselskapene er forskjellene mellom deltakerne. Før jeg går nærmere inn på samtalens funksjon og muligheten for dialog, vil jeg først se på teselskapene i lys av Erving Goffman (1992). Er de "nye" forståelsene som besøkende får av norsk-muslimske deltakerne naturlige, eller fiktive varianter av dem selv? Hvordan er relasjonene innad og på tvers av inviterende og besøkende ved store arrangement?

Skuespill, kulisser og det fiktive

Når to eller flere fremmede mennesker møtes, la oss si over en kopp te, vil alle ønske å fremstille seg selv og blir opplevd på en måte man mener er i ens egen favør. Man ønsker med andre ord å settes i et godt lys overfor andre. Ved hjelp av dramaturgi, forklarer Erving Goffman (1992) hvordan en person som kommer inn i et rom har ønsker om hvordan det sosiale samspillet skal foregå. Det kan hende denne personen vil at andre skal ha høye tanker om han/henne eller at de andre skal tro han/hun har høye tanker om dem. Personen vil handle og presentere seg selv på den måten som best korresponderer med hva han/hun selv ønsker å være i andres øyne. Om personen vil at sluttresultatet skal være at han/hun går venneløs hjem, så vil personen formidle seg selv til de andre på en bestemt måte som vekker avsky eller fornærmelse (1992:13).

I en unik setting som man finner i de store teselskapene som beskrevet innledningsvis, hvor det er arrangert et møte mellom norske muslimer og besøkende etnisk norske ikke-muslimer, vil situasjonen skille seg ut fra de hverdagslige interaksjonene i butikker og t-baner. Denne arenaen, og spesielt de små teselskapene, åpner opp for å gjennomføre handlinger og prate med den andre parten om temaer som ellers vil være unaturlig og/eller lite gjennomførbar i andre situasjoner (Abrahams 2005:85). Som vi skal se vil samtalen hovedsakelig ta opp annen tematikk mer enn temaer som kretser rundt forskjellene mellom partene.

De norske muslimene jeg har møtt og samtalt med, har både under mindre og større teselskaper, pyntet seg, tatt på en pen hijab med sterke farger og vært smilende til andre de har møtt. Norske muslimer har gjennom kampanjen blitt gitt en mulighet til å vise forskjell og variasjon blant sine trosfeller. Det har for noen av de norsk-muslimske samtalepartnere gjort at de har måttet godta mye mer enn de kanskje ville gjort på privat basis og noen har ofte følt at de har måttet forklare sitt valg av religion. Fadime, en av mine samtalepartnere fortalte hvordan hun opplevde å få "[...] *merkelige, støtende kommentarer*. [...] *Det er også min plikt som muslim i [slike] situasjoner [...] å ikke reagere negativt og si det man kanskje egentlig tenker, men være åpen*". Hun reagerte ved å prøve å respondere så riktig som mulig. Hun ønsket ikke å reagere negativt og muligens skade inntrykket den spørrende ville få av henne som norsk muslim, og dermed kanskje alle muslimer.

Goffman (1992) viser til ulike tiltak som ligner den responderingen Fadime brukte for å unngå å skade en annens inntrykk av henne. Goffman kaller taktikkene *defensive* og *avvergende tiltak* og blir brukt når man ønsker å verne om sine definisjoner av noe og noen, samt inntrykket andre har av en selv og andre (1992:21). Fadime avverger støtende kommentarer når hun ikke blir sint eller svarer problematisk tilbake. Hun har derved vedlikeholdt definisjoner andre har gjort av henne. Selvsagt kan jeg ikke si dette for sikkert, siden jeg ikke vet hva de som var ansvarlige for de støtende kommentarene tenker om situasjonen, og hva slags inntrykk de hadde av Fadime etter interaksjonen. Men fra Fadimes ståsted virker det som om hun mener hun reddet seg selv og sin definisjon av seg selv, og til syvende og sist definisjon av norske muslimer. "[...] *når personer kommer sammen til en interaksjon, vil hver av partene holde seg til den rollen som er tildelt ham innen lagets rutine, og alle samarbeider [...] om å bevare den rette blanding av formalitet og utvungenhet, av distanse og fortrolighet, overfor medlemmene av det andre laget*" (Goffman 1992:159).

Nuura, som ble beskrevet innledningsvis, blir spurt av kuratoren om sitt forhold til hijaben og hvorvidt den har brakt henne i situasjoner hvor hun har fått reaksjoner på bakgrunn av sitt valg om å bære hijab. Nuura kunne valgt å ikke respondere på spørsmålet hun antakeligvis er blitt stilt utallige ganger før. I stedet gir hun kuratoren et svar, samtidig som hun kanskje overrasker kuratoren ved å si at hun ikke hadde opplevd særskilt mange episoder, utenom den gamle damen. Fra kuratorens side kan det være at ved å stille spørsmål om sjalet og vise bildene av de tradisjonelle, danske hodeplaggene, viser kuratoren forståelse og innsikt. Det blir en måte å komme i kontakt med Nuura på. Hijaben blir et bindeledd mellom kunsten, kuratoren og Nuuras liv som muslim i Norge.

Andre tiltak som ble brukt i samvær mellom partene, i private teselskap, var å vise interesse for den andre, samt å gi gaver. Under et privat teselskap jeg deltok i, brakte de besøkende gaver til de norske muslimene og de norske muslimene gav også gaver til de besøkende. Marcel Mauss (2002) forklarer hvordan det ikke finnes frie gaver, ved at det alltid er en baktanke ved hver gave gitt til en annen; man forventer å få noe tilbake (2002:8). Ved at de besøkende brakte gaver til familien, en bukett tulipaner og sjokolade, kan man trekke konklusjonen at det var en form for tilbakebetaling for å ha blitt invitert inn i familiens hjem. Gaven kan også ha vært en symbolsk gest for å vise takknemlighet og respekt (2002:59). Et annet moment jeg la merke til under teselskapet var at de besøkende hadde tatt med en reisehåndbok om Marokko, et land de skulle reise til om noen måneder. De viste frem noen bilder og gav et kort resymé til de norske muslimene om hva de hadde lært av å lese i boken. Denne handlingen kunne være en måte å vise interesse omkring de norske muslimene. Ved å ta steget å kjøpe en bok om et muslimsk land, for så å lese den og ta den med, vitner om at det er lagt ned arbeid og tid for å kunne gjennomføre handlingen som fant sted under teselskapet. Alt arbeidet resulterte også i at familien og de besøkende kunne prate om Marokko og det å reise, hva man burde se og spise.

Å gjennomføre tiltak for å fremme seg selv i andres og egne øyne, er ikke særskilt i en Tea Time-setting, men trolig mer tilstedeværende i de store Tea Time-arrangementene enn ved de små. Slike taktikker vil brukes i mange dagligdagse situasjoner og ulike steder, og Goffman (1992) viser til at all sosial organisasjon som kan avgrensnes og hvor det er regelmessigheter i aktiviteter, vil *skuespillet* kunne finne sted (1992:197). Ved at individene som møter opp på et teselskap er ukjente for hverandre, vil trolig *skuespillet* som Goffman beskriver, være mer aktuell. Derimot, om relasjonene som skapes vedlikeholdes og utvikler seg over tid og menneskene blir mer kjent med hverandre, vil trolig *skuespillet* avta.

Endring i relasjon går ikke Goffman nærmere inn på, men han sier at om en interaksjon mellom to parter fortsetter kan endringer i definisjoner av hverandre forekomme (1992:18-19). Likevel kan det se ut til at Goffman omtrent bare ser på formelle relasjoner og er mangelfull på det som kommer videre, i forhold til langvarige vennskapelige relasjoner. *Skuespillet* passer bedre som analogi på de store teselskapene enn på de små, intime teselskapene. Årsaken vil jeg hevde er fordi relasjonene som skapes ved de små teselskapene vil være av en annen størrelse, enn de som finner sted ved de korte samværene mellom besøkende og norsk muslim på store teselskap. Avstanden mellom besøkende og inviterende ved de store arrangementene er større enn ved de små, private teselskapene.

Et annet viktig moment ved teselskapet på Henie Onstad er hvordan selskapet ble pyntet med marokkanske effekter, rosevann og røkelse. Duften av mynte blandet seg med røkelsen og det luktet annerledes enn det trolig ville gjort andre dager på kunstsenteret. Om man ser på settingen som et *skuespill* hvor de norske muslimene spiller ut sine definisjoner av en selv og hverandre, vil bordene med dekoren og te-glassene virke som *kulissene* for fremføringen. Goffman viser til kulisser som innredning, dekor og alt annet som er en del av bakgrunnen eller rammeverket for skuespillet (1992:27). Under teselskapet på HOK ble også Tea Time-jentene en del av rammeverket, ved at de beveget seg rundt i lokalet med sine hijaber og lange kjoler. De satt rundt omkring ved de små bordene eller stod klare til å servere te og prate fra bak serveringsbordet.

Nedenfor beskrives en episode fra et privat teselskap. Hendelsen viser hvordan *kulissene* er med på å sette stemningen i selskapet. *Kulissene* lignet på det som ble brukt på HOK, med tekanner i sølv og fargerike detaljer i duker og glass. I tillegg stod Koranen på et bord rett ved siden av, på '*hedersplass*', som én besøkende kalte det.

Jamila har lyst å vise oss hvordan hun tilbereder teen og serverer den. Alle reiser seg og går bort til spisebordet hvor hun har gjort alt klart. Det står grønn, tørr te i én liten skål, sukker i en annen og i den tredje skålen ligger det nyvaskede mynteblader. Først må man "aktivere" teen, sier Jamila mens hun tar to tekanner, legger oppi te og fyller på med en skvett nykokt vann. Hun lar vannet trekke litt før hun heller det i to te-glass, en til hver tekanne. Hun fyller de nå tomme tekannene med sukker, mye sukker og en håndfull mynteblader. Jamila lar teen hun hadde i glassene renne tilbake ned i tekannene før hun til slutt fyller opp begge tekannene med mer varmt vann. Alle sitter klar med hvert sitt te-glass og småprater, mens teen står og trekker. Te-glassene er små, med sølvborder rundt kanten og blir etter noen minutter fylt opp med mørk, varm myntete. Anna, den ene besøkende, lurte på om man skal si

eller gjøre noe før man drikker eller spiser. ”Nei, bare drikk, men i Marokko bruker man å si 'med Allah' eller 'bismillah'”. Alle hermer etter Jamila. ”Bismillah”.

Nesten alle mine samtalepartnere, i tillegg til idéhaverne, understreker hvordan Norge har blitt et kaffedrikkende land og at te da ble en naturlig Tea Time-drikke og et skifte for de etnisk norske. ”Kaffe er blitt veldig fornorsket!” var det én samtalepartner som utbrøt da vi ved en anledning møttes på kafé. I tillegg er te en vanlig drikk i mange andre land, spesielt i flere muslimske land. Jeg vil derfor tro at teen under et teselskap vil ha effekten å understreke for den besøkende, kanskje spesielt etnisk norske, at dette besøket skiller seg fra andre ”kaffe-besøk”. Slike små, annerledesheter som man finner i *kulissene*, kan minne de besøkende på at dette er noe nytt og annet. Det er rett og slett mer eksotisk. Måten teen blir tilberedt på skiller seg fra den velkjente kaffetrakteren de fleste norske hjem har.

Ved å gjennomføre teselskapet på HOK, med dekoren, hijabene, den marokkanske teen og røkelsen, skilte de seg ut fra de andre menneskene som besøkte kunstsenteret den lørdagen. Det var ingen andre besøkende som bar hijab og det kan hende flere av de besøkende ikke engang visste at det skulle være Tea Time på HOK den dagen. Med andre ord understreker *kulissene* det 'ekstraordinære', altså bruddet besøkende hadde gjort i sin hverdagslige bevegelse. Derimot, ved at flere som stakk innom fikk en kopp te, for deretter å velge å sette seg i kafeen rett ved siden av, kan det vitne om rutiner og søken etter det gjenkjennelige fremfor det nye og annerledes. Det som var nytt og annerledes gjorde at de synlige forskjellene kom enda mer frem. Det kan resultere i at også de mer underliggende forskjellene mellom etnisk norsk og ikke-muslim på den ene siden og norske muslimer på den andre ble ytterligere synliggjort. Ved de private selskapene derimot, oppsøker de besøkende annerledesheten og forskjellene i det 'ekstraordinære' i langt større grad enn i de store teselskapene. De har meldt seg på og er åpen og nysgjerrig på hva deltakelsen bringer med seg.

Før jeg går nærmere inn på samtalens funksjon og gjennomførelse, med fokus på de små teselskapene, skal jeg først se nærmere på ønsket virkning, det naturlige ved representasjon og relasjoner innad og på tvers av inviterende og besøkende deltakere.

Utførelse og ønsket virkning

Når jeg velger å bruke *skuespill* som verktøy for å belyse samspillet blant deltakere i kampanjen, er det viktig å se dette i lys av at handlingene og tiltakene de gjør, sannsynligvis ikke er noe de har et bevisst forhold til. Med det mener jeg at de trolig ikke vurderer alle

handlinger og ikke-verbale uttrykk utfra det publikum de står overfor. De har ikke planlagt til punkt og prikke hvordan de skal oppføre seg, eller hva de skal si. Til forskjell fra de norske muslimene som tar del i de store, mer offentlige teselskapene, vil de besøkende som befinner seg der, etnisk norske og ikke-muslimer, kunne ha muligheten å velge hvor mye de vil sosialisere med de norske muslimene som er tilstede. De kan velge å gå med det samme de har drukket opp teen. Fokuset er heller ikke lagt på de besøkende, men snarere på de norske muslimene. Man kan derfor si at utførelse fra norsk-muslimsk side, vil få mer oppmerksomhet, enn utførelse og handling fra de besøkende. Det vil da bli viktigere for de norske muslimene hvordan de velger å presentere seg.

Hvordan man velger å oppføre seg avhenger av hva man ønsker å oppnå i en gitt situasjon. Efrat Tseëlon (1992) kritiserer Goffman ved å ta i bruk en annen teori omkring selvpresentasjon. *Impression Management* (IM) er et teoretisk ståsted som innbefatter selvpresentasjon gjennom strategisk manipulasjon for å oppnå noe annet. IM skiller seg fra Goffman ved at Goffman ser på selvpresentasjonen som en måte å vedlikeholde og skape representasjoner av selvet uten noe mål, annet enn å opprettholde det sosiale samspillet og sine egne ulike *ansikter* (Tseëlon 1992:116). I så måte ser IM-aktøren ut som en form for entreprenør hvor målet er å frembringe gevinst av ulik sort. Jeg velger å forstå Goffman (1992) slik at han mener de ulike ansiktene/rollene vi spiller ikke er manipulasjon, men en naturlig måte å gjennomføre interaksjon mellom mennesker, og det dramaturgiske er et verktøy for å forklare utøvelsen i interaksjoner med andre.

I ulike situasjoner og på ulike arenaer vil den naturlige reaksjonen hos alle være å ta i bruk de ulike rollene vi føler passer best. Jeg mener dette vil være høyst relevant i situasjoner hvor man må forholde seg til mange fremmede mennesker. Jeg tror også det vil være feil å si at man i slike situasjoner ikke vil vise sitt sanne, virkelige jeg. Repertoaret av roller og ansikt er man selv skaper av, i relasjon til samfunnet. Samtidig kan man også forstå Goffman slik at det er to virkeligheter hvor den ene virkelighet er den vi lever i hvor et slik *skuespill* finner sted, ustanselig. Og i disse skuespillene, eller sosiale interaksjoner, er det en annen virkelighet i at man selv forstår og aktivt velger noen roller og statuser å fremheve, fremfor andre.

Som Tseëlon skriver om IM-teori, bærer representasjon med seg et negativt begrepsapparat (1992:117-118). Goffman (1992) ville trolig ikke vært uenig i at noen mennesker aktivt bruker sine tiltak og muligheter med et tilsiktet mål. Når jeg velger å understreke det naturlige ved prosessen med selvpresentasjon, ønsker jeg også at deltakerne jeg har beskrevet i kapittelet, både norske muslimer, etnisk norske og ikke-muslimer, ikke blir

negativt posisjonert (se også Dag Album 1996:50). Da mener jeg at deltakerne, besøkende og inviterende som jeg har møtt, ikke forstås som manipulerende overfor den andre part.

Sitatet nedenfor viser hvordan Faysal tenker omkring det å delta i Tea Time og kravet om å offentlig vise hvordan norske muslimer *egentlig* er.

"Hver gang det har vært ett eller annet i verden eller i Norge, så har det vært sånne krav om at nå må alle muslimene ta til gatene, nå må de fordømme dette. [...] Nå må de ta avstand fra dette. Hele tiden sånne krav da og på en måte en slags klage om at nei, de gjør ikke nok selv for å bli integrert. [...] Og til slutt så begynner man å tro på det selv også. Om det er riktig eller ikke. Det er jo sånn at om man får gjentatt en ting nok ganger så begynner man å tro på det litt selv også".

Flere har nevnt hvordan det ofte faller på norske muslimer selv å gjøre en innsats for å bedre andres forståelse av norske muslimer. Motivasjonen for å delta skal jeg se nærmere på i kapittel fem, og jeg vil da komme tilbake til Faysal og kravet om å gjøre det rette og plikten til å gi et positivt inntrykk av muslimer og islam. Som jeg sa innledningsvis i kapitlet, er utgangspunktet for teselskapene forskjell mellom inviterende og besøkende. De norske muslimene som tar del i de store teselskapene blir av andre og av dem selv, gitt rolle og status som muslim. Deretter kommer kvinne, mann, ung eller gammel. I de store teselskapene vil rollen og statusen som muslim være den viktigste delen for de norsk-muslimske deltakerne. Ved de private teselskapene vil de som besøker bli mer kjent med personen bak statusen muslim og andre roller og statuser vil komme frem. De norske muslimene som har tatt del i – og fortsatt tar del i kampanjen – har blitt gitt en stor jobb. De er delvis ansvarlig for bildet og forståelsen etnisk norske og ikke-muslimer blir sittende igjen med når de går hjem etter å ha drukket te med en norsk muslim. En god metafor på denne jobben er ambassadøren. En ambassadør er ansiktet andre mennesker vil relatere til et helt land. Hvordan ambassadøren ter seg og gjør jobben sin er helt avgjørende for hva andre mennesker vil tenke om landet han representerer og hvorvidt det vil dannes en god relasjon som vil tjene begge parter.

Innledningsvis skrev jeg om hvorvidt de besøkende etnisk norske og ikke-muslimer blir sittende igjen med en ekte forståelse av de norsk-muslimske deltakerne, eller om forståelsen baserer seg på fiktive varianter av de norske muslimene. På én måte vil det være fiktivt, ved at rollen og statusen som norsk muslim, spesielt i de store teselskapene, er hovedfokuset fra begge parter. Inntrykket man kan få ved de store arrangementene blir avgrenset til hvordan de besøkende ser de norske muslimene ter seg og beveger seg i sine *kulisser*. Som besøkende vil man av den grunn få en begrenset forståelse av de norsk-muslimske deltakerne som enkeltindivider utenom det å være muslim i Norge. Enkeltindividene vil man derimot få muligheten til å bli mer kjent med ved private teselskap.

Av den grunn kan man si at variantene av de norske muslimene ved de store arrangementene er mer fiktive og tilgjorte enn ved de private. Selv om jeg bruker ordet fiktiv for å beskrive norsk-muslimsk utførelse ved store teselskap, og derfor også opplevelse og forståelse av utførelse, vil det være feil å si at det ikke er virkelig. Dramaturgien er kun et verktøy for å bedre forklare hvilke naturlige prosesser som kan finne sted i interaksjoner av denne typen. *Skuespillet* er en tatt-for-gitthet i interaksjoner og kan på så måte forstås som et doxisk element i sosiale samvær, ved at det vanligvis ikke blir stilt spørsmål ved (Bourdieu 1977:164-166).

Jeg, vi og de andre

Ved et annet større teselskap som ble arrangert på et kjøpesenter noen måneder etter arrangementet på HOK, så jeg en endret oppførsel hos de norske muslimene som deltok. Denne gangen var det langt flere besøkende med minoritetsbakgrunn enn på HOK, hvor jeg ikke observerte noen. Interaksjonen mellom besøkende og inviterende var mye større denne gangen enn ved HOK. De snakket mer med besøkende og jeg la merke til at det arabiske språk satt løsere denne gangen. I tillegg var det mye tøysing mellom jentene og humøret var lettere. Det skal sies at det var underholdningsinnslag ved dette arrangementet, noe som kan ha hatt innvirkning på den generelle stemningen hos deltakerne. Det så ut til at noen av jentene kjente flere av de besøkende. En annen årsak til endringen i oppførsel kan henge sammen med beliggenheten. HOK ligger et godt stykke vestover, utenfor sentrum, mens det andre selskapet ble arrangert på et kjøpesenter øst for sentrum.

Ved de store teselskapene, som teselskapet på HOK, tar de norske muslimene tilstede i større grad kontakt eller gjør seg synlig for besøkende. De besøkende derimot, trenger ikke prate eller ta kontakt med de norske muslimene. De kan bevege seg blant andre besøkende og gå når de vil. I de private, mer intime teselskapene har de besøkende etnisk norske og ikke-muslimer meldt seg på, og viser dermed stor interesse for de norske muslimene som har åpnet sine hjem. Ved å se på de store teselskapene som mer upersonlig og de små, private selskapene som mer nær og personlig, vil jeg trekke inn Martin Bubers filosofiske bok *I and Thou* (2004). Jeg vil argumentere for at relasjonen mellom besøkende og inviterende part er forskjellige fra de små til de store teselskapene. De store arrangementene har likhetstrekk med hverdagslivets forenklete kategorier. De mindre teselskapene gir deltakere mulighet til å komme nærmere den enkelte person. I så måte er de store teselskapene mer like den

hverdagslige 'trekant'-bevegelsen og de små teselskapene ytterligere 'ekstraordinær' og nyansert.

Ved å se på de store teselskapene gjennom dramaturgiens verden, er det lettere å studere relasjoner innad og på tvers av inviterende og besøkende. For eksempel ved HOK, vil jeg si de norske muslimene kan forstås som å være i en *vi*-relasjon til hverandre. Tea Time-jentene er kommet til arrangementet med fokuset å være norsk muslim og gjøre et godt inntrykk som muligens vil gagne den generelle norsk-muslimske befolkningen. Et *jeg* vil her falle i bakgrunn. Ettersom statusen og rollen som muslim forsterkes under dette arrangementet, er det mulig å si at fellesskapet mellom Tea Time-jentene også forsterkes. Dette *vi* vil være et resultat av forskjellene mellom de besøkende og de norske muslimene, underbygget av *kulissenes* tilstedeværelse. De norske muslimene ved HOK, spesielt, skiller seg markant ut fra den generelle mengden tilstedeværende og kan av de besøkende derfor benevnes objektivt som *de andre*, mens de såkalte *andre* ser på seg selv som et *vi* overfor *de andre* igjen (Buber 2004:18). Buber viser i sin bok til *de andre*, den generelle befolkningsmasse, som *It*, eller *det*, men jeg velger å bruke begrepet *de andre*.

Når settingen endres og de besøkende ikke lenger er i flertall, men enkeltindivider som kommer hjem på besøk til en norsk-muslimsk familie, vil relasjonene bli subjektive; et *jeg-du*-forhold etableres (Buber 2004):17,20). I stedet for å kun snakke om hva teen smaker og hvorvidt man kan forsyne seg av dadler, vil det ved de private teselskapene være mulighet for å skape en lengre samtale mellom to fremmede mennesker, hvor begge parter kan lære den andre å kjenne (2004:20). En av mine norsk-muslimske samtalepartnere mente at de små, private teselskapene var mer 'ekte' og enn de store teselskapene. Å møtes hjemme hos noen gjorde at man kunne slappe mer av og se hvordan det faktisk er hos norske muslimer. En av de besøkende informantene mente de private teselskapene er 'genuine' ved at man får komme hjem til noen.

Men hva skjer når de besøkende går hjem? Martin Buber skriver at relasjonen til et *du*, alltid vil gå tilbake til å bli et *det* eller *de andre*. Med en gang relasjonen har blitt forstått av begge parer, vil *du*'et gå tilbake til å være en i mengden (Buber 2004:21). Det kan hende Buber har rett i at ens forhold til et *du* endrer seg igjen når *du*'et ikke er tilstede og relasjonen for øyeblikket er avsluttet. I verste fall kan man tolke Buber dit hen at det man lærer om den andre parten under et teselskap, før eller senere vil gå i "glemmeboka", og at man etterhvert vil bevege seg tilbake til tanker og meninger før deltakelsen. Men jeg vil tro at endringen har sammenheng med om deltakere har blitt kjent på et privat teselskap eller et stort teselskap, hvor sistnevnte er mindre personlig. Helge Svare (2008), en norsk filosof, skriver at alle

mennesker han har møtt på ulike måter er blitt en del av den han er i dag (2008:61). Det vil være umulig for meg å si hvorvidt relasjonene som er blitt og fortsatt blir skapt over en kopp te, kommer til å vare eller ikke. Om møtene skal ha en effekt, kanskje ligger svaret i samtalen man fører.

Samtalen og likhet i det trivielle

Vi sitter rundt det lille bordet som er fylt til randen av asjetter, te-glass, småkaker og mat jeg ikke vet navnet på. Anna forteller at da hun var yngre farget hun håret sitt med henna-farge. Gro, datteren til Anna, sperrer opp øynene og er tydelig sjokkert. Moren ler og understreker at årene har gått siden den gang. Hun forklarer at henna-fargen ikke skader håret på den måten farging hos frisøren vil kunne gjøre. Jamila reiser seg opp og forsvinner ut i gangen. Mens hun er borte prater Jamilas datter Samila, ustanselig og spør Anna hva slags musikk hun liker å høre på. Anna liker The Beatles veldig godt. Eller det var i hvert fall et band hun hørte mye på før. The Rolling Stones er også veldig bra, skyter hun inn. Samila har ikke hørt om disse bandene. Selv liker hun Rihanna og Samsaya og synger gjerne litt selv. Gro liker også Rihanna. Jamila kommer tilbake og i den ene hånden bærer hun en tube henna-maling. Hun lurar på om Gro kanskje har lyst å bli malt? Gro er litt skeptisk, men Jamila forklarer rolig at malingen ikke sitter så lenge og at når uken er omme, har nok malingen forsvunnet. Samila kniser og ler, der hun sitter ytterst på sofaputen ved siden av meg. Hun tror ikke moren hennes er noe flink til å male. Gro får se noen bilder av hender og ben med henna malt i sirlige mønster. Hun blar gjennom bildene ett par ganger før hun peker på ett. Jamila ber Gro legge hånden sin i fanget til Jamila og hun begynner forsiktig å male noen streker på hånden. De andre som ikke blir malt forsyner seg med mer te og vi smaker på noe som ligner på små pannekaker, laget av mel, salt og vann. Jamila har laget en blanding av honning og smør til å ha på og alle spiser godt. Gro forteller at hun har bursdag snart. Samme dag som kongen, faktisk. Anna sier videre at alle som flagger den dagen, gjør det for Gro og alle ler. Jamila dedikerer herved bakverket sitt til Gro og da vi endelig skal spise kaken, stemmer alle i og synger bursdagssang på norsk, engelsk, Jamila synger på fransk og avslutter att på til med en arabisk utgave.

Tiden beveger seg i høyt tempo og selskapet blir midlertidig brutt opp da Samila vil vise Anna og Gro rommet hennes. Da de kommer tilbake samler alle seg igjen rundt det runde bordet og det blir snakket om Koranen og hvordan det er å være muslim. Anna lurar på om man må be fem ganger om dagen for å være muslim. Jamila sier at det må man egentlig ikke

fordi islam og det å be, er en del av det personlige forholdet man har til Allah. Det er derfor individuelt hvordan og når man velger å be.

Flere av mine informanter viste til samtalen da de snakket om Tea Time og hva målet med kampanjen var. *”Du sitter ikke i [...] skyttergraver som du gjør i media, og roper til hverandre som veldig tydelig er motsatser til hverandre. Du er ikke der, men du er i en samtale”*. Samtalene har funnet sted i mange norsk-muslimske hjem siden kampanjen startet opp i 2011. Mennesker samtaler hele tiden og innholdet varierer like mye som individene selv gjør. Hva skiller samtalene under teselskapene fra ”ordinære” samtaler man fører i hverdagslivet? Kan samtalene under teselskapene forstås som dialog?

Som jeg har skrevet tidligere, vil *skuespillet* og *kulissene* fremme avstand mellom besøkende og norske muslimer. Samtalene som fremføres på de mer private teselskapene på den annen side, vil åpne opp for likheter. Flere informanter og samtalepartnere har beskrevet samtalene under et privat teselskap for å være lette og kanskje overraskende for noen besøkende. Noen av de norske muslimene jeg har snakket med, har fortalt hvordan besøkende gjerne har forberedt ting de har lurt på, og som de håper å få svar på. Samtidig ønsker man ikke å virke brå eller uhøflig, så man lar spørsmålene vente til den rette anledningen. *”Det er alltid krevende for den første parten, men man må begynne et sted”*, var det én norsk muslim som sa da vi snakket om samtalene ved teselskapene. Jeg tror det er lett å tenke at det man skal prate om under teselskapene, på en eller annen måte skal handle om islam eller norske muslimers liv i Norge. Hele ”innvandringsdebatten”, kanskje. Jeg har derimot ikke hørt noen nevne at disse temaene har blitt snakket om i særlig grad. I utdraget ovenfor ser man hvordan de tilstedeværende finner likheter i musikk og henna-maling. Deltakere har egne tanker og meninger om det de diskuterer og samtalen går lett, med latter og mye smil. Det blir ikke snakket mye om det å være muslim, foruten noen spørsmål som ikke kommer før mot slutten av teselskapet.

Det empiriske eksemplet først i kapitlet, fra det større Tea Time-arrangement ved Henie Onstad, viste blant annet hvordan kuratoren ved senteret nesten umiddelbart stilte spørsmål omkring hodeplagget til Nuura. Det kan se ut til å være stor forskjell mellom evnen til å stille de ”store” spørsmålene når man er hjemme hos norske muslimer, eller når man møtes kort ved et større arrangement. Hvis fokuset på det muslimske er større ved de store teselskapene enn ved de små, kan det i så fall bety at å snakke om andre ting kan være enklere i en hjemmesfære enn ved et stort arrangert teselskap. Ved de store teselskapene er de norske muslimene satt til å svare og være imøtekommende overfor de besøkende, uten at det oppstår en lengre samtale.

Maria, en norsk muslim som har invitert, har under flere selskap følt at elefanten i rommet ikke har blitt snakket om. Hun har derfor selv noen ganger dratt i gang samtalen med de besøkende, spesielt hvis hun synes de besøkende virker litt sjenerte. Da har hun noen ganger fortalt om islam og sitt forhold til religionen eller hvorfor hun bærer hijab. Etterhvert har hun følt at de besøkende har blitt mer komfortable og begynt å stille spørsmål. Spørsmålene har for det meste fokusert på hvor ofte hun ber, hvorfor hun bærer hijab og hvor lenge hun har vært i Norge. Ellers snakker man om trivielle, ”vanlige ting”, som hun sier.

Dette ’vanlige’, har flere informanter og samtalepartnere vist til når jeg har spurt hva som har blitt snakket om. Faysal, en norsk muslim som har arrangert teselskap hjemme hos sin familie, sier følgende om tematikken i samtalen:

”...det der stresset med barna og ja, både stresset og gleden og alt dette her. Det er det som dominerer våre liv og det er det som dominerer deres [...] altså de som kommer. Deres liv. Så det er egentlig det det er mest naturlig å snakke om. Det er jo ikke sånn at vi går rundt og tenker veldig at vi er muslimer og vi er minoriteter. Og jeg tror i hvert fall ikke majoriteten tenker at de er majoriteten og de er ikke-muslimer. Så det er naturlig å snakke om det som skjer i livene våre”.

I tillegg til å dele hverdagslige tanker og opplevelser omkring det å ha barn, har man også pratet om jobb, skole og fritidsinteresser. De gangene jeg har vært tilstede har det vært en sammenlignende samtale hvor man først selv forteller om eksempelvis jobben sin, før den andre kommer med sin versjon omkring jobb. Det kan lede praten inn i andre temaer som de føler er passende for det man har samtalt om tidligere. Om de besøkende og inviterende har barn, kan disse finne sammen gjennom lek. De ’vanlige ting’ man samtaler om i de små teselskapene, er hverdagsligheter som finner sted i ’trekant’-bevegelsen. Hverdagen er konteksten for teselskapene og innholdet i samtalen (Tilley 1994:19,27).

”We say that we "conduct" a conversation, but the more genuine a conversation is, the less its conduct lies within the will of either partner. Thus a genuine conversation is never the one that we wanted to conduct” (Gadamer 1993:383). Selv om de private teselskapene til en viss grad også er tilgjort og delvis kunstig ved at de er arrangert, overskygger det ikke samtalen mellom partene. Innholdet i samtalen er betydningsfullt. Derfor vil det å møtes for så å prate om hverdagsligheter trolig ha en positiv innvirkning på de besøkende, så vel som for de norske muslimene som inviterer. De fleste tenker nok at de skal snakke om forskjellene mellom partene, siden forskjellene er utgangspunktet for teselskapene. De besøkende jeg har snakket med, hadde islam som utgangspunkt for samtale før de dro. Noen norsk-muslimske samtalepartnere hadde også fokus på å prate om det som skilte de fra de besøkende.

Hver enkelt person kan i større grad påvirke settingen og samtalen ved de private teselskapene enn ved de større arrangementene. I tillegg har flere av de besøkende etnisk norske og ikke-muslimer allerede et forhold til islam og/eller muslimske land, ved at de eksempelvis har reist på ferie til Marokko eller Egypt, eller har lest bøker med islamsk/arabisk tematikk. Da kan det hende de trekker frem opplevelser og tanker de har gjort seg. Hverdagslivet og erfaringer man har opparbeidet seg, blir i den forstand noe man kan prate om og se likheter i, til tross for at den ene parten er norsk muslim, den andre etnisk norsk eller ikke-muslim.

Marianne Gullestad (1989) hevder at likhet er noe man etterstreber i en samtale for å passe sammen. Man kan si at den sosiale omgangen blir behagelig gjennom likheter (Gullestad 1989:117). Nå er det viktig å nevne at samtalene ikke er uten noen referanse til religion eller minoritets-tematikk, men jeg vil hevde at den lette stemningen som legger seg rundt te-drikkingen vanligvis ikke vil føre samtalen inn på et plan hvor ”store spørsmål” blir fokuset. Om man ser på samtalen som en prosess, naturlig nok farget av ideer, erfaring og forståelsesrammer, vil man lettere kunne se at samtalene ved de private teselskapene kan forstås som en sammenlignende kommunikasjon (Gadamer 1993:385-386). Ved å dele erfaringer fra hverdagen, er det lettere for deltakerne å finne likheter til sin egen hverdag og man kan sammen ende opp med å fokusere på likhetene i større grad enn forskjellene. Kanskje er det lettere å snakke om likhetene enn forskjellene? En kan også stille seg spørrende til hvorvidt samtalen blir formet av et likhetsideal fra besøkende etnisk norske eller begge parter, og at likhetene man finner i ’*vanlige ting*’ da er et resultat av en slik idealtenkning (Rugkåsa 2012:29).

Anders Johansen (2003) beskriver dannelse og tale når han tar for seg samfunnet. *”Det som binder samfunnet i hop, er ikke likhet basert på et felles forråd, men kontakt mellom samfunnsmedlemmene – på tvers av alle forskjeller, på tross av alle motsetninger – altså selve det forhold at vi kommuniserer”* (2003:123). Det er derfor mulig at samtalens innhold ikke er like viktig som det faktum at man kommuniserer, men jeg tror det vil være feil å si at likhet ikke binder samfunnet sammen. For å se at man deler like tanker eller verdier, må man først kommunisere. Å møtes over en kopp te og prate om alle mulige ’*vanlige ting*’, kan skape forståelse og innsikt i den andres liv. Kanskje kan man lære noen andre å kjenne, føle empati og lære noe man ikke visste fra før. Da samtaler man om de helt enkle ting som kan oppta hver og en av oss.

Samtalene jeg hadde med noen samtalepartnere endret seg etter som tiden gikk, trolig fordi vi møttes jevnlig og var interessert i hva den andre hadde å fortelle. Første møtet med

Margit, en av mine samtalepartnere, var på en kafé i sentrum av Oslo. I starten småpratet vi om oss selv og jeg måtte forklare årsakene til at jeg ville bli kjent med henne, hva jeg studerte, hva jeg ønsket å få ut av feltarbeidet, hvor gammel jeg var, hvor jeg kom fra og hva jeg ville spørre henne om. Jeg spurte henne hva hun gjorde til vanlig, hvor gammel hun var, om hun hadde deltatt på teselskaper og hvor hun bodde. Alle disse små faktaopplysningene gjorde at vi bedre kunne forstå hverandre og for min egen del åpnet dette opp for andre spørsmål og interessante samtaleemner. Etter en måned ringte jeg henne og spurte om jeg kunne komme på besøk. Hun ble glad for at jeg spurte og andre gangen vi møttes, snakket, spiste og drakk vi vin sammen i flere timer. Vi plukket opp tråden fra sist gang og fortsatte samtalen der den slapp. Ettersom Tea Time var årsaken til at vi ble kjent med hverandre, ble norske muslimer og relasjonen mellom *'nordmenn og innvandrere'* også diskutert. Av andre temaer var vi innom politikk, integrering, 22. juli, ferieplaner og korpsmusikk. Den tredje gangen vi møttes fortalte Margit om livet sitt og hvordan det brått endret seg da mannen gikk bort. En annen gang vi møttes hadde hun invitert en venninne og jeg tolket det som at jeg var ”godtatt”.

Helge Svare (2008) skriver om sannhet og en god dialog når han beskriver hvordan dialogen skal evne å berøre den andre (2008:44). Jeg ble svært beveget av Margits åpenhet og det hun valgte å fortelle meg. Jeg tror også Tea Time til en viss grad ønsket nettopp dette; å åpne opp for muligheten til at man kunne la seg berøre og/eller overraskes av noen andre. Det er ikke sikkert Anne og Gro som jeg beskrev tidligere ble direkte berørt av den norsk-muslimske familien som de var på besøk hos. Likevel kan det hende de gikk hjem med noen aha-opplevelser og litt mer innsikt i det å være norsk muslim, og at det finnes andre elementer enn kun islam og religion i de norske muslimerenes liv. Begge hadde faktisk sagt at de syntes kvelden hadde vært veldig koselig og at de nå hadde fått noen nye venner. En av de norsk-muslimske samtalepartnerne fortalte meg at ved ett av teselskapene hun hadde, lærte hun at ikke alle etnisk norske er kristne og at deler av den etnisk norske majoriteten heller ikke går i kirken ved høytider. Men hva vil det si å samtale og kan man si at teselskapene inneholder dialog? Er samtale og dialog det samme eller er det forskjell mellom begrepene?

Samtalen og muligheten for dialog

Dialog har blitt et populært begrep og nasjonen Norge er blitt en internasjonal ”ekspert” i dialogbasert konfliktløsning (se Witoszek 2011:8). Antirasistisk Senter ønsket med Tea Time å skape en arena for dialog og Minotenk er et eksempel på en tenketank som fremmer dialog på

ters av kulturelle variasjoner og forskjeller. Dialog er et positivt ladet begrep, men vanskelig å begrepsfeste. Et godt bilde på hva som skiller dialog fra eksempelvis debatt, er om vi ser for oss en ryggsekkтуриist med et ønske om å søke kunnskap og debattanten som ryggsekkтуриisten med et ønske om å spre kunnskap. Om man i tillegg tenker på den kunnskapssøkende turisten som en antropolog og den kunnskapsgivende turisten som en misjonær med Bibelen i hånden, blir antropologen positivt forankret som åpen overfor andre og misjonæren belærende og etnosentrisk.

Louise Phillips (2011) forklarer dialog som en bestemt kommunikasjonsform og/eller av en viss kvalitet (2011:2). Dialog er også basert på en toveis kommunikasjon, hvor det motsatte vil være monolog (Svare 2008:11). *"Mens debatten er en kamp, er dialogen et samarbeid"* (Svare 2008:15). For at en samtale kan kalles dialog, må den innbefatte visse karakteristikk. En dialog må være åpen, fri for makt og partene må være i enighet om et felles mål. Det finnes også ulike typer dialog; *forsoningsdialog, beslutningsdialog, kreativ dialog, innsiktsdialog og sosial dialog* (Svare 2008:15-21,71), og de ulike typene har å gjøre med målet for dialogen.

På grunn av begrepets "forføreriske" tendenser, kan det være lett å innta en noe naiv forståelse av hva begrepet kan bringe med seg. Dialogbegrepet kan skape en illusjon om positiv kommunikasjon mellom likeverdige og dermed skjule underliggende maktforskjeller (Phillips 2011:12). *"Dialogue" in this hypocritical sense of the word, claims an equality between the partners that actually very rarely exists* (Karl-Heinz Kohl 1998:52). Man tror man er i en god dialog med en annen part, men det kan hende den andre har baktanker med dialogen og dermed et annet mål enn det en selv kan ha. Man kan også tenke seg at fordi dialog er et positivt ladet begrep, vil det kunne brukes i politisk retorikk for å skape illusjon om et godt samarbeid med andre partier, land eller overfor en befolkning. Arne Kalland (1993) viser til hvordan store selskaper kjøper et *grønt alibi*, som å støtte WWF for eksempel. Motivet er å sette selskapet i et godt, grønt lys (1993:6). Samtidig kan det hende de selger våpen til andre land. Begrepet dialog har litt av den samme tosidigheten.

I lys av teselskapene og samtalene som finner sted i de mange norsk-muslimske hjem, er det korrekt å se på samtalene som dialoger? Svare (2008) hevder en god dialog innbefatter enighet om felles mål. Målene kan være mange og forskjellige, men det må altså være enighet (2008:17). Går norske muslimer inn i relasjonene som skapes gjennom kampanjen med samme mål som etnisk norske og ikke-muslimer?

Tea Time var siden starten av tenkt å være en kampanje rettet mot muslimfrykt, og arbeidet har i stor grad ligget hos norsk-muslimske deltakere. De norske muslimene jeg har

møtt gjennom kampanjen, har fortalt om det å måtte godta alle mulige rare spørsmål. De norske muslimer prøver å svare så godt de kan, trolig fordi de ikke ønsker å skape negative konnotasjoner omkring muslimer i Norge. Det kan også være at åpenheten fra de norske muslimeres side er naturlig, og et verktøy for å øke kunnskap om deres liv overfor etnisk norske og ikke-muslimer. Det kan tenkes etnisk norske og ikke-muslimer går inn i relasjonen med samme utgangspunkt; å minske frykt for norske muslimer. Samtidig har flere samtalepartnere fortalt at det ikke er mennesker med hårreisende holdninger som kommer for å drikke te. De fleste har et avslappet forhold til muslimer i Norge.

Margit, en av samtalepartnerne, ønsket å bli godt kjent med en norsk muslim slik at de kunne prate ordentlig sammen. Hun meldte seg også på fordi hun mener det er "nordmenn" sin jobb å ønske nye landsmenn velkommen. I hennes øyne skulle det vært "nordmenn" som stod for invitasjonen, ikke norske muslimer. *"For det er vi mennesker her nede som må gjøre noe for at integreringen skal fungere"*. Hun mente med andre ord at vi alle må gjøre en innsats for at integrering skal lykkes, og at etnisk norske derfor også må gjøre en innsats. Andre som har meldt seg på, av etnisk norske og ikke-muslimer, sier de var nysgjerrige på kampanjen og på å komme hjem til en norsk-muslimsk familie.

Noen deltakere har også på grunn av jobben sin, ønsket mer informasjon og kunnskap om norske muslimer og benyttet muligheten som kampanjen har gitt. Det er også de som savner vennskap med en norsk muslim. Én samtalepartner fortalte hvordan hun og mannen alltid har hatt vennskapelige nettverk med andre muslimske familier. Da de flyttet tilbake til Norge følte de at et muslimsk vennepar manglet i den nye hverdagen, og tenkte kampanjen var et godt utgangspunkt for å skape en relasjon. En av de norsk-muslimske samtalepartnerne som jeg nevnte tidligere, Fadime, forklarte sin deltakelse med at det var hennes plikt som muslim. Man blir gitt muligheten til å vise hvordan norske muslimer "egentlig" er og den muligheten bør man ta. Å delta er derimot ikke noe hun gjør for sin egen del. Det er ikke en plikt for henne som person. Det er med andre ord vanskelig å vurdere hvorvidt deltakere deler samme mål med deltakelsen.

Helge Svare (2008) bruker tilsynelatende begrepene dialog og samtale om hverandre når han skriver om dialog, til tross for at han sier at *"ikke alle samtaler er dialoger. For at en samtale skal kunne kalles dialog, må visse krav være tilfredsstilt"* (2008:10). Jeg vil sette et skarpere skille mellom samtale og dialog som to forskjellige kommunikasjonsformer. All dialog er samtale, men all samtale er ikke dialog.

"In contrast to conversations, dialogue always happens in controlled setting. Two or more people come together to exchange their different points of views until some sort of consensus will emerge. Their

common goal is a better understanding either of the problem they are discussing or, at least, of the foundations of their differing positions. [...] In this sense, the dialogical situation is always an artificial situation” (Karl-Heinz Kohl 1998:52-53).

Sitatet ovenfor beskriver dialog og samtale som to forskjellige kommunikasjonsformer. Jeg vil si at samtalen som finner sted ved teselskapene i stor grad ikke resulterer i en delt konsensus. Her er det også viktig å trekke frem at målet for deltakelsen for besøkende og inviterende trolig ikke er den samme. Det kommer ikke frem blant samtalepartnere jeg har snakket med. Om man tar hensyn til de ulike motivasjonene og at dialog må ha felles mål, kan ikke samtalen slik den har vært ført, være en dialog. I tillegg vil jeg hevde at den trivielle samtalen er for lett og hverdagslig. Til tross for det, vil jeg hevde at de private teselskapene er en arena hvor en dialog kan føres, og til dels også har blitt ført, om enn i liten grad. Kohl (1998:53) sier at dialog er en kunstig situasjon, noe de private teselskapene også til dels er.

Jeg vil argumentere for at skildringen fra teselskapet hjemme hos Jamila, beskriver skillet mellom dialog og samtale. I den første delen av møtet, samtaler partene om alt fra musikk, mat og hårfarge. De snakker om *'vanlige ting'*, hverdagsligheter rett og slett (se også Dag Album 1996). Når barna har vært på omvisning rundt om i huset, setter alle seg rundt bordet igjen og i neste øyeblikk snakker de besøkende og inviterende voksne om livet som norsk muslim. Hvor ofte man må be og om det personlige forhold muslimer har til Allah. De har med andre ord beveget seg fra generell samtale til en begynnende dialog. Som observatør, virket det for meg som at Anna hadde ventet på det rette tidspunktet. Det er denne situasjonen Jamila har invitert for, nettopp muligheten til å svare på spørsmål, og gi av sin kunnskap om norske muslimer.

Men som sagt, det er ingen delt konsensus (Kohl 1998:53). Det var bare to-tre spørsmål som ble stilt før partene snakket om noe annet. De besøkende dro kort tid etterpå. Starten av møtet hvor de snakket om *'vanlige ting'*, åpnet opp for å se likheter hos hverandre. Man bygger på relasjonen og det kan se ut til at når man føler seg trygg på den andre, kan man ta opp de spørsmålene man sitter inne med, men som kan være vanskelig å stille. Det er her dialogen kommer inn. Svare (2008) sier en god dialog kjennetegnes av evnen å stille spørsmål. Det er fordi spørsmål åpner opp for ytterligere, og mulig dypere dialog. Et spørsmål krever respons (Svare 2008:88). Selv om inviterende og besøkende i eksemplet over, muligens ikke delte nøyaktig samme mål, vil jeg påstå at en begynnende dialog ble satt i gang.

Selv om dialog kan finne sted ved private teselskap, vil jeg hevde at samtale er viktigere ved at den er mer behagelig og positiv for deltakerne. Det vil gjøre deltakelsen for

begge parter til en positiv opplevelse. Spørsmål omkring betente og dels ”utvannede” problemstillinger eller om en annen persons tro og livssyn, kan være ubehagelig for noen å stille. Det er gjennom erfaring, innsikt og tolkning av det den andre sier, at partene opplever likhetene i det trivielle, de *'vanlige ting'* (Gadamer 1993:385). Ved å ta utgangspunkt i motivasjonen for å delta, vil jeg se nærmere på det kontekstuelle rundt samtalene og deltakelsen. Er det søken etter kunnskap og det eksotiske andre som har resultert i den høye andelen etnisk norske deltakere eller er deltakelsen en solidarisk handling i kjølevannet av 22. juli?

Sammendrag

I Tea Time-kampanjen, med alle teselskapene og arrangementene, er det forskjellene mellom norske muslimer, etnisk norske og ikke-muslimer som er fokus og springbrett for deltakelse og sosiale sammenkomster mellom partene. Den største og viktigste forskjellen er det religiøse. Gjennom den dramaturgiske tankegangen til Erving Goffman (1992), ser man hvordan de norsk-muslimske deltakerne fremhever og spiller ut rollen som norske muslim ved ulike Tea Time-settinger. Jeg har argumentert for at *skuespillet* i større grad er tilstedeværende ved de store Tea Time-arrangementene enn ved de små. Det betyr ikke at tiltakene rundt representasjon ikke finner sted ved de private teselskapene, men at samtalen som føres vil skape et mer personlig møte mellom partene. På den måten vil det være naturlig at personlige egenskaper kommer mer frem og de besøkende vil kunne se forbi det religiøse aspektet.

Samtalene som har utviklet seg ved de små teselskapene har vist seg å underbygge likhetstrekk mellom deltakerne. Det er de *'vanlige ting'* i hverdagslivet flere har sagt har vært samtaleemne i teselskapene. Det trivielle har jeg knyttet opp til *'trekant'*-bevegelsen som ble introdusert i kapittel tre. Det hverdagslige er både kontekst for og innhold i samtalene under te-drikkingen. Som jeg har vist i dette kapitlet, blir de private teselskapene ofte annerledes enn de besøkende har tenkt, og spørsmål omkring islam og praktisering, lar noen ganger vente på seg til nærmere slutten av teselskapene. Jeg har også vist hvordan samtalene har beveget seg fra generell samtale til en begynnende dialog.

Relasjoner mellom inviterende norske muslimer og besøkende etnisk norske og ikke-muslimer er ulike med hensyn til de store og små teselskapene. Skillet mellom norske muslimer og besøkende understrekes ved noen av de store teselskapene, men avhenger av hvem de besøkende er.

Kapittel 5 – Motivasjon og effekt av å drikke te

Å drikke te eller lage mat med en norsk muslim vil kunne gi den besøkende muligheten til å se hvordan norske muslimer lever. I vignetten nedenfor, skildres en sammenkomst som ble til fordi to mennesker, fremmede for hverandre, ønsket å lære noe nytt og gi av sin kunnskap til noen man ikke kjente. Hvordan utarter livet seg i et norsk-muslimsk hjem? Hvordan dekorerer de hjemmene sine i forhold til etnisk norske? Det er spørsmål som kan være årsaksforklarende for den høye deltakelsen fra etnisk norske og ikke-muslimer. Hva har motivert så mange til å melde sin interesse, invitere noen hjem eller ta turen hjem til en fremmed familie?

Lars finner frem en stor panne som er dyp nok til å bruke til fritering, mens Weriye setter frem oljen. Somalisk mat er ikke veldig sunt, tenker jeg da Weriye nesten tømmer hele flasken med olje i pannen. Oljen må nå en eksakt temperatur før vi kan legge sambusaen ned i oljebadet. Det damper fra grønnsakene og det er varmt på kjøkkenet. Vinduene ut mot skogen er dekket av damp. Weriye åpner verandadøren og ute siler regnet ned. En sjelden gang hører vi larmen fra torden. Et steketermometer holdes ned i oljen og Weriye sier det ikke er lenge igjen nå. Temperaturen må være rundt 180°. Lars står borte ved kjøleskapet og studerer kryddersamlingen til familien. Weriye går bort og forklarer at alle krydderne blir brukt i somalisk te, som vi skal drikke etter middagen. Men teen er det mannen hennes som skal lage. Han er flinkere til det enn hun er. På kjøleskapdøren er det ulike bokser som inneholder nellik, sort pepper, kanelstenger, anisfrø, hel kardemomme, muskatnøtt og noe jeg ikke har sett før. De to minste barna vet godt at det står hjemmelaget vaniljepudding i kjøleskapet og kan nesten ikke vente.

Jeg går ut av kjøkkenet og leker litt mer med barna. Da jeg kommer tilbake er Weriye noe fortvilet over meg. Jeg hadde visst gått glipp av hvilke krydder de hadde i teen, som nå står og trekker på kokeplata. Lars ramser opp alle ingrediensene for meg og alle står rundt komfyren og ser på. Sambusaen er ferdig og drypper av seg oljen på en rist. Tiden har kommet for å dekke på bordet og Weriye viser meg hvor serviset står. Hun åpner kjøkkenskapene og viser meg det fine serviset og det vanlige serviset. Det fine brukes kun når det er gjester, som i dag. Ungene skal bruke det vanlige serviset, men de skal få drikke av de pene stettglassene. Lars og Weriye gjør klart spisebordet, mens jeg dekker på til ungene som skal spise på kjøkkenet. I "kampens hete" brenner risen seg og Weriye beklager gjentatte ganger.

Hvite vegger med noen bilder omkranser oss der vi sitter rundt et stort spisebord i stua. Det er et glasskap med ulike gjenstander rett ved siden av oss. En stor sofa i skinn er plassert ved vinduet og den avslåtte tv'en står fremfor sofaen noen meter unna. Ungene løper mellom kjøkkenet og spisebordet og kyllingen minker raskt i mengde. Vi prater om den nye jobben til Weriye, mens mannen hennes henter minstemann på kjøkkenet der støynivået har steget betydelig. Hun beklager igjen for risen og igjen komplimenteres maten. Lars takker for at hun tok i mot ham og at de fant en dag hun hadde mulighet til å lage somalisk mat sammen med han. Chilisausen er helt nydelig, perfekt sterk, roser jeg. Hun sier hun skal sende meg oppskriften. Vi prater om mat og jobb, spiser ovnsstekte poteter, ris, kyllingklubber og grønnsaker som er kokt i kokosmelk. Men alle rundt bordet er også spente på sambusaen. De små trekantene er dessert og skal spises når teen er klar. Vi rydder spisebordet og dekker på stuebordet ved sofaen. Sambusa, vaniljesaus med kardemomme, frukt, te og småkaker fyller opp det lille bordet. Vi sitter lenge og snakker om jobb og høye boligpriser og hvordan man må flytte ut av sentrum og østover for å få råd til noe. Weriye forteller om leiligheten vi sitter i og strøket hvor familien bor. Hun liker seg veldig godt her. Lars forklarer hvor i sentrum han bor og Weriye vet hvor det er. Hun bodde der en gang, for flere år siden.

Samtalen går over til teen. Disney Channel skråler ut av tv'en og det handler visstnok om noen ungdomsvampyrer. Den mellomste jenta gir meg et detaljert resymé, mens hun gomler på en sambusa. Jeg får servert te og Weriye sier Lars må ha melk i teen. Det er sånn man skal drikke den. Da blir den perfekt. Lars drikker ikke te med melk i. Jeg går på toalettet og da jeg kommer tilbake ser jeg at det fortsatt er te i koppen til Lars. Nå er det melk i den.

Å delta på Tea Time gir en muligheten til å prate om det man lurte på omkring islam og livet som norsk muslim i Norge, eller lære å lage sambusa og drikke te med melk i. En av idéhaverne til kampanjen fortalte følgende om de norsk-muslimske deltakerne: "Alle menneskene som faktisk "frontes" er jo ekte". Det 'ekte' og 'genuine' er nevnt av flere samtalepartnere, både de som inviterer og de som kommer på besøk. Det kan hende de etnisk norske og ikke-muslimske deltakerne ønsker å oppleve hva som egentlig rører seg i livene til norske muslimer, heller enn å lese en mediert versjon, og at de norske muslimene ønsker det samme ved å gi besøkende muligheten. Kampanjen har i så måte, for noen, blitt et verktøy for å oppnå sannheten, eller oppleve det 'ekte'. Samtalepartnere og informanter har også ment at deltakelsen fra etnisk norske og ikke-muslimer, kan være et resultat av "dårlig samvittighet" etter hån og hets av minoriteter i timene etter at bomben smalt i regjeringskvartalet den 22. juli. Har den mulige "dårlige samvittigheten" vært motiverende for å drikke te? Har de besøkende drukket te med norske muslimer som en solidarisk handling?

Noen norske muslimer har forklart hvordan deres deltakelse bunner i en plikt som muslim. Muligheten til å bedre eller endre synet etnisk norske og ikke-muslimer kan ha om norske muslimer, har motivert flere til å melde seg som inviterende part. Andre har benyttet muligheten til å bli kjent med nye mennesker og det gjelder begge parter. Det er flere etnisk norske og ikke-muslimer som viser til nysgjerrighet som årsaksforklaring for deltakelsen. Hva er de besøkende nysgjerrige på og hvorfor ser noen norske muslimer på deltakelsen som en plikt? Før jeg går nærmere inn på plikt for å delta, verdien i å komme hjem til noen og likheten i samtalen som mulig årsaksforklaring for opplevelsen av det 'ekte', må det eksotiske andre og eksotifisering som motivasjon redegjøres og argumenteres for. I avslutningen av kapittelet beskrives noen opplevelser enkelte samtalepartnere hadde den 22. juli 2011 og effekten terroren kan ha hatt for deltakelse.

Det eksotiske andre

Edward Said (2003) beskriver *orientalismen* som et teoretisk ståsted og litterær praksis som har skapt et kunnskapssystem om Orienten. Han hevder orientalismen ikke er fantasi, men en måte å tenke på som har sitt utgangspunkt i et maktforhold omkring definisjoner, en hegemonisk relasjon mellom vesten og "resten" (2003:6,47). Said hevder eksotifisering av andre skjer over alt, av alle om alle. Jeg velger derfor å bruke begrepene eksotifisering og eksotisk, fordi orientalisme-begrepet bringer med seg en imperialistisk historie og differensiering i global og generell skala. Jeg ønsker kun å vise til hvordan mennesker selv skiller seg fra andre. Det eksotiske hos andre er det en selv ikke er. Peter Mason (1991) forklarer hvordan orientalismen og eksotifiseringen av andre mennesker er en måte å lære om en selv (1991:170). Han hevder den økte populariteten rundt begrepet (tidlig nitti-tall), er en reaksjon på stadig voksende globale relasjoner. Økt turisme er nok et bevis på at mennesker gjerne vil oppleve noe nytt og annerledes enn det vanlige livet hjemme. Man er nysgjerrige på hva mennesker tar seg til på andre siden av kloden. "*The exotic is the object of the other's gaze*" (Mason 1991:170). Er det søken etter det eksotiske som har resultert i at det er blitt arrangert flere tusen teselskaper i norsk-muslimske hjem?

Clay Calvert (2000) bruker begrepet *mediated voyeurism*³, når han beskriver ulike former for 'reality tv' i USA (2000:2-3). Gjennom forskjellige eksempler fra amerikansk tv forklarer han hvordan seere og deltakere finner glede i denne formen for underholdning. "[...] *today we are voyeurs perhaps because we hope to learn something about ourselves, our*

3 Jeg vil videre oversette begrepet til mediert voyeurisme.

society, and our own place or places in that society. We strive to learn what truth and reality are in our mediated, jump-cut world by watching others” (Calvert 2000:38). Her i Norge har vi reality-serier som Paradise Hotel, Robinsonekspedisjonen, 71° Nord og Ungkaren, som derfor også går under mediert voyeurisme. Disse seriene er eksempler på ikke-pornografisk mediert voyeurisme hvor seere får innsyn i deltakernes private liv, følelsesliv, relasjoner og intime forhold til andre deltakere (Calvert 2000:2-3). Jeg vil argumentere for at deltakelsen fra etnisk norsk og ikke-muslimsk side har likheter til den medierte voyeurismen. Ved å delta på et teselskap møter man fremmede mennesker som man er nysgjerrige på, i likhet med seerne som ser på reality-serier. Man kjenner ikke de menneskene som bretter ut livet sitt på tv-skjermen. Som seer har man også trolig gjort seg tanker om deltakerne, og før eller senere vil seere bli introdusert for intime tanker og handlinger. Det samme kan skje under et teselskap, hvor det intime eller private under teselskap er hjemmet til de norske muslimene, med alle sine gjenstander og familiebilder. Kan hende får man som besøkende også omvisning rundt om i leiligheten eller huset og alle dets rom, kanskje til og med soverommene. I tillegg deler man tanker og meninger om hverandres liv. Å sammenlikne teselskaper med en form for voyeurisme kan virke overdrevent, men trenger ikke være usann.

Peter Mason (1996) skriver i en annen artikkel hvordan det eksotiske ikke er eksotisk. Det eksotiske er et produkt, skapt gjennom forsøket å redusere andre slik man ser seg selv, en form for dekonstruksjon for å forstå. *”The exotic is produced as that which resists the attempts of self to reduce the other to the same”* (Mason 1996:146). De ”uforklarlige” forskjellene utgjør det eksotiske ved at man prøver å forstå. Mason (1996) hevder videre at det ikke er bare mangelen på forståelse av forskjeller (eller behovet for å være like), som skaper det eksotiske. Han mener det er en form for diskriminering. Når man ikke vet, resulterer det til slutt i spekulasjon og man produserer et eksotisk annet som et resultat av en umulig assimilering (1996:147-148).

Slik jeg leser Mason (1996) ser det ut til at denne eksotifisering er umulig å komme fra, så lenge man ikke har tilstrekkelig kunnskap. Eksotifiseringen av andre er et resultat av at mennesker prøver å sette andre inn i kategorier man kjenner til. Det er med andre ord en naturlig reaksjon overfor det nye, fremmede, det man ikke kan legge erfaringer til (1996:146). I forhold til landskapet Oslo vil det eksotiske, det man ikke kjenner eller har særlig kunnskap om, være de ukjente områdene som ikke inngår i de hverdagslige rutinepregede bevegelsene. Stereotypering er et annet eksempel på eksotifisering. I Norge er det svært vanlig med stereotype ideer om de nordlige og sørlige områdene av Norge og ideene er ofte av en humoristisk og forenklet art.

Det er interessant at Tea Time-kampanjen i så måte fremmer det som skiller norske muslimer fra resten av befolkningen når de inviterer til te, nemlig islam. Den største forskjellen mellom norske muslimer og etnisk norske blir derfor utgangspunktet for teselskapene. I tillegg bringer også islam med seg negative konnotasjoner som terror og krig, som øker avstanden mellom partene. Kan man på den måten si at Tea Time eksotifiserer norske muslimer når kampanjen tar utgangspunkt i forskjellene? Man skulle nesten tro at etnisk norske eller ikke-muslimer av den grunn ville unnlate å drikke te med norske muslimer. Likevel er oppslutningen enorm. Om det eksotiske andre er motiverende for å delta, når vet man at man har opplevd akkurat det? Og hvordan kan man vite at man har funnet ”sannheten”? For å svare på det, må det ’genuine’ og ’ekte’ belyses. Men først ser jeg nærmere på plikten for å delta, som noen norske muslimer forklarte var motivasjonen for å delta i kampanjen.

Dawa og plikten ved å invitere hjem

Noen av de norsk-muslimske samtalepartnere forklarte sin deltakelse i Tea Time som en plikt. Fadime belyste sin deltakelse ved å si at hun ikke deltok for hennes egen del. Det var snarere en plikt for henne som muslim og ikke fordi hun ønsket nye vennskap. Gjennom Tea Time mente Fadime at hun aktivt kunne bidra til å vise mangfoldet av muslimsk identitet, individualitet og forskjellene/variasjonene innad i en misforstått og stereotypisk kategori av mennesker (Merskin 2011:138).

Plikten som motiverte Fadime til å delta, kan ytterligere underbygges av utsagnet til Faysal, en annen norsk-muslimsk deltaker. Han mente at det hele tiden er *”sånne krav om at nå må muslimene ta til gatene, nå må de fordømme dette”* hver gang noe skjer som setter norske muslimer og muslimer generelt i et negativt lys. Ved å delta på Tea Time mente Faysal at mange kunne demonstrere at de faktisk var opptatte av å vise at de ønsker å gjøre noe, og at å invitere på te var lavterskel nok til at det var lett å melde sin interesse. Faysal forklarte også at *”i mange av landene som muslimene kommer fra så er det en veldig stor del av kulturen, det å åpne sitt hjem for noen. Det er en måte å vise vennskap og kjærlighet på”*. Likevel var det også en del som var lei av å hele tiden må bevise at de ikke er ”slemme” og ikke ønsker andre vondt. Da kampanjen trengte å rekruttere norske muslimer til å invitere, var det derfor mange som lurte på hvorfor de, norske muslimer, alltid må gjøre noe. En av reklameskaperne fortalte hva noen norske muslimer hadde sagt under rekrutteringen:

"[...] Det er jo majoritetsbefolkningen som har problemet, det er jo ikke vi som minoritet egentlig. Og hvorfor må vi ta ansvaret. [...] Altså det føles kanskje litt sånn urettferdig. Skal vi ta ansvaret for det liksom? Men vi fikk jo gehør for at hvis dere prøver å rekke ut en hånd og si "hei, kan ikke vi bli litt kjent?", så kanskje det kan gjøre noe med hele debatten og dynamikken".

Av de norske muslimene som ble spurt om å delta, var det ytterligere noen som følte at de ikke behersket det norske språket godt nok til å kunne invitere. Andre ønsket ikke å melde seg på fordi de var redde for å møte mennesker som ikke var hyggelige. Det var på bakgrunn av all den negative omtalen av norske muslimer i mediene.

På grunn av diskriminering og marginalisering av muslimer i USA, har flere organisasjoner og aktivister engasjert seg i offentlige debatter, dialogmøter nasjonalt og lokalt. Anna M. McGinty (2012) har forsket på amerikansk-muslimske aktivister og organisasjoner, og viser til to hovedinformanter og deres motivasjon for deltakelse. Gjennom disse to kvinnene forklarer McGinty hvordan en religiøs forpliktelse og politisk motivasjon er drivkraft for utfordre stereotype tankesett, informere og bygge broer i samfunnet. En av kvinnene McGinty viser til sier at det er hennes plikt å forsvare islam (2012:371-373,380). Dette er slående likt det Fadime forklarte som motiverende kraft; plikten som muslim. Ansvaret kan ytterligere kobles opp mot *dawa* som betyr "invitasjon", "kalle" (Hirschkind 2001:6) og som en samtalepartner, Maria, ser på som å bety å *informere/opplyse*.

Christine M. Jacobsen (2011) viser, i likhet med hva Fadime og Faysal forklarte, hvordan norske muslimer i Oslo jobber for å forvare islam, korrigere og fremme et godt bilde av religionen på grunn av misforståelser og stereotyper. Jacobsen kobler også dette opp til *dawa*. Det er mange måter å gjøre *dawa* på, men for å gjøre det rett må man inneha dyder, som å kunne realisere islam i ens eget liv (man må kunne invitere andre til et liv med Gud på rett måte). Det innebærer at man må være åpen for å svare på alle spørsmål den andre parten måtte ha, kunne argumentere og gjennomføre en form for "reklame" til fordel for islam (Jacobsen 2011:187-191).

Maria, inviterende norsk muslim og samtalepartner, tror også at deltakelsen i Tea Time er en form for *dawa*, og kan være en av årsakene til at mange av de norsk-muslimske deltakerne meldte seg på kampanjen. Maria mener at i tillegg til det å informere og fortelle om islam, er også den fysiske væremåte viktig for å vise rett islam. "Saken er at *dawa* skjer naturlig i alle sammenhenger, for eksempel ved å vise muslimsk oppførsel". Om norske muslimer fokuserer på *dawa* i det offentlige rom, da også ved de store teselskapene som er beskrevet i kapittel fire, vil deres væremåte i den settingen kunne gjenspeile det å gjennomføre *dawa*. I eksempelet med Fadime i kapittel fire, hvor hun sier at hun ikke må

reagere negativt på noe av det de besøkende spør om, er nært knyttet opp til *dawa* og det å være åpen for diskusjon (Jacobsen 2011:193). Goffman (1992) vil likevel være relevant for å forklare hvordan man gjennomfører tiltak og valg for å fremstå på en bestemt måte. Likevel, om de norske muslimene tilstede fokuserte på *dawa*, vil tiltakene trolig være mer planlagte enn naturlige reaksjoner. Det naturlige kan, som forklart i kapittel fire, diskuteres ved at livet som muslim er naturlig og at *dawa* derfor også vil være et naturlig valg i sosiale settinger, også ved de private teselskapene.

Ved at hijab er et kroppsliggjort religiøst symbol/markør og derfor lett å få øye på, vil utførelse av *dawa* være viktigere for kvinner enn for menn som kanskje går vanlig kledd. Om norske muslimer kledd i hijab oppfører seg i kontrast til god utførelse av *dawa*, kan det skape et negativt inntrykk av norske muslimer (se også Jacobsen 2011:193-198; Rugkåsa 2012).

Anerkjennelse og aksept som muslim i Norge, er som man ser, målet for flere av de norsk-muslimske deltakerne, men også for den større kampanjen. Cicilie Fagerlid (2012), som har skrevet sin doktoravhandling om slam-poesimiljø i Paris, viser til samholdet og fellesskapet som etableres mellom deltakere. Miljøet *humaniserer* den enkelte deltaker, til tross for bakgrunn og etnisk opprinnelse, "*excluded or "muzzled" voices receive their equal slot – among equals – and an acknowledgment of their right to equality*" (Fagerlid 2012:309). Det kan være at *dawa*, det å opplyse, informere og invitere til en kopp te, er med på å skape en likeverd gjennom samtale og opplevelsen av at man har mange ting til felles, til tross for at det kanskje gjør at etnisk norske og ikke-muslimer ikke får "hele sannheten" om den enkelte. I denne omgang er det kanskje ikke like viktig. Dessuten, som forklart i kapittel fire, er tiltakene man utfører i sosiale settinger, ikke eksklusivt noe norske muslimer gjør. Tiltakene gjennomføres av etnisk norske, ikke-muslimer og forskeren selv. Folk flest ønsker som regel å gi et godt inntrykk og vil naturlig nok ikke fortelle om sine dårligere sider.

Det 'ekte', hjemmet og effekten av likheter i samtale

Peter Mason (1996) hevder at det eksotiske er det man selv ikke er, det man ikke forstår. Om formålet eller motivasjonen for deltakelse i et teselskap, fra etnisk norske og ikke-muslimsk side, er å oppsøke det ekte, ikke-medierte hos norske muslimer, hva er da 'ekte'? Når vet man at man har opplevd det 'genuine'? Jeg vil bruke hovedsakelig Marianne Gullestad (2002, 1989) og Marianne Liens (2001) argumenter omkring hjemmet og likhet for å forklare hvordan det å komme *hjem* til norske muslimer kan ha stor betydning for norske muslimer,

etnisk norske og ikke-muslimers forståelse av det 'ekte'. I tillegg vil jeg også se på det 'vanlige' i samtaler som årsaksforklarende for det 'ekte'.

Gullestad (2002) hevder at hjemmet for mange i Norge er en moralsk motvekt mot det offentlige. Hjemmet er "*en arena for intimitet. Her kan hver person 'være seg selv' og bringe sammen erfaringer fra 'verden utenfor'. Mens nabolaget marginaliseres, er hjemmet blitt mer sentralt i mange menneskers liv*" (2002:236). Gullestad (1989) hevder også at hjemmet er et nøkkelsymbol i norsk kulturell sammenheng fordi det rommer så mange sosiale verdier og er et skapende livsprosjekt for mange (1989:57; se også Danielsen et al. 2004). Innredning av hjemmet står derfor også sentralt i manges liv i Norge. Dette så jeg også hos flere av mine samtalepartnere. Cecilie, en svensk kvinne bosatt i Oslo, fortalte om den evige jakten etter "*den spesielle, perfekte tingen*" som virkelig ville passe inn i leiligheten. Da vi snakket om innredning, fortalte hun at det hun og mannen lette etter nå, var et fint gulvteppe som kunne passe godt sammen med stolene vi satt i. Cecilie mener hjemmet og hva vi velger å gjøre med det, er en måte å uttrykke ens identitet på. "*Kanskje vår religion ligger i hjemmet?*", spør hun.

I Marianne Liens (2001) artikkel om Båtsfjord, viser hun hvordan annerledeshet, utilgjengelighet og mangel på interesse, resulterer i at man faller utenfor et lokalt byttesystem og det private hos andre lokale (2001:105). Derimot, i konteksten Tea Time viser de norsk-muslimske deltakerne at de er tilgjengelige og ønsker besøkende, men at det neste trekket ligger hos etnisk norske og ikke-muslimer. Det er mulig at det 'ekte' som flere samtalepartnere og informanter snakket om, henger sammen med det å komme hjem til noen. Hjemmet er intimt og noe som er skapt over flere år med de aller nærmeste (Abrahams 2005:134). I Båtsfjord kan man alltid gå over til naboen på en kopp kaffe fordi døren alltid er åpen. Denne uformelle sosiale situasjonen er nok ikke like vanlig i Oslo, selv om noen samtalepartnere har svært gode relasjoner til naboene og alltid kan spørre dem om hjelp. Likevel, i Oslo er nok gapet mellom det offentlige og private større (Lien 2001:103; Gullestad 2002:240). Når man derfor åpner dørene til sitt eget hjem i full offentlighet (gjennom en kampanje), vil det kunne ha en positiv innvirkning på mennesker. Det er rett og slett noe folkelig og trygt over det.

Weriye, kvinnen i den innledende vignetten i kapitlet, har også hatt flere teselskap hjemme hos seg, i tillegg til sammenkomsten som er skildret ovenfor. Weriyee er en utadvendt kvinne som meldte seg på Tea Time fordi hun liker å møte nye mennesker. Stemningen hjemme hos henne var avslappet og lett. Det meste ble snakket om, alt fra politikk til debatter i forum og jobb. Jeg kunne gå rundt i leiligheten, leke med barna og føle meg som hjemme.

Lars fant seg til rette på kjøkkenet og lokaliserte selv hvor kasseroller og kjøkkenredskapene var. Han holdt også forskeren oppdatert om alt som ble gjort omkring maten.

En gang Cecilie og jeg møttes på kafé, begynte hun å snakke om hvordan Oslo er en kafé-by. Man slipper å invitere noen hjem og det er enkelt å møtes på kafé. Det er mer upersonlig og ukomplisert, mente hun, og sa videre at grensen for å invitere hjem noen ganger kan være veldig høy. Det kan derfor være mulig å se på hjemmet og det å bli invitert hjem til noen som personlig og intimt og dermed *'ekte'* og ytterligere *'ekstraordinært'* enn å gå på kafé. Flere av mine besøkende samtalepartnere har et nært forhold til sitt eget hjem og kanskje derfor tenker at andre også har det (se også Gullestad 2002). Margit, en annen samtalepartner, ble invitert med på et av de større arrangementene, men ville ikke dra for det kom til å være som et cocktail-party; upersonlig og overfladisk, mente hun. Hun meldte seg på fordi hun ville snakke med en norsk muslim, bare de to. Da kunne de diskutere ting. Jeg velger å tolke hennes utsagn som å bety at det nære ansikt-til-ansikt-forholdet hun kunne oppleve ved å delta, var en betydningsfull motivator for å melde seg på. Det er noe man kan oppleve ved å komme hjem til noen.

Under feltarbeidet følte jeg at det å invitere meg selv hjem til andre, noen ganger var å presse grensene for hva som var greit. Jeg var redd for å trække over streken når det kom til det private hos mine samtalepartnere. På den andre siden kan det å bli invitert hjem, være et tegn på at man faktisk ønsker å bli kjent, uansett om det er en du bare kjenner litt eller nettopp har møtt. Mange vil nok kjenne seg igjen i hvor lett det er å bare møtes på en kafé i stedet for å invitere noen hjem til seg selv. En kafé eller restaurant er en nøytral arena. Det er ikke stuen til en familie, enten de er norske muslimer eller etnisk norsk. Verdien i å komme hjem, kan derfor være avgjørende motivator for å melde seg på kampanjen eller ikke.

En annen måte å se på motivasjonen ved å komme hjem til noen, kan være at det *'ekte'* og *'genuine'* henger sammen med det eksotiske ved et fremmed hjem. Etnisk norske og ikke-muslimske besøkende vil naturlig nok ha gjort seg opp tanker om hva et norsk-muslimsk hjem inneholder og hvordan det vil bli å drikke te med en norsk muslim i hennes eget hjem. Det kan derfor være at når de besøkende først trer over dørstokken og ser seg rundt blir alt automatisk *'ekte'* fordi det er litt annerledes, til tross for at familien man besøker, som folk flest, sikkert har ryddet, vasket, kjøpt blomster og stelt hjemmet slik at det er presentabelt for besøkende. Det *'ekte'* blir da effekten, det man ser og opplever, samme hva det faktisk er. Den innledende empiriske vignetten skildrer litt av atmosfæren da var jeg hjemme til Weriye for å lage mat sammen med Lars. Siden det var besøk, sa hun, var det riktig å bruke det fine serviset. Men barna kunne godt bare bruke det vanlige serviset. De små skulle uansett sitte på

kjøkkenet mens vi skulle spise ved spisebordet i stua. Eksemplet viser hvordan det blir litt ekstra fint når det er gjester til stede. Samtalene fløt også fint og matlagingen tok alle del i. Weriye forklarte hva som måtte gjøres, vi andre to lystret høflig.

Et annet eksempel på det presentable og ekstra, er fra et besøk hos hos Margit. Hun hadde satt noen brød i ovnen. Hun begynte å forklare meg at hun ville vente med å servere meg te til brødene var ferdig, slik at vi kunne kose oss med nystekt brød og te samtidig. Slik jeg tolker situasjonen følte hun at hun måtte forklare sin oppførsel, trolig fordi hun mente jeg egentlig burde fått te eller blitt tilbudt da vi satte oss ned. Hun måtte med andre ord legitimere hvorfor hun ikke tilbød te, og indirekte forklare at hun godt visste at hun egentlig skulle gjort det. Margit ville gjøre det ekstra hyggelig, samtidig som det å ikke gi meg te med en gang, lett kunne hatt motsatt effekt i hennes øyne.

Selv om de private teselskapene er arrangerte og derfor delvis kunstige, ser det ikke ut til at det kunstige elementet virker inn på følelsen av det *'ekte'*. En av samtalepartnerne, Fadime, mente at de private teselskapene var mer *'ekte'* enn de store arrangementene, men hun skulle gjerne sett at det var flere teselskaper som ikke trengte hjelp fra ARS for å gjennomføres. Hva er så da det *'ekte'* og *'genuine'* som så mange samtalepartnere og informanter har snakket om? Ligger det *'ekte'* i dekoren og hvorvidt det er gullbelagte mønster på flisene eller ikke? Eller, finner man det *'ekte'* i møtet med en annen? Er det selve samværet som er *'genuint'*, fremfor å måtte lese om *de andre* i aviser og bøker? Jeg velger å tro at det er en blanding av forventning om det *'ekte'*, muligheten til å få komme hjem til noen man ikke kjenner, og overraskelsen over den trivielle, lette samtalen man fører. I tillegg tror jeg også det er muligheten til selv å gjøre seg opp en mening gjennom førstehånds kunnskap.

Det kan være at det *'vanlige'* som flere har opplevd å samtale om, skaper likheter mellom inviterende og besøkende, som igjen gir begge parter en følelse av noe *'ekte'*. I tilfellet hvor vi lagde mat hos Weriye, var maten en viktig rolle i det *'genuine'*, *'ekte'*. For Lars og meg ble det en kroppsliggjort erfaring hvor vi begge lærte noe nytt. Ingen av oss hadde noen gang laget verken sambusa eller somalisk te. Lars måtte også pent drikke te med melk, enten han likte det eller ikke. Det *'ekte'* og unike kan ytterligere understrekes i kraft av forskjellene som Tea Time tar utgangspunkt i. Om man går inn i en Tea Time-setting med forståelsen og forventningen om at man skal snakke om forskjellene mellom besøkende og inviterende, men ender opp med å snakke om det man har til felles, vil det ha en effekt på situasjonen og hva man sitter igjen med etterpå.

En annen side ved samtalen og de *'vanlige ting'* som kan spille inn på følelsen av det *'ekte'* og *'genuine'*, er at når man opplever å dele erfaringer og problemstillinger med andre

mennesker i norsk kontekst, vil det være lettere å sette situasjonen inn i ens eget liv. Ens eget liv er i like stor grad 'ekte' og antakeligvis også målestokk for hvorvidt det nye og annerledes også er 'ekte'. Det er i møtet med det nye at eksotifisering kan skje. Man kan på en måte da si at de besøkende og inviterende deltakerne *vanliggjør* hverandre. De trekker på hverdagslige likheter og gir ikke stor oppmerksomhet til åpenlyse forskjeller. Med andre ord sammenligner deltakerne den hverdagslige 'trekant'-bevegelsen fremfor forskjellene.

Lien (2001) viser hvordan man er vanlig selv om det kan være store økonomiske forskjeller mellom individer. Hun mener derfor at likhet er det samme som likeverd, selv om man ikke er helt like alle sammen. *"Ved å innrømme at hun selv har vært fattig, uttrykker Grete samtidig at hun egentlig er akkurat som vanlige folk, og det er denne 'vanligheten' som gjør henne så sympatisk i Hannas øyne"* (Lien 2001:104). Det er litt på samme måten som når norske kjendiser går ut i media og "folkeliggjør" seg selv ved å fortelle at også de har hatt en tøff barndom. Da blir berømmelsen litt mer godkjent. Å snakke om 'vanlige ting' kan trolig ha samme effekt, ved at man opplever å dele likheter. Om det 'ekte' finner sted i teselskapene, som flere samtalepartnere sier, og at dette trolig er et resultat av å dele erfaringer om 'vanlige ting', er det da mulig at samtalen og interaksjonen, i likhet med menneskene i Båtsfjord, danner grunnlag for likeverd til tross for at man er forskjellige?

Om likhet er en del av det 'ekte', kan det også ha uheldige konsekvenser for norske muslimer. Med det mener jeg at om likheten de besøkende og norske muslimene opplever, får mer fokus enn forskjellene, kan det resultere i at forskjellene ikke får den oppmerksomheten og aksepten de fortjener og behøver (Vike et al. 2001:18). *"Nordmenn vil så gjerne unngå konflikter så da vil vi gjerne si at det er jo helt sånn som... Vi setter det inn i en ramme vi skjønner. Altså, id er det samme som jul, ikke sant. Og der er det også da en del ulikheter vi faktisk overser"*.⁴ Likevel vil jeg tro at forskjellenes tilstedeværelse, siden de er utgangspunktet for samværet mellom partene, ikke blir "glemt". For det første er forskjellene årsaken til mye av den offentlige debatten. I tillegg er forskjellene også kampanjen i seg selv. Når så mange etnisk norske og ikke-muslimer ønsker å drikke te med en norsk muslim, kan besøkende ikke ha særlige restriksjoner mot islam, som er forskjellen i fokus. Samtidig argumenterer også Gullestad (1989) for at om forskjellene mellom to individer er for store, vil trolig relasjonen forvitte og opphøre over tid. Hun begrunner argumentet ved å vise til lagdeling (klasse), status og hva man ønsker å få ut av relasjonen (som er belyst i kapittel fire

4 Utsagnet er fra en samtale om likhet og integrering med en informant i Antirasistisk Senter.

med utgangspunkt i Goffman (1992)) og forskjeller i levesett. Da viser hun blant annet til religion og territorialitet som deler av ens levesett (Gullestad 1989:113-117).

I artikkelsamlingen *grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning* viser Viggo Vestel (2007) derimot til Ola og Omar og hvordan de to finner sammen og hvordan Ola bifaller Omars annerledeshet og bruker det i musikken sin. I denne fortellingen er det likheter i variabler man ikke har kontroll på, som sosioøkonomiske variasjoner (skole, bosted, ungdomsklubb) som spiller inn på en refleksiv aksept. "*Gjennom slike repetisjoner [av likheter], blir likhet og kjenthet bygget opp i prosessene der de gjensidig erfarer hverandre som ønskede deltakere i viktige arenaer i hverdagslivet*" (Vestel 2007:147-148). For noen Tea Time-deltakere, kan delingen av likheter gjennom samtalen resultere i en refleksiv aksept og muligens skape noe liknende det Vestel viser til gjennom Omar og Ola. Men det forklarer likevel ikke hvorfor man er interessert i å møte fremmede mennesker over en kopp te. En av idéhaverne til kampanjen sa følgende: "*De som melder seg på uten å bli invitert, altså de som etterspør en invitasjon, de er det jo ikke noe behov for å [invitere]*". Hva er da grunnen til at de melder seg på? Er det kun nysgjerrighet som er motiverende faktor, søken etter det 'ekte' i et eksotisk, ukjent felt, eller er det også mulig å se på deltakelsen som en brobyggende, solidarisk handling overfor norske muslimer?

22.07.11, fordommer og fellesskap

Jeg velger å bruke Emile Durkheims (1984) definisjon på *mekanisk solidaritet*, som den mest passende til en solidarisk fellesskapsfølelse. Durkheim viser til mekanisk solidaritet som noe alle i en gruppe deler og som er samfunnet som lever inne i oss alle. Solidariteten fremkommer av at alle enkeltindivider deler likheter som derfor binder sammen alle til samfunnet i helhet (1984:61,84). Selv om Durkheim viser til denne solidariteten som mekanisk, bruker jeg kun solidaritet som begrep.

Noen av mine norsk-muslimske samtalepartnere hevder at deltakelsen fra etnisk norske og ikke-muslimer bunnet i "dårlig samvittighet". Også noen etnisk norske var av samme oppfatning og mente videre at deltakelsen da ble en solidarisk handling overfor norske muslimer i Oslo. Den "dårlige samvittigheten" som de viser til, er direkte knyttet opp til 22. juli 2011 og timene etter at bomben gikk av i regjeringskvartalet. Weriye var syk den dagen og hadde ligget på sofaen da bomben gikk av. Hun husker godt smellet, men skjønnte ikke hva det var med en gang. Etter en liten stund begynte telefonen å ringe ustanselig. Det var venner og familie som ringte for å høre om hun hadde det bra og sa at hun burde holde seg hjemme,

”spesielt siden jeg bar hijab, sa de”. Når Weriye tenker tilbake nå, må hun innrømme hvor lettet hun ble da det kom frem at det ikke var en muslimsk terrorgruppe som stod bak.

”Hadde det vært en muslimsk terrorist, hadde det vært krise for innvandrere, men spesielt muslimer. Da hadde familien min ikke kunnet bo i Oslo”.

Å måtte flytte fra Oslo om en muslimsk terrorist hadde stått bak, var det andre norsk-muslimske samtalepartnere også som trakk frem da vi snakket om 22. juli. I timene etter at bomben smalt i regjeringskvartalet og man fortsatt ikke visste hvem som stod bak, opplevde norske muslimer og andre minoriteter sjikane i Oslos gater. Det ble rapportert om fysisk vold, tilrop og hån på grunn av at mennesker var ikledd hijab, hadde en mørkere hudfarge og/eller var kledd "annerledes" på noen måte (Einar Solvoll og Morten Malmø 2011:46). Timothy Ellis, prosjektmedarbeider for kampanjen sa følgende til NRK: *”Det ble nok sagt en del rundt middagsbordene den dagen som flere angrer på nå”* (NRK 2011).

I tillegg til hån i bybildet, ble facebook flittig brukt for å ytre sine meninger i timene etter eksplosjonen (se Solvoll og Malmø 2011). En informant fortalte følgende om facebook den dagen: *”Ja, jeg slettet mange venner [fra facebook] da altså. Jeg tenkte bare ”oi, shit. Dette her visste jeg ikke om disse personene”. At det lå noen sånne holdninger bak der”.* På Tea Times sin egen facebook-side var det også innlegg fra enkeltindivider som var skremmende. En av reklame-aktørene til kampanjen hadde i den perioden ansvaret for å følge opp henvendelser som ble lagt ut på sidene, og fortalte om hatet som kom frem av innleggene.

”Jeg logger meg inn der og ser bare, altså det er noe av det mest grusomme jeg har lest noensinne. De innleggene der, det var bare helt jævlig. [...] De timene man på en måte ikke visste hvem som stod bak det [bombeangrepet], så var det veldig mye drittslenging om muslimer og veldig mye sånn lange innlegg i blokkbokstaver med helt grusomt innhold som stod der”.

På grunn av sjikane på nettet og i gatene, tror noen av mine samtalepartnere og informanter at Tea Time ble en måte å gjøre godt igjen for hatet som åpenbarte seg og for fordommene mange tok seg selv i å besitte; at mange automatisk trodde det var muslimer som stod bak bombeangrepet. Noen informanter og samtalepartnere mente rett og slett at ”det norske folk” hadde ”dårlig samvittighet” og Tea Time åpnet opp for å vise solidaritet, lære å kjenne noen med en annen etnisk og religiøs bakgrunn, samt å støtte opp under det flerkulturelle. Det er mulig å si at deltakelse på Tea Time er et resultat av 22. juli og skammen over hvilke holdninger som lå og ulmet i befolkningen. Antirasistisk Senter ble vitne til en enorm oppmerksomhet på Tea Times facebook-side og de mottok veldig mange e-poster fra mennesker som ønsket å delta, både som inviterende og besøkende. Jeg velger derfor å tro at

22. juli medvirket til den økte populariteten, selv om kampanjen var populær også før den skjebnesvangre dagen i juli. Da jeg diskuterte den mulige ”dårlige samvittigheten” med Margit, en av mine samtalepartnere, ble hun overrasket og sa seg uenig i at ”dårlig samvittighet” skulle få mennesker til å delta i kampanjen. Hun mente at det som skjedde i gatene etter bombeeksplosjonen, var en naturlig reaksjon og ikke noe man skulle ta personlig.

Ved Rådhusplassen i Oslo 25. juli 2011 sa H.K.H Kronprins Haakon følgende i sin appell: *”I kveld er gatene fylt av kjærlighet. Vi har valgt å besvare grusomhet med nærhet. Vi har valgt å møte hat med samhold”* (Solvoll og Malmø 2011:144). Folkehavet som etablerte seg i gatene av Oslo få dager etter terroren, var det Amnesty International Norge som ledet. *”Vi må vise at vi står sammen for et åpent og mangfoldig samfunn der folk uttrykker meningene sine på fredelig vis. Det er vi ikke redde for å vise i tusentall”* (John Peder Egenæs, generalsekretær i Amnesty International Norge, i Solvoll og Malmø 2011:99). Statsminister Jens Stoltenberg sa i sin tale at det var ett før og ett etter handlingene (Mette Andersson et al. 2012). Hendelsen og tiden etter 22. juli fikk mennesker til å reflektere over relasjoner til mennesker som er forskjellige fra en selv, ens egne verdier og trygghet.

Holdningene og ytringene som framkom offentlig gjennom medier, spesielt facebook, gjorde nok at man ønsket mer enn noen gang å vise at man hadde tatt feil i sine antakelser om at det var islamistiske terrorister som stod bak terrorhandlingene 22. juli (Eriksen 2011; Andersson et al 2012). I rosetoget på Rådhusplassen i Oslo var det over 200 000 mennesker som møtte opp. Jeg vil hevde at denne episoden og følelsen svært mange satt inne med, resulterte i Oslo til et samlet solidarisk fellesskap. Anders Behring Breivik og terroren ble en felles fiende. Selvsagt er det utstikkere og noen som er uenige, men en slik grusom og samtidig samlende hendelse, hadde en tydelig innvirkning på befolkningen (se også Eriksen, 2011). I noen få uker, hvor terroren fortsatt vibrerte, vil jeg tro at man kan snakke om Oslo som samlet. Likevel, etter som tiden gikk, tror jeg også fellesskapfølelsen sakte, men sikkert ble glemt. Man kom inn i sine daglige rutiner og de hverdagslige bevegelsene kunne igjen fortsette.

En av motivasjonene for å delta på teselskap, kan ha vært ”dårlig samvittighet” for ytringene og reaksjonene i timene etter at bomben gikk av i regjeringskvartalet. Timothy Ellis, en av prosjektmedarbeiderne til Tea Time sa følgende: *”Vi synes det er flott at [folk] da reagerer med å gå i seg selv og velger å bli kjent med en annen kultur”* (NRK 2011) Men det kan også være at solidariteten mellom mennesker i rosetogene og andre markeringer, også virket som motivator for å drikke te med en fremmed person. *”Jeg tror man hadde behov for å komme sammen, og enhver [...] ting som kunne skape samhold og mindre konflikt, ble noe*

bra da. Det tror jeg. [...] Man ville gjøre noe, man ville vise at man ikke var enig med det som drapsmannen gjorde". Det sa en informant da vi snakket om den økte pågangen på kampanjen etter 22. juli.

Etnisk norske og ikke-muslimske deltakere kan ha meldt seg på Tea Time for å vise norske muslimer at det er mennesker i landet som støtter opp under og har positive holdninger overfor norske muslimer. *"Jeg synes tiltaket var en helt fantastisk positiv måte å bygge broer på, og en genial måte å bryte ned usikkerhet og uvitenhet på. Jeg har hatt kontakt med muslimske familier før, men å bli invitert hjem, er genuint"*. Det var det én etnisk norsk deltaker som sa da jeg spurte om motivasjonen til å delta. Informantene og samtalepartnerne jeg har møtt, har ikke vært mennesker med negative holdninger overfor islam eller norske muslimer. De fleste har et relativt positivt forhold til islam og innvandring. Av den grunn kan solidaritet være en årsak til den store interessen og deltakelsen fra befolkningen, hovedsakelig i Oslo.

Nært knyttet opp til solidaritet, er det en annen mulig motiverende faktor som vil kunne ha innvirkning på det solidariske; den norske godheten⁵.

"In the eyes of the outside world, it [Norway] has become the epitome of good governance, environmental concern, and enlightened altruism. It is symbolically and politically linked to "positive development" [...] Indeed, it is one of the world's most significant exporters of "goodness" to all corners of the world" (Witoszek 2011:7).

Denne godheten som Nina Witoszek (2011:9) beskriver, kommer blant annet i form av internasjonal humanitær bistand, fredsmekling, Nobels fredspris, et solid velferdssystem og en politisk elite med evnen til å være som folk flest (Harr og Krogstad 2011:23; se også Rugkåsa 2012:159). Witoszek (2011) ser på den norske kulturhistorien for å finne svaret på hvorfor Norge er en slik internasjonal suksess (2011:9). Er det mulig å si at den norske godheten er en del av norsk mentalitet og derfor har resultert i deltakelse fra etnisk norske og ikke-muslimer? Ved at norske muslimer, som de foregående årene før Tea Time var negativt beskrevet i media, nå gikk ut i offentligheten og inviterte til en kopp te, gjorde at deler av befolkningen muligens følte seg forpliktet til å delta, siden "nordmenn" er snille og gode mennesker. Om man ikke deltok, kunne det skade bildet en hadde av seg selv som medlem av det gode og politisk korrekte?

⁵ Terje Tvedt (2010) skriver om et *nasjonalt godhetsregime* hvor det *nasjonale* viser til landets nasjonale konsensusprosjekt i internasjonal skala. *Godhetsregime* viser til godhet i kapital og en retorisk forestilling om godhet satt i politisk system og som igjen danner et moralsk samfunn i en ellers kynisk verden (Tvedt, Terje, 2010 "Det nasjonale godhetsregimet. Om utviklingshjelp, fredspolitik og det norske samfunn" i (Red.) Frønes, Ivar og Lise Kjølørød, *Det norske samfunn*, ss. 485-486, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo).

For å kunne skape bånd eller moralske forpliktelser, kan et av verktøyene for å oppnå samhold eller solidaritet, være *resonans*. Unni Wikan (1992) forklarer hvordan man må være villig til – og ønske å engasjere seg i en annen for å kunne oppleve resonans. Man må også kunne bruke seg selv og sine erfaringer for å forstå. Denne formen for forståelse kan man oppnå når man ser forbi det som faktisk blir sagt og ser det underliggende (1992:463). Respekten jeg har overfor mine samtalepartnere og informanter, mener jeg er bygget på resonans som igjen skaper en moralsk forpliktelse. Resonansen jeg opplever overfor samtalepartnere varierer i styrke, men er tilstedeværende overfor alle. Det er samtaler hvor jeg har følt at jeg har vært uenig, men respekten forsvinner ikke av den grunn. Det er mulig at ønsket om å delta fra etnisk norsk og ikke-muslimsk side, kan bunne i ønsket om resonans. Det er også mulig at deltakelsen i ettertid har skapt en form for resonans til norske muslimer som besøkende har møtt.

Cecilie Fagerlid (2012) beskriver i sin doktorgradsavhandling hvordan slampoesi-miljøet i Paris, med stor etnisk variasjon, er en arena hvor samhold og sosialt fellesskap genereres, relasjoner dannes, vedlikeholdes og formes. Fellesskapet etableres både mellom lyttere/publikum og utøvende poeter, men også mellom utøverne og mellom lytterne/publikum. I denne settingen ligger det en likeverd (equality) og alle deltakerne blir sett, hørt og anerkjent (2012:308-309). *"They become men and women, instead of bodies of exception"* (Fagerlid 2012:308-309). Det kan være at et fellesskap, i likhet med det Fagerlid viser til, er noe deltakerne i Tea Time også søker. Det kan være at det er det samme fellesskapet man så i tiden etter 22. juli, deltakerne håper å skape med sitt engasjement. I tillegg ser man også hvordan slampoesi-miljøet genererer anerkjennelse av alle typer mennesker, noe de norske muslimene kan sies å ønske når de inviterer til te. Kan det være at solidaritet er et resultat av resonans, og at økt kunnskap om hverandre gjør at vi vedkjenner oss et moralsk bånd, også for nære fremmede? Det kan også være at resonans og solidaritet blir en effekt av å drikke te med fremmede andre, muslim eller ikke muslim.

Forståelse og positive inntrykk

I ettertid har det vist seg at flere norske muslimer ikke har blitt invitert tilbake, altså hjem til etnisk norske og ikke-muslimer. Det kan være at de besøkende ikke ser nødvendigheten av å invitere tilbake, siden de har stillet nysgjerrigheten og oppnådd en viss grad av kunnskap om norske muslimer. På den måten er den medierte voyeurismen (Calvert 2000) og det eksotiske andre (Mason 1991,1996) også relevant. Den medierte voyeurismen legger ikke opp til at

seeren eller titteren skal gjøre noe. Han eller hun skal bare observere. Det kan hende det samme gjelder for de besøkende på et teselskap. De kommer for å se, slå av en prat og avlive noen eksotiske antakelser eller uvitenheter om den andre.

Selv om det er mulig å se på etnisk norske og ikke-muslimers deltakelse med utgangspunkt i en mediert voyeurisme og det eksotiske, vil jeg understreke viktigheten av kampanjen og innvirkningen den sannsynligvis har hatt på mange deltakere. Teselskapene kan ha en positiv innvirkning for de besøkende ved at de får en positiv opplevelse relatert til norske muslimer, men norske muslimer kan likevel lett føle seg brukt. Mens de etnisk norske og andre ikke-muslimer får avkreftet noen fordommer og tanker de har gjort seg, blir de norske muslimene en kilde til utspørring og observasjon. Samtidig er det også sannsynlig at tiden har satt sitt preg på relasjonene og at det å gi tilbake gjennom å invitere norske muslimer, går i "glemmeboka". Det blekner i hverdagslivets rutiner, stress og jag.

I ettertid tror jeg kampanjen har satt noen spor og hatt en innvirkning på de besøkende, som i seg selv er resiprositeten de norske muslimene får tilbake. Det å invitere noen hjem og gi de besøkende en positiv opplevelse, kan for noen også være nok. I tillegg kan besøkende ha fortalt venner og bekjente om besøket hos en norsk-muslimsk familie, og slik påvirket andres tankesett rundt muslimer i en positiv retning. Det vil også ha en effekt å se at norske muslimer i Norge inviterer naboen til te, uten at man selv aktivt deltar. Reklamen for kampanjen rullet på tv i flere måneder og er blitt sett av en hel nasjon. Ved å se på samtalens funksjon som likhetsskapende, vil trolig de fleste sitte igjen med et positivt inntrykk, om du er norsk muslim, etnisk norsk eller ikke-muslim.

Holdningskampanjen Tea Time og et teselskap åpner opp for å utføre en 'ekstraordinær' bevegelse og skaper en arena for å personifisere de generelle og negativt betonte begrepene muslim og "innvandrere", kategorier som er blitt utvannet i media og offentligheten. Man kan sette et ansikt og inntrykk av en person til eksotiske fremmede (Anderson 2004). Om deltakelsen dekonstruerer det eksotiske, vil det eksotiske gå fra å være et objektivt annet (Mason 1991:170), et *det*, til å bli et subjektivt *du* (Buber 2004:19,21). Denne endringen i forholdet til *de andre*, fra objektiv til subjektiv relasjon, vil være lettere å oppnå ved de private teselskapene enn ved de store arrangementene. Når man ser at den man ikke kjenner så godt deler mange av de samme tankene, interessene, hverdagslige problemene og rutinene, kan det hende at det eksotiske andre, blir litt mindre eksotisk og litt mer likt en selv. Kanskje vil det åpne opp for å respektere og forstå forskjeller, uten at man nødvendigvis trenger være enig (Fagerlid 2012).

”Hvis noen faktisk har blitt venner, gjennom Tea Time, som faktisk har møttes og fått avkreftet noen fordommer så er jo det veldig bra. Men hvis noen i tillegg har blitt, ja, kommet nærmere hverandre og faktisk tenkt at ja, dette mennesket har jeg faktisk lyst å ha kontakt med som resultat av det. Det vil jeg synes er det beste som kan skje. Og det håper jeg at noen har opplevd” (Idéhaver, Tea Time)

Reaksjonen og samholdet vi alle så i ukene etter terrorhandlingen den 22. juli, kan vitne om en solidaritet, men en solidaritet og enhet som avtok med tiden.

Hele Norge fant sammen da bomben og de grufulle hendelsene på Utøya fant sted. Nasjonen som helhet la til side de hverdagslige opposisjonene. De ble irrelevant i den større sammenhengen, hvor alle delte én felles fiende. Hvorvidt du var fra østsiden av Akerselva eller langt vest, hadde ikke noe å si. Man hadde mistet noen, man kjente noen som hadde mistet noen eller man følte smerten som de etterlatte satt igjen med. Rosetoget er et eksempel på praktiseringen av solidariteten som oppstod. Det kan hende deltakelsen på Tea Time også er et resultat av at man fant sammen og opplevde solidaritet overfor hverandre. Samtidig kan man se på Tea Time og reaksjonene etter 22. juli som en avveksling mot en ellers rutinepreget hverdag. I kapittel tre viste jeg til Tim Ingold (2000) og hvordan bevegelse i samme landskap over tid, virker inn på hvordan man forstår landskapet og det landskap man ikke beveger seg i til daglig. Det landskapet som man til daglig ikke har noen relasjon til, blir dermed noe eksotisk. Tea Time ble delvis en måte å stifte bekjentskap med dette landskapet, men kanskje også en måte å vise at man bryr seg.

Sammendrag

Motivasjonen og årsaken til at flere av deltakerne jeg har møtt, har deltatt på Tea Time, er noe variert, men for etnisk norske og ikke-muslimer er nysgjerrighet årsaken de fleste viser til. Med utgangspunkt i Fadime og Faysals utsagn om plikten for å invitere og det at norske muslimer må *”ta til gatene”* og fordømme negative utsagn eller hendelser relatert til muslimer og islam, kan tolkes som å være motiverende for å invitere og delta i Tea Time. Det kan studeres som et uttrykk for *dawa*, det å informere/opplyse andre om islam.

Jeg har stilt spørsmål til hvorvidt deltakelse fra etnisk norske og ikke-muslimer kan knyttes opp til det eksotiske andre. Ved å delta på Tea Time kan besøkende oppleve og bli kjent med det man selv ikke er. Det er forskjellene mellom norske muslimer og besøkende som kan sies å være det eksotiske andre. *Dawa* kan derfor sies å dekonstruere det eksotiske til noe mer håndgripelig og nyansert med tanke på kunnskap.

Kampanjen kan for noen ha blitt et verktøy for å oppsøke sannheten, eller oppleve det 'ekte'. Det kan se ut til at det 'ekte' og 'genuine', som flere har nevnt med utgangspunkt i de små teselskapene, først og fremst er muligheten til å komme hjem til fremmede norske muslimer. Om hjemmet er et nøkkelsymbol i norsk kulturell sammenheng, vil jeg påstå at det gir kampanjen og deltakelsen en folkelighet og nærhet. Det 'ekte' kan ytterligere understrekes av forskjellen mellom de store og små teselskapene. De store teselskapene skapte ikke nærhet i relasjonene mellom partene og samtalene var korte. De private, små teselskapene dannet grunnlaget for positiv samtale, hvor man fant likhetstrekk i 'vanlige ting'. Deltakerne snakket ikke mye om forskjellene, men snarere likheter i hverdagslivet.

Fellesskapet i kjølevannet av 22. juli 2011, med rosetoget som det viktigste elementet, har trolig hatt en innvirkning på den høye deltakelsen fra etnisk norske og ikke-muslimer. Kampanjen så en økt interesse fra befolkningen i etterkant av 22. juli. Noen av de jeg har snakket med, norske muslimer og etnisk norske, mente deltakelsen blant etnisk norske kan ha vært motivert av "dårlig samvittighet" på grunn av hån og sjikane i gatene i Oslo og på Internett i timene etter at bomben gikk av i regjeringskvartalet. Ved å se på deltakelse som en solidarisk handling overfor norske muslimer, kan det tenkes at deltakerne ønsket å skape et fellesskap likt det Norge opplevde med rosetoget i Oslo og flere andre steder i landet.

Kapittel 6 - Avslutning

Holdningskampanjen Tea Time har skapt en arena for å møte fremmede mennesker som ofte plasseres i forenklete kategorier og debatteres i offentligheten. Gjennom avhandlingen har jeg forsøkt å legge meg i midten av et *oss* og *de andre*, som er partene ment å delta i Tea Time. Jeg har i all hovedsak fokusert på hva som skjer i et teselskap og hvordan relasjonene skapes i en slik arrangert setting. Jeg har også diskutert hvilke motivasjoner som ligger bak deltakelsen hos begge parter og hvilken effekt deltakelsen kan ha. Som et bakteppe til Tea Time har jeg sett på landskapet Oslo og hvordan hverdagslivet har virket inn på motivasjon og innhold i teselskapene.

Bevegelse og det 'ekstraordinære'

En av samtalepartnerne, Cecilie, gav meg en hypotese om hverdagen og hvordan den kan forstås som en 'trekant', hvor ytterpunktene illustrerer hovedområdene for rutinene i løpet av en dag. Ett hjørne av trekanten viser til hjemmet, de andre to til jobb og matvarebutikk. Bevegelsene man gjør utenom de vanlige rutinene er 'ekstraordinært' og får derfor ikke et eget hjørne eller fast område for bevegelse. Ved bruk av Tim Ingolds (2000) tese om bevegelse i landskapet, har jeg argumentert for at det faste bevegelsesmønsteret i et bestemt område over tid vil skape et inntrykk og produsere kunnskap om området og det man opplever gjennom bevegelsene. Landskapet forstås som det som blir til i relasjon til mennesker, alt levende, objekter og tid (2000:199). I landskapet Oslo, som i andre landskap, finner man hverdagslivet og derfor også 'trekant'-bevegelsen.

Hverdagslivet strekker seg mellom det private og det offentlige. Det er rutinene, de vanlige delene av hverdagen som er hverdagslivet (Gullestad 1989:24-29). Hverdagen og 'trekant'-bevegelsen er konteksten for deltakelsen i Tea Time og innebærer også at forståelsen og kunnskapen man har tilegnet seg i hverdagen, kan spilles ut i et teselskap. Ved at teselskapene er 'ekstraordinær' siden deltakelsen ikke inngår i hverdagslivets rutiner, vil bevegelsen tilknyttet teselskapet bryte med 'trekant'-bevegelsen, og åpne opp for å bevege seg over usynlige grenser mellom det velkjente og ukjente i landskapet. Det ukjente kan være områder, men for etnisk norske og ikke-muslimske deltakere vil norske muslimers hjem være det mest ukjente og fremmede man beveger seg innenfor.

Som man ser av teselskapene, gir 'ekstraordinær' bevegelse mulighet for ansikt-til-ansikt-møter. Møtene vil fungere som en arena for dypere kontekstualisering av et område og den norsk-muslimske kategorien. Elijah Anderson (2004) hevder ansikt-til-ansikt-møter

mellom fremmede vil kunne gi mennesker nyansert innsikt om *de andre* og kategoriene de plasseres inn i (2004:28). Av den grunn vil jeg hevde at mennesker aktivt må bryte med 'trekant'-bevegelsen og oppsøke det 'ekstraordinære'. De 'ekstraordinære' bevegelsene vil kunne åpne opp for å lære noe nytt om personer og områder man ikke kjenner like godt som seg selv og sitt eget. Tea Time har gitt samtlige samtalepartnere mulighet for et brudd med rutiner.

Ansikt-til-ansikt og det naturlige fiktive

Om man tar videre det 'ekstraordinære' og hvordan man bør etterstrebe sosiale samvær med mennesker som er forskjellige og ulike en selv, vil man igjen være tilbake til Erving Goffman (1992), dramaturgien og den naturlige fremførelsen av seg selv, som vist i kapittel fire.

Riktignok tok jeg i kapittel fire utgangspunkt i Goffman for å vise hvordan det sosiale samværet mellom partene, etnisk norsk ikke-muslim og norsk muslim, til dels var fiktivt og konstruert. Men ved å se på tiltakene og reaksjonene man gjør i sosiale rom som naturlige resultater (Goffman 1992), vil man også kunne hevde at slike måter å til dels kontrollere inntrykket andre får av en selv, også vil være gjeldende ved andre ansikt-til-ansikt-møter og ikke bare ved teselskaper.

Selv om *skuespillet* også finner sted ved de små, mer private teselskapene, gir de private teselskapene muligheten for samtale i større grad enn ved de store teselskapene. *Samtalen* har gjort det mulig for deltakere å snakke om de 'vanlige ting' fra den enkeltes hverdagsliv. Det har vært en sammenlignende samtale hvor man har funnet frem til likhetstrekk i hverdagen mellom deltakere. Jeg har argumentert for at det kunne se ut til å være en begynnende dialog ved ett av teselskapene.

Samtalen og det 'ekte'

Som vist gjennom empirien kan *kulissene* og *skuespillet* understreke forskjellene mellom besøkende og norske muslimer, og samtalen som finner sted mellom besøkende og inviterende ved de små teselskapene, fremme likhetstrekk blant deltakerne. Samtalepartnere og informanter viser til en samtale hvor man sammenligner og prater om trivielle, 'vanlige ting', hvor det trivielle er basert på erfaring og kunnskap fra egne hverdagsliv. Marianne Gullestad (1989) hevder at likhet er noe man etterstreber i en samtale, siden fokus på likhet vil gjøre interaksjonen mer behagelig og lett. Gullestad skriver også at om forskjellene mellom partene er for store, vil relasjonen opphøre (1989:117).

Det kan være at Gullestad har rett i at for store forskjeller hindrer en varig relasjon, selv om jeg kjenner til flere langvarige vennskap med utgangspunkt i teselskaper. Ønsket med Tea Time var at fremmede skulle bli litt bedre kjent med hverandre. Vennskap blir da en bonus. Kampanjen ville åpne opp for muligheten til å møte fremmede mennesker for på den måten å øke kunnskapen om de man ikke kjente, og avlive noen myter.

Det 'ekte' og 'genuine' som flere samtalepartnere og informanter hevder man kan oppleve i et teselskap, har jeg sett på som en motivasjon og mulig effekt av deltakelsen for partene. Som motivasjon vil det 'ekte' for de besøkende være førstehånds kunnskap og opplevelse av *de andre*. For norske muslimer ser det 'ekte' ut til å være muligheten til å gi de besøkende opplevelsen av det 'genuine'. Et annet moment ved det 'ekte' er knyttet opp til hjemmet og det private. Hjemmet forstås som det intime og private hvor man kan slappe av og være seg selv (Gullestad 2002:236), og forventningen og effekten av å komme hjem til fremmede norske muslimer kan derfor resultere i at alt man ser og opplever automatisk blir 'ekte'.

Som besøkende og inviterende er ens eget liv i like stor grad 'ekte' og antakeligvis målestokk for hvorvidt det man opplever i en 'ekstraordinær' Tea Time-setting. Jeg har funnet at når deltakere opplever å samtale om hverdagsligheter, kan samtalen også virke inn på den totale opplevelsen av deltakelsen som noe 'genuint'.

Det eksotiske andre, *dawa* og fellesskap

Flere norsk-muslimske samtalepartnere og informanter viste til et offentlig press til å fordømme negative utsagn eller hendelser tilknyttet islam og muslimer. For flere var det motivasjonen for å delta i kampanjen. Én samtalepartner viste til deltakelsen som en plikt ved det å være muslim og ligger nært opp til det offentlige presset. Jeg har tolket dette som å være en form for *dawa*. Jeg har også stilt spørsmål til hvorvidt deltakelse fra etnisk norske og ikke-muslimer kan knyttes opp til eksotifisering av andre. Det eksotiske er et produkt av en dekonstruksjon av *de andre* (Mason 1996:146). Forskjellene mellom norske muslimer og besøkende kan sies å være det eksotiske andre. *Dawa* vil dermed kunne forstås som en dekonstruksjon av det eksotiske fra norsk-muslimsk side.

Konteksten for teselskapene, både de store og små, ligger blant annet i motivasjonen for å delta, målet med kampanjen, men også i det større sosiale rom og landskap. Antirasistisk Senter tar utgangspunkt i medieoppslag omkring norske muslimer og innvandring i Norge når de argumenterer for kampanjen. Dessuten hevder de, med ståsted i statistikken, at flertallet av

den etnisk norske befolkningen ikke har nære bekjente med minoritetsbakgrunn (*Tea Time* 2011). Denne argumentasjonen tar utgangspunkt i den offentlige diskursen omkring innvandring, integrering og asylpolitikk. En av motivasjonene jeg har fokusert på, er eksotifiseringen av det fremmede og ukjente som årsaksforklaring til deltakelse hovedsakelig fra etnisk norsk og ikke-muslimsk side. Da mener jeg ikke at norske muslimer og andre minoriteter ikke eksotifiserer fremmede og ukjente, men at motivasjonen hos norske muslimer for å delta ikke er eksotifiseringen av andre, men snarere andres eksotifisering av en selv og kategorien norsk muslim. I forhold til det *'ekte'*, vil norske muslimers selvrepresentasjon og valg av framferd være avgjørende for det inntrykk besøkende går hjem med.

Terroren 22. juli 2011 og rosetoget som fulgte kort tid etter, samlet nasjonen til et fellesskap (Eriksen 2011; Solvoll og Malmø 2011). Både etnisk norske og norske muslimer jeg møtte, hevdet at besøkende etnisk norske og ikke-muslimer deltok i Tea Time på grunn av en ”dårlig samvittighet” for hån og sjikane i Oslo i timene etter at bomben gikk av i regjeringskvartalet. Jeg har satt spørsmål ved hvorvidt deltakelsen for noen kan ha vært motivert av ”dårlig samvittighet”. På bakgrunn av empirien omkring facebook-aktivitetene etter eksplosjonen i regjeringskvartalet, kan ”dårlig samvittighet” se ut til å ha motivert til deltakelse, men ingen av de etnisk norske eller ikke-muslimske deltakerne jeg har møtt, har forklart sin deltakelse med utgangspunkt i ”dårlig samvittighet”. Riktignok så kampanjen en økt deltakelse i tiden etter 22. juli og det er derfor ikke utenkelig, men kan også være at deltakelsen er et resultat av et ønske om å gjenskape et fellesskap som samsvarer med fellesskapet i etterkant av 22. juli.

Forståelse og nyansert kunnskap

Tea Time ønsket at etnisk norske og ikke-muslimer skulle bli litt bedre kjent med norske muslimer og skapte en arena hvor fremmede kunne møtes over en kopp te. Av den regionale etnografiske litteraturen jeg har lest (blant annet Eriksen 2007; Eriksen og Sajjad 2011; Gullestad 2002, 1989; Jacobsen 2011, 2002; Lien 2001; Alghasi, Eide og Eriksen 2012; Vestel 2004), så jeg det fruktbart å ta en litt annen retning, samtidig som flere elementer også er like. Jeg har forsøkt å belyse relasjonen mellom norske muslimer, etnisk norske og ikke-muslimer gjennom et innblikk i enkeltindividers hverdag. Tea Time har vært en arena som har gitt meg den muligheten. Jeg skulle gjerne deltatt på flere teselskaper som flue på veggen, men deltakerne er mennesker med aktive hverdager og egne liv. Likevel tror jeg at de jeg har

blitt kjent med, har gitt meg en empiri med styrke i det nære og med mulighet til å si noe om et utvalg mennesker i Oslo.

Rugkåsa (2012) og Vestel (2004, 2007) har gjort forskning i et felt hvor norske muslimer, etnisk norske og ikke-muslimer er representert. Rugkåsa har i større grad fokusert på tiltak og effekt av integreringsprosesser og maktaspektet mellom norske ”byråkrater” og ”innvandrere”. Først og fremst er feltet et annet ved at partene møtes fordi de må, mens i Tea Time er deltakelsen frivillig. For det andre har mitt felt åpnet opp for å fokusere mer på relasjoner mellom enkeltindivider enn forholdet mellom stat og enkeltindivider. Likevel er det mange likheter mellom Rugkåsas felt og mitt. Begge viser interaksjon mellom to grupper, hvor kunnskap om *de andre* til tider kan være mangelfull, men interaksjonen muliggjør også for økt kunnskap og forståelse om hverandre.

Viggo Vestel (2004, 2007) har forsket i et multikulturelt ungdomsmiljø og fokusert mer på kognitive og identitetsskapende prosesser hvor ulike kulturelle elementer inkorporeres og blandes. Jeg vil hevde at mitt bidrag til den regionale forskningen av den grunn kan plasseres en plass i midten av forskningen til Rugkåsa og Vestel. Jeg har fokusert på likhet-forskjell-aspektet og *oss-de andre*-forholdet som Rugkåsa og Vestel gjør, men jeg har også fokusert på samtale og det hverdagslige i større grad. I tillegg har jeg også hatt et fokus på hverdagslig bevegelse og det ’ekstraordinære’. Eksotifisering av andre er også belyst. Likevel har jeg bare berørt litt av overflaten til en kompleks sosial virkelighet, hvor årsaker og virkning av forskjellige menneskers liv flettes sammen og løses opp. Den fenomenologisk inspirerte tilnærmingen har jeg blandet med tidligere regional forskning, representert med et lite utvalg av Oslos innbyggere. Det har bidratt til et litt annerledes fokus på menneskelig hverdag og en unik arena for ansikt-til-ansikt-møter og samtaler.

Tea Time-kampanjen og ansikt-til-ansikt-møter mellom mennesker fremmed for hverandre, er et spennende felt for minoritet-majoritet-rettet forskning. Jeg tror ikke dikotomiene og kategoriseringene forsvinner selv om man kjenner mange etnisk norske eller norske muslimer. Dikotomiene og eksotifisering, i likhet med annen kategorisering, er en naturlig måte å rydde opp i virkeligheten. Begrepene er ikke farlige i seg selv, men videre bruk avhenger av at en utvider sin egen horisont og på den måten kan fylle kategorier med mer reflektert og nyansert kunnskap. Margit sa at ”*det handler om å vite*”. Kampanjen vil avsluttes innen året er omme, men det er andre arenaer hvor interaksjonen mellom disse partene finner sted. Jeg vil, ut fra studien, hevde at *skuespillet* og kulissene trolig vil være tilstedeværende ved andre settinger og også tiltakene ved representasjon av seg selv.

Det er vanskelig å måle effekten Tea Time har hatt. Men ut fra det informanter og samtalepartnere har fortalt, har deltakelse for dem vært en positiv opplevelse. Inviterende har gitt av sin kunnskap, besøkende har tatt i mot kunnskap. Jeg har funnet at Tea Time har skapt en mulighets arena. Å bli kjent med noen som er forskjellig fra en selv, er effekten jeg tror Tea Time ønsket. Det er i de personlige ansikt-til-ansikt-møtene man kan erfare og lære noen andre å kjenne.

Litteraturliste

- Abrahams, Roger D., 2005, *Everyday Life. A Poetics of Vernacular Practices*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Album, Dag, 1996, *Nære fremmede. Pasientkulturen i sykehus*, TANO, Oslo.
- Alghasi, Sharam, Elisabeth Eide og Thomas Hylland Eriksen (Red.), 2012, *Den globale drabantbyen. Groruddalen og det nye Norge*, Cappelen Damm Akademisk, Oslo.
- Anderson, Elijah, 2004, "The Cosmopolitan Canopy", i *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 595, Being Here and Being There: Fieldwork Encounters and Ethnographic Discoveries, 2004, ss. 14-31.
- Andersson, Mette, Christine M. Jacobsen, Jon Rogstad og Viggo Vestel, 2012, *Kritiske hendelser – Nye stemmer. Politisk engasjement og transnasjonal orientering i det nye Norge*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Back, Les og Shamser Sinha, 2010, "The UK: Imperial Spectres, New Migrations and the State of 'Permanent Emergency'" i (Red.) Fangen, Katrine, Kirsten Fossan og Ferdinand Andreas Mohn, *Inclusion and Exclusion of Young Adult Migrants in Europe. Barriers and Bridges*, ss. 51-80, Ashgate, Farnham.
- Bateson, Gregory, 2000, *Steps to an Ecology of Mind*, utgave med forord av Mary Catherine Bateson, opprinnelige utg., 1972, The University of Chicago Press, Chicago.
- Bourdieu, Pierre, 1977, *Outline of a Theory of Practice*, Cambridge studies in social and cultural anthropology, 16, Cambridge University Press, Cambridge.
- Briggs, Jean, 1970, "Kapluna Daughter", i (Red.) Golde, Peggy, *Women in the Field. Anthropological Experiences*, ss. 19-44, Aldine Publishing Company, Chicago.
- Buber, Martin, 2004, *I and Thou*, 2. utgivelse revidert utgave 2004, 1. utgivelse (oversatt) 1937, Continuum, London.
- Calvert, Clay, 2000, *Voyeur Nation. Media, Privacy and Peering in Modern Culture*,

- Westview Press, Boulder, Colorado.
- Certeau, Michel De, 1984, *The Practice of Everyday Life*, translated by Steven Rendall, paperback edition 1988, University of California Press, Berkeley, Calif.
- Danielsen, Kirsten, Bjørg Moen og Anne Helset, 2004, ”Transnasjonale og nasjonale eldrelev. En studie av stedets og hjemmets betydning i eldre år”, i (Red.) Fuglerud, Øivind, *Andre bilder av ”de andre”*. *Transnasjonale liv i Norge*, ss. 33-63, Pax Forlag, Oslo.
- Durkheim, Emile, 1984, *The Division of Labour in Society*, Contemporary Social Theory (serie), introduction by Lewis Coser, translated by W. D. Halls, 2. reprint 1989, Macmillan, London.
- Eriksen, Thomas Hylland og Viggo Vestel, 2012, "Groruddalen, Alna og det nye Norge, i (Red.) Alghasi, Sharam, Elisabeth Eide og Thomas Hylland Eriksen, *Den globale drabantbyen. Groruddalen og det nye Norge*, ss. 15-32, Cappelen Damm Akademisk, Oslo.
- Eriksen Thomas Hylland og Torunn Arntsen Sajjad, 2011, *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*, 5. utg, Gyldendal Akademisk, Oslo.
- Eriksen, Thomas Hylland, 2011, "A darker shade of pale: Cultural intimacy in an age of terrorism", i *Anthropology Today*, vol. 27, nr. 5, oktober 2011, ss. 1-2.
- Eriksen, Thomas Hylland, 2007, ”Mangfold versus forskjellighet” i (Red.) Fuglerud, Øivind og Thomas Hylland Eriksen, *Grenser for Kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*, ss. 111-130, Pax Forlag, Oslo.
- Ewing, Katherine P., 2008, *Stolen honor: Stigmatizing Muslim Men in Berlin*, Stanford University Press, Stanford, Calif.
- Fagerlid, Cicilie, 2012, *The Stage is all the World, and the Players are mer Men and Women*.

- Performance Poetry in Postcolonial Paris*, dissertation submitted for the partial fulfilment of the Ph.D. degree, nr. 340, Faculty of Social Sciences, University of Oslo, Unipub, Oslo.
- Fakta om Oslo*, 2012, Integrerings –og mangfoldsdirektoratet, lesedato 15.11.12, <http://www.imdi.no/no/Fakta-og-statistikk/Oslo/>
- Fangen, Katrine, 2004, *Deltagende observasjon*, Fagbokforlaget, Bergen.
- Frøystad, Kathinka, 2003, ”Forestillingen om det ”ordentlige” feltarbeid og dets umulighet i Norge”, i (Red.) Rugkåsa, Marianne og Kari Trædal Thorsen, *Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge*, 2003, ss. 32-64, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Fuglerud, Øivind, 2007, ”Innledning” i (Red.) Fuglerud, Øivind og Thomas Hylland Eriksen, *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*, ss. 7-23, Pax Forlag, Oslo.
- Gadamer, Hans-Georg, 1993, *Truth and Method*, 2. utgave, revidert 1989, 1. utg. 1975, opptrykk 1993, Sheed and Ward, London.
- Geertz, Clifford, 1973, *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*, Basic Books Inc., New York.
- Goffman, Erving, 1992, *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatik*, oversatt av Kari og Kjell Risvik, forord av Fredrik Barth, Pax Forlag, Oslo.
- Gullestad, Marianne, 2003, ” Kunnskap for hvem? Refleksjoner over antropologisk tekstproduksjon, formidling og tilbakeføring”, i (Red.) Rugkåsa, Marianne og Kari Trædal Thorsen, *Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge*, ss. 233-262, Gyldendal Akademisk, Oslo.
- Gullestad, Marianne, 2002, *Det norske sett med nye øyne. Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*, Universitetsforlaget, Oslo.

- Gullestad, Marianne, 1989, *Kultur og hverdagsliv. På sporet av det moderne Norge*, 5. opplag 2000, Universitetsforlaget, Oslo.
- Gupta, Akhil og James Ferguson, 1997, "Ch. 1: Discipline and Practice: "The Field" as Site, Method, and Location in Anthropology", i (Red) Gupta, Akhil og James Ferguson, *Anthropological Locations. Boundaries and Grounds of a Field Science*, 1997, ss. 1-46, University of California Press, Berkely.
- Haraway, Donna, 1988, "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective" i *Feminist Studies*, vol. 14, nr. 3, ss. 575-599.
- Harr, Tone Knudsen og Anne Krogstad, 2011, "Myten om den norske kultureliten" i *Sosiologisk tidsskrift*, nr. 1, 2011, ss. 6-28.
- Hirschkind, Charles, 2001, "Civic Virtue and Religious Reason: An Islamic Counterpublic", i *Cultural Anthropology*, Vol. 16, nr. 1, ss. 3-34.
- Howell, Signe, 2001, "Feltarbeid i vår egen bakgård: Noen refleksjoner rundt nyere tendenser i norsk antropologi", i *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, nr. 12 (1-2), ss. 16-24.
- Integreringsbarometeret 2010 – Holdninger til innvandrere, innvandring og integrering*, Integrerings –og mangfoldsdirektoratet, 2011, lesedato 13.05.13, http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/Integreringsbarometeret_2010.pdf
- Ingold, Tim, 2000, *The Perception of the Environment. Essays on livelihood, dwelling and skill*, Routledge, London.
- Ismail, Warsan, 2012, "Klisjé kolon åpenhet" i *Filologen*, 01/12, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Jacobsen, Christine M., 2011, *Islamic traditions and muslim youth in Norway*, Muslim minorities, vol. 10, Brill, Leiden.
- Jacobsen, Christine M., 2002, *Tilhørighetens mange former. Unge muslimer i Norge*, Pax Forlag, Oslo.
- Johansen, Anders, 2003, *Samtalens tynne tråd. Skriveerfaringer*, Spartacus Forlag, Oslo.

- Kalland, Arne, 1993, "Whale Politics and Green Legitimacy: A Critique of the Anti-Whaling Campaign", i *Anthropology Today*, vol. 9, nr. 6, ss. 3-7.
- Kongehuset, 2011, *Nyttårstalen 2011. Hans Majestet Kongens nyttårstale 31. desember 2011*, lesedato 11.05.12,
http://www.kongehuset.no/c26947/tale/vis.html?tid=96023&strukt_tid=26947
- Kohl, Karl-Heinz, 1998, "Against Dialogue" i *Paideuma*, Bd, 44, Anthropology and the Question of the Other, ss. 51-58.
- Lien, Marianne, 2001, "Likhet og verdighet. Gavebytter og integrasjon i Båtsfjord" i (Red.) Lien, Marianne E., Hilde Lidén og Halvard Vike, *Likhetens paradokser. Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*, ss. 86-109, Universitetsforlaget, Oslo.
- Marcus, George, 1995, "Ch. 3: Ethnography in/of the World System. The Emergence of Multisited Ethnography (1995)" i *Ethnography through Thick & Thin*, 1998, ss. 79-104, Princeton University Press, Princeton, N.J.
- Mason, Peter, 1996, "On Producing the (American) Exotic" i *Anthropos*, Bd. 91, H. 1/3 (1996) ss. 139-151.
- Mason, Peter, 1991, "Exoticism in the Enlightenment" i *Anthropos*, Bd. 86, H. 1/3 (1991) ss. 167-174.
- Mason, Peter, 1990, *Deconstructing America. Representations of the Other*, Routledge, London.
- Mauss, Marcel, 2002, *The Gift. The form and reason for exchange in archaic societies*, 1. utgivelse på engelsk 1954, Routledge Classics, London.
- Merskin, Debra L., 2011, *Media, minorities and meaning. A critical introduction*, Peter Lang Publishing, New York.
- McGinty, Anna M., 2012, ""Faith Drives Me to Be an Activist". Two American Muslim

- Women on Faith, Outreach, and Gender”, i *The Muslim World*, vol. 102, ss. 371-389.
- Nielsen, Finn Sivert (Red.), 1996, *Nærmere kommer du ikke... Håndbok i antropologisk feltarbeid*, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke, Bergen.
- NRK, 04.08.11, *Flere drikker te hos muslimer*, lesedato 15.05.13
<http://www.nrk.no/nyheter/norge/1.7737576>
- Phillips, Louise, 2011, *The Promise of Dialogue. The dialogic turn in the production and communication of knowledge*, John Benjamins Publishing Company, Amsterdam.
- Prieur, Annick, 2007, ”Ulykkespunkter i kulturtrafikken” i (Red.) Fuglerud, Øivind og Thomas Hylland Eriksen, *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*, ss. 27-52, Pax Forlag, Oslo.
- Regjeringen.no, 17.08.2011, *Støtten går til videreutvikling av prosjektet ”Tea Time”. 700 000 kroner til Antirasistisk senter*, lesedato 15.05.13
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2011/700-000-kroner-til-antirasistisk-senter.html?id=652492>
- Rugkåsa, Marianne, 2012, *Likhetens dilemma. Om sivilisering og integrasjon i den velferdsambisiøse norske stat*, Gyldendal Akademisk, Oslo.
- Rugkåsa, Marianne og Kari Trædal Thorsen, 2003, ”Utfordringer i antropologiske studier i Norge” i (Red.) Rugkåsa, Marianne og Kari Trædal Thorsen, *Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge*, 2003, ss. 11-31, Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Rysst, Mari, 2008, *”I want to be me. I want to be kul”*: An anthropological study of Norwegian preteen girls in the light of a presumed ”disappearance” of childhood, Dissertation submitted for partial fulfilment of the Ph.D. Degree, Faculty of Social Sciences, The University of Oslo, Oslo.
- Said, Edward, 2003, *Orientalism*, ny utgave med forord (2003), 1. utgivelse 1978, Penguin

- Books, London.
- Simonsen, Anne Hege, 2007, "Ubehaget i journalistikken – verden midt i blant oss" i (Red.) Fuglerud, Øivind og Thomas Hylland Eriksen, *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*, ss. 305-322, Pax Forlag, Oslo.
- Solvoll, Einar og Morten Malmø, 2011, *Tragedien som samlet Norge. 22.07.11: Da terroren rammet Oslo og AUFs sommerleir på Utøya*, Forlaget Historie & Kultur AS, Oslo.
- Stewart, Alex, 1998, *The Ethnographer's Method*, Qualitative Research Methods Series, 46, Sage Publications, London.
- Svare, Helge, 2008, *Den gode samtalen, Kunsten å skape dialog*, Pax Forlag, Oslo.
- Tea Time, 2011, Antirasistisk Senter, lesedato 13.05.13,
<http://www.antirasistisk-senter.no/tea-time.4873132-98689.html>
- Tea Time – 60 sekunder, 2011, (reklamefilm), Antirasistisk Senter, lesedato 15.05.13
<http://www.antirasistisk-senter.no/tea-time-60-sekunder.4878070-152435.html>
- Tilley, Christopher, 1994, *A Phenomenology of Landscape. Places, Paths and Monuments*, Berg Publishers, Oxford.
- Tseëlon, Efrat, 1992, "Is the Presented Self Sincere? Goffman, Impression Management and the Postmodern Self", i *Theory, Culture & Society*, vol. 9, ss. 115-128.
- Vestel, Viggo, 2007, "Hybridisering, likhet og begjær. Noen analytiske utfordringer for forståelsen av det flerkulturelle", i (Red.) Fuglerud, Øivind og Thomas Hylland Eriksen, *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*, ss. 133-163, Pax Forlag, Oslo.
- Vestel, Viggo, 2004, *A community of differences – hybridization, popular culture and the making of social relations among multicultural youngsters in "Rudenga", East side Oslo*, Norwegian Social Research, NOVA Report 15, 2004, Oslo.
- Vike, Halvard, Hilde Lidén og Marianne E. Lien, 2001, "Likhetens virkeligheter" i (Red.)

- Lien, Marianne E., Hilde Lidén og Halvard Vike, *Likhetens paradokser*.
Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge, ss. 11-31, Universitetsforlaget,
Oslo.
- Wikan, Unni, 2012, *Resonance. Beyond the Words*, The University of Chicago Press,
Chicago.
- Wikan, Unni, 1996, *Tomorrow, God Willing. Self-made Destinies in Cairo*, The University of
Chicago Press, Chicago.
- Wikan, Unni, 1992, "Beyond the Words: The Power of Resonance" i *American Ethnologist*,
Vol. 19, nr. 3, ss. 460-482.
- Witoszek, Nina, 2011, *The Origins of the "Regime of Goodness": Remapping the Cultural
History of Norway*, Universitetsforlaget, Oslo.
- Wolcott, Harry F., 2008, *Ethnography. A Way of Seeing*, 2. utgivelse, AltaMira Press, MD,
Lanham.